

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1937.

Första kammaren.

Nr 14.

Onsdagen den 24 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 17 innevarande månad.

Herr statsrådet *Möller* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 124, angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus; och

nr 131, angående anslag till vissa kompletteringsarbeten vid statens bakteriologiska laboratorium.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 41, till Konungen i anledning av väckta motioner om ändring i lagen om förbud i vissa fall mot värnpliktigs skiljande från tjänst eller arbete.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 106, med förslag till lag angående tillägg till lagen den 22 juni 1928 (nr 302) om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 109, angående statens övertagande av dövstumundervisningsväsendet.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 111, angående ersättning åt förre eleven vid högre allmänna läroverket i Skövde S. H. Nilsson för skada till följd av olycksfall.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 112, med förslag till skogshärbärgeslag m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 114, angående anslag för budgetåret 1937/1938 till universitetskanslers-ämbetet;

nr 115, angående anvisande av medel för bestridande av vissa merkostnader för traktamentsersättningar till personal vid truppförband inom södra arméfördelningen för deltagande i vissa fälttjänstövningar;

nr 116, angående förstärkning av anslaget till vissa arbeten å mobiliseringsverket;

nr 117, angående rätt för kaptenen N. E. Bouveng samt löjtnanterna A. W. Thorburn och G. V. Heuman att tillgodoräkna sig viss tid för placering i löneklass;

nr 118, angående beredande av fri flyttning från Boden för vissa där tjänstgörande militära befattningshavare m. fl.; samt

nr 119, angående befrielse för värnpliktige befälseleven N. E. Ohlson m. fl. från viss betalningsskyldighet till kronan.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 120, angående ersättning till vissa personer i anledning av skada, ådragen under militärtjänstgöring.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 121, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 7 juni 1934 (nr 247) om straff för vissa brott vid förande av motorfordon.

Herr statsrådet *Westman* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 127, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 17 oktober 1900 (nr 82 s. 1) om straffregister.

Kungl. proposition ang. förhindrande av frivilligas deltagande i spanska inbördeskriget.

Föredrogs Kungl. Maj:ts proposition nr 125 med förslag till lag angående åtgärder för att förhindra frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien m. m.

Herr **Ström, Fredrik**: Herr talman! Jag har begärt ordet för att framföra några personliga synpunkter. Jag förstår helt regeringens svåra läge och även ställningstagandet i denna tragiska fråga och uppskattar till fullo de skäl, som utrikes- och justieministrarna anført. Jag anser över huvud, att sådant läget är, någon annan väg icke varit möjlig.

Emellertid kan jag icke undgå att framhålla det olyckliga och olycksbådande i situationen. Under de månader, som gått sedan non-interventionen beslöts, ha vapen och trupper i massor i strid mot överenskommenheten sänts till det olyckliga Spanien och företrädesvis till den ena sidan, rebellsidan, medan regeringssidan, som dock har lagen och folkrätten på sin sida, endast i ringa utsträckning kunnat erhålla vapen och annan hjälp. Non-interventionen har med andra ord varit ineffektiv och därtill kommit att bli till sin fördel för ena parten, den upproriska och fascistiska sidan.

Nu frågar man sig: kommer den skärpta interventionen att bli verkligt effektiv, kommer kontrollen att förhindra ett nytt bluffspel? Komma de makter, som tidigare icke brytt sig om non-interventionen, trots fördragen, att denna gång hålla sina löften? Man har verkligen rätt att ställa sig skeptisk. Men skulle så vara, att fördraget ånyo kringgås, så måste man ha rätt att hoppas, att samtliga övriga makter vidtaga verkligt effektiva åtgärder för att fördraget skall respekteras. Skulle så icke ske, då måste man ha rätt att anse, att fördraget inte längre har den bärande kraft, som det var avsett att få.

Sannolikt kommer läget för Spaniens folk att bli fruktansvärt. Man måste förvänta, att de civiliserade folken omedelbart vidtaga åtgärder för att med humanitära medel bispringa de olyckliga. Särskilt måste väl staterna sända ambulanser, läkemedel, läkare, kläder och föda till Spanien och detta omedelbart. Det skulle vara, synes det mig, en ära för Sverige, om vi ginge i spetsen för denna helst ögonblickliga hjälpaktion.

Jag antager, att vad som nu hänt i Spanien klargjort för alla, att intet demokratiskt land är säkert för inbördeskrig, framkallat utifrån, eller för erövringskrig. Man frågar sig: efter Österrike, Abessinien, Danzig och Spanien, vil-

Kungl. proposition ang. förhindrande av frivilligas deltagande i spanska inbördeskriget. (Forts.)

ket land står närmast i tur? Måste icke vad som sålunda sker äntligen ena och samordna de demokratiska staterna i världen och skänka dem handlingskraft? Hade världens stora demokratier visat sig mera eniga och handlingskraftiga, skulle dessa olyckor icke inträffat. Vad som sker visar särskilt, hur livsviktig en ökad samverkan och sammanhållning måste vara bland annat mellan Nordens demokratiska stater.

I en detalj har jag en alldeles avgjord betänklighet. Kan det vara rimligt att med fängelsestraff belägga ett deltagande såsom frivillig på en laglig regerings sida mot insurgenter? Fängelsestraff är ju, då det ej gäller politiska brott, vanärande. Men att bistå en laglig i demokratisk ordning tillkommen regering mot insurgenter kan icke vara vanhedrande. Det kommer aldrig i hederligt folks ögon att anses som sådant. Då lagen är en frukt av en internationell situation, över vilken vi icke råda, borde fängelsestraff, synes det mig, ej ha föreslagits. Det borde ha kunnat räcka med böter vid eventuellt överträdande.

Den lag, som nu skall stiftas, får icke föranleda, att det spanska inbördeskrigets parter anses som likställda och likvärdiga, såsom tvenne krigförande makter. Det måste stå klart för alla, att vad som pågår i Spanien alltjämt är något olagligt, ett uppror från en minoritet i folket, vilken med våld angripit den i laga ordning tillkomna demokratiska regeringsmakten, som vi livligt önska seger, då den på sin sida har rätten, friheten och lagen.

Herr Branting: Herr talman! Jag ber blott i korthet att få instämma med herr Ström. Jag skulle vilja till de frågor, han framställde, lägga en enda, men som jag tycker mycket allvarlig fråga, och det är den: Hur kommer situationen att bli efter antagandet av den nya lagen, om därpå den s. k. rebellsidan kommer att börja begagna sig av giftgaser gent emot befolkningen?

Efter härmed slutad överläggning hänvisades ifrågavarande kungl. proposition till utrikesutskottet.

Till utskottet skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionen inom kammaren denna dag och den 22 innevarande månad avgivna yttrandena.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 126, angående Sveriges bidrag till kostnaderna för internationell övervakning av utförseln och resandetrafiken till Spanien; samt

nr 130, angående förstärkning av femte huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga.

Föredrogs och hänvisades till utrikesutskottet herr *Lindhagens* motion, nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående åtgärder för att förhindra frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien m. m.

Herr statsrådet *Forslund* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 128, med förslag till kungörelse angående förhandlingsrätt för statens tjänstemän; och

nr 129, angående statsförvärv av de Östra centralbanans järnvägsaktiebolag tillhöriga järnvägarna.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 9, angående regleringen för budgetåret 1937/1938 av utgifterna för kapitalökning i avseende å postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk.

Ang. de statliga affärsverkens anslagsfrågor.

Punkten 1.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till inköp av inventarier för postverkets behov för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 700,000 kronor.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 314, vilken i detta sammanhang av utskottet upptagits till behandling, i vad den avsåg statens affärsverk, hade herr *T. V. Lundell* hemställt, att riksdagen samt dess stats- och bevillningsutskott vid sitt budgetarbete måtte beakta i motionen framförda synpunkter om nedskärning av investeringsprogrammet, minskning av låneavbetalningarna och om skattesänkning.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på återopade grunder hemställt,

a) att motionen II: 314, i vad den avsåg statens affärsverk, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

b) att riksdagen måtte till inköp av inventarier för postverkets behov för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 700,000 kronor, att utgå av lånemedel.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat följande:

»Vid prövningen av de statliga affärsverkens anslagsfrågor måste jämsides med önskvärdheten av att dessa verks nyanläggningsarbeten anpassas efter konjunkturerna beaktas affärsverkens centrala ställning i Sveriges ekonomiska liv och den betydelse det har för hela landets framtidsutveckling, att dessa företag drivas affärsmässigt och rationellt samt alltjämt hållas på en tidsenlig standard. Vad de nu i detta utlåtande behandlade anslagskraven beträffar, torde desamma få anses ej allenast företagsekonomiskt utan även mera allmänt samhällsekonomiskt berättigade. Utskottet har, på sätt av det följande framgår, vid vägande av olika synpunkter mot varandra ej funnit tillräddigt att från riksdagens sida särskilda åtgärder vidtagas för beskärning av föreliggande anslagsäskanden från statens affärsverk.»

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Borell*, *Nilsson* i Landeryd, *Domö*, *Magnusson* i Skövde och *Persson* i Falla ansett, att ifrågavarande stycke av utskottets motivering bort hava följande lydelse:

»Vid prövningen av de statliga affärsverkens anslagsfrågor har utskottet funnit, att en under innevarande högkonjunktur ur flera synpunkter önskvärd beskärning av ifrågavarande anslag icke varit möjlig att åstadkomma, bland annat på grund av redan beslutade arbeten samt den allmänna konjunkturons återverkan på de statliga affärsverkens rörelse och de krav, som härigenom ställas på denna. Utskottet har i samband härmed velat framhålla, hurusom dessa och tidigare erfarenheter sålunda ge vid handen att anslag av ifrågavarande art knappast kunna användas i konjunkturutjämningens syfte, något som bör beaktas ej blott vid högkonjunkturer utan även vid depressioner. Vad de nu i detta utlåtande behandlade anslagskraven beträffar, torde desamma få anses företagsekonomiskt försvarliga, och utskottet har därför på sätt av det följande framgår, vid vägande av olika synpunkter mot varandra, ansett sig böra tillstyrka föreliggande anslagsäskanden till utgifter för kapitalökning i avseende å statens affärsverk.»

Ang. de statliga affärsverkens anslagsfrågor. (Forts.)

Herr Domö: Herr talman! Vid detta utlåtande är fogad en reservation, avgiven av utskottets högermän och innebärande yrkande om ändrad lydelse av motiveringen i sista stycket. Medan utskottets uttalande i sak ej kan uttolkas annorlunda än att affärsverkens »affärsmässiga», »rationella» och »tidsenliga standard» är ett viktigare intresse än en konjunkturanpassning, ha reservanterna rent ut velat konstatera, att tanken att låta inpassa affärsverkens verksamhet i en konjunkturpolitik visat sig än en gång ohållbar. Högern utsäger således i sin reservation den slutsats, som utskottsbetänkandet direkt ger utan att dock i majoritetens motivering utsägas. I grund och botten begränsar sig därför kanske åtskillnaden till olika grader av öppenjärtigt erkännande. Eftersom högern icke blint trott på det allena saliggörande i konjunkturteorien av årgång 1933 utan låtit den gälla för vad den varit värd, behöver det kanske icke ligga något förvånande i att högern i motsats till majoriteten icke hesiterat för att draga denna slutsats.

Då vår reservation redan givit stoff till vissa utläggningar i pressen och kanske även här kommer att uppkalla talare, vill jag med några ord ange de synpunkter, som väglett oss i statsutskottet vid ställningstagandet i denna fråga.

Om vi bortse från de båda punkter, däribland punkten rörande den fortsatta elektrifieringen av statsbanorna, varom utskottet senare kommer att avge utlåtande, har högern ansett sig ej böra motsätta sig vad departementschefen i anslutning till verkens framställning begärt. I en del punkter har ett nedsättande eller avstyckande av anslagen varit omöjligt med hänsyn till redan träffade beslut av riksdagen; i en del andra punkter ha verksstyrelsernas krav varit så starkt motiverade och nödvändiga, att ett motstånd mot desamma skulle ha försvårat verkens möjligheter att tillgodose aktuella trängande behov, i ytterligare några punkter, t. ex. i fråga om anläggning av dubbelspår Järna—Katrineholm samt en del mindre byggnadsanslag, ha vi dock hyst ett icke ringa tvivel på nödvändigheten att just under högkonjunkturen igångsätta dessa arbeten. För övrigt är det så gott som omöjligt att så sent som vid utskottsarbetet och framför allt vid dess plena kunna få till stånd en tillräckligt noggrann prövning för nedsättande av ett av Kungl. Maj:t föreslaget anslag i dessa frågor. Om här föreliggande anslag gäller som vår sammanfattande uppfattning, att de i stort sett synas motsvara vad verken behöva för att följa med utvecklingen och tillmötesgå högkonjunkturens behov av t. ex. telefoner, elektrisk kraft o. s. v., fast dessa krav i åtskilliga avseenden sannolikt ligga i överkant. Att utan vidare gå emot dem skulle kunna tolkas som en lust att sabotera statens affärsdrivande verk. Då sådant sabotage ej ligger för vår röst, ha vi i föreliggande situation funnit oss böra intaga den ståndpunkt, som framgår av utskottsutlåtandets hemställan.

Å andra sidan tjänar både statsverkspropositionen rörande kapitalökningsanslagen och föreliggande betänkande enligt vår mening såsom ett gott åskådningsexempel på värdebegränsningen hos den konjunkturteori, enligt vilken statens arbeten under dåliga tider skulle ökas och under goda tider minskas. Utskottet — och därmed också reservanterna — har visserligen med anledning av herr Lundells motion inskäppt vikten av försiktighet vid statliga investeringar under högkonjunktur, men denna försiktighet låter sig uppenbarligen icke alltid förlikas med de anspråk, som näringslivet i dess intensifierade högkonjunkturdrift och allmänheten ställa även på statens verk. Ett strängt fasthållande vid konjunkturteorien, det vill säga en brysk uthuggning i regeringens äskanden för investeringar, vore visserligen i och för sig möjligt, men endast på bekostnad av affärsverkens förmåga att väl fylla sin uppgift.

Ytterligare ett stöd för begränsningen av möjligheten att låta de affärsdri-

Ang. de statliga affärsverkens anslagsfrågor. (Forts.)

vande verkens arbeten anordnas som konjunkturregulatorer har man fått i de av utskottet på sid. 2 refererade yttrandena från vattenfallsstyrelsen, järnvägsstyrelsen och telegrafstyrelsen. Särskilt vattenfallsstyrelsen har framfört, hurusom »en koncentration av styrelsens arbeten till lågkonjunktursperioder skulle medföra stora praktiska och å de allmänna kraftprisen återverkande olägenheter i form dels av en mindre jämn sysselsättning för styrelsens stamtrupper av befäl och arbetare, dels ock risker för tillkomsten av oräntabla anläggningar». Både ändamålsenlighetsskäl och praktiska motiv kunna sålunda göra det mindre lämpligt att låta konjunkturernas vågsvall bestämma omfattningen av affärsverkens arbeten.

Hur föga dessa arbeten följt konjunkturteoriens schema framgår, om man jämför summan av dessa investeringar under senare år. Under förra högkonjunkturen, t. ex. åren 1928 och 1929, beviljades sammanlagt blott omkring 25 miljoner kronor, under år 1932 51 miljoner, år 1933 82 miljoner, 1934 66 miljoner, 1935 60 miljoner och 1936 56 miljoner. Ansvällningen för budgetåret 1933/1934 kan te sig som ett troget anammande av teorien, likaså den successiva sänkningen därefter i mån av konjunkturlyftningen. Ökningen i år enligt regeringsförslaget med ungefär 21 miljoner till 77 miljoner kronor, eller i det närmaste 1933 års standard, måste emellertid från konjunkturteoriens ståndpunkt te sig såsom mycket onaturlig.

Nu invändes måhända mot vad här sagts, att talet om att koncentrera statsarbeten till lågkonjunkturer avsett offentliga arbeten i allmänhet och ej just de arbeten, som utföras för de affärsdrivande verkens räkning. Det är möjligt, att konjunkturteoriens andliga fäder vid något tillfälle gjort distinktion mellan t. ex. väg-, skogs- eller jordbruksarbeten å ena sidan och affärsverkens arbeten å andra sidan, men det må icke kunna begäras, att en vanlig riksdagsman skall kunna för det första läsa allt och för det andra slå i sig allt, ty litteraturen — däri inbegripet riksdags- och andra tal — i ämnet är mycket vidlyftig. Det spelar väl för övrigt inte så stor roll, vad som i det ena eller andra ögonblicket sagts — viktigare än vad som sagts är vad som i framtiden skall göras och icke göras — men så mycket är klart, att folk i allmänhet ej bibringats någon föreställning om att den nämnda distinktionen skulle behöva göras, och ett ting är till evidens visst: att t. ex. socialdemokraterna under tider av nedgång varit lika angelägna att få i gång vanliga offentliga arbeten som att få till stånd ansvällning av de statliga affärsverkens offentliga arbeten, i bägge fallen med åberopande av impuls- och omsättningsteorierna.

För att styrka mitt påstående att statsarbeten i de affärsdrivande verkens regi och för deras mer eller mindre nödvändiga behov ingått som ett led i konjunkturteorien vill jag först hänvisa till utskottets referat av de riksdagskrivelser, som vid flera tillfällen, senast år 1930, avlåtits om »utvidgad statlig företagarverksamhet» i händelse av arbetslöshet. Och jag vill vidare hänvisa till ett yttrande av herr Leo från statsrådsbanken i denna kammare i fjol i polemik med herr J. B. Johansson rörande just dessa anslag. Herr Leo yttrade då: »Jag är fullt överens med herr Bernhard Johansson därom att staten, då det råder dåliga tider på arbetsmarknaden, bör utvidga sin rörelse så mycket som möjligt för att bidra till att få flera arbetare i verksamhet, men däremot, då det råder bättre tider på den fria arbetsmarknaden, begränsa den statliga rörelsen till vad som är nödvändigt med hänsyn till denna rörelses egen natur.» Allra tydligast är dock Nothinutredningen, som på sidan 81 skriver som följer:

»Härutöver erfordras emellertid en planmässig politik, syftande till utjämning av konjunkturväxlingarna. Härutinnan är att överväga icke blott de åtgärder, som böra vidtagas under en depression för att kompensera den vikan-

Ang. de statliga affärsverkens anslagsfrågor. (Forts.)

de privata företagsamheten. Utan mot utvidgningen av det allmänna verksamheten under depressionen måste i allmänhet tänkas svara en begränsning under högkonjunkturen. En sådan begränsning, vilken är nödvändig för att staten vid vikande konjunkturer skall kunna bereda arbetstillfällen, motiveras även därav, att staten icke under högkonjunktur skall konkurrera med det privata näringslivet om kapitalresurserna och forcera uppsvinget samt därigenom framkalla ett så mycket starkare bakslag.»

Nothinutredningen fortsätter:

»Vi hava tidigare i fråga om byggande och förbättring av vägar, anläggning av hamnar, vissa skogsvårdande arbeten, uppförande av offentliga byggnader samt bostadsproduktion m. m. föreslagit anordningar, syftande till att dessa arbeten skulle företrädesvis koncentreras till tider av lågkonjunktur. Motsvarande bör gälla ifråga om vissa statens järnvägars och telegrafverkets större arbeten.»

Så långt Nothinutredningen.

Bland undertecknarna av detta betänkande finnes även herr Severin, nu statssekreterare i här berörda departement, vars chef vid tillämpningen av den socialdemokratiska teorien på här berörda område så långt ifrån att påyrka den som nödvändig uppställda begränsningen i stället »forcerat uppsvinget» med 21 miljoner kronor.

Om det alltså förhåller sig så, att en utvidgning av investeringar i affärsverken under lågkonjunktur är nödvändig för att skapa arbetstillfällen och en vittomfattande investering under högkonjunkturen är nödvändig för att hålla verken i nivå med utvecklingens och uppsvingets krav och om det vidare fasthålls i minnet, att konjunktur betyder vågrörelse, då har jag svårt att komma till annat resultat än att det vid tillämpningen av konjunkturteorien saknas ett fundamentalt led i avseende på affärsverken, nämligen konjunkturskiftningen själv.

Givetvis vill jag icke gå så långt, att jag säger att icke en viss återhållsamhet under goda tider både ibland iakttagits eller vore möjlig, framför allt om riksdagen av det ena eller andra skälet vore på det sinnelaget att verkligen vilja stå anslagsfrestelserna emot. Men jag anser oss reservanter ha grundad rätt att resolvera, att erfarenheterna nu och tidigare givit »vid handen, att anslag av ifrågavarande art knappast kunna användas i konjunkturutjämnande syfte, något som bör beaktas ej blott vid högkonjunkturer utan även vid depressioner». I stället för att användas för att påverka konjunkturerna äro alltså affärsverkens arbeten i främsta rummet påverkade av dem, och denna erfarenhet är något helt annat än vad Nothinutredningen lärt ut.

Men denna förnyade lärdom kan ej ändra något i de mindre oförmånliga verkningar, som en »forcering av uppsvinget» genom en stegring av dessa kapitalökningsanslag orsakar. — Jag ämnar icke bli långrandig utan skall begränsa mig till några korta konstateranden. — I vissa fall kommer denna forcering att medföra ökade kostnader för vederbörande verk mot om arbetena kunnat utföras under andra tider; den allmänna prisstegringen på t. ex. järn och koppar talar här sitt tydliga språk. Vidare måste dessa stora byggnads- och materialanslag öka inflationsrörelserna och därigenom bli ett nytt moment i de svårigheter, som vår valuta under en fortsatt prisstegring kan utsättas för; sannolikt blir det tillfälle under riksdagens gång, kanske rätt snart, att återkomma härtill, men redan nu torde kunna sägas, att de farhågor rörande penningpolitiken, som finansministern i finansplanen gav uttryck åt, utan tvivel ha starkt ökats sedan januari till följd icke minst av utvecklingen på sistone i England. Kanske är det en överdrift från min sida, men jag håller det icke för otroligt, att finansministern, om han i dag skulle i konseljen ha

Ang. de statliga affärsverkens anslagsfrågor. (Forts.)

varit med om att framlägga äskandena till kapitalökning åt de affärsdrivande verken, skulle ha varit böjd för att gå strängare fram än för två månader sedan för att icke genom några statens egna åtgöranden forcera prisstegringen och därmed också mer än ofrånkomligt oroa lönemarknaden samt öka risken för penningvärdets försämring. Därför vill jag hemställa till finansministern, att han måtte överväga att i möjliga fall och i lämplig utsträckning låta med i dag beviljade anslags utanordnande anstå, därest det skulle visa sig, eller han själv skulle hysa den uppfattningen, att läget nu och framåt skulle kräva en större åtstramning, än han förut tänkt sig som nödvändig. Statsrådet Wigforss befinner sig i den lyckliga politiska ställningen att ej av majoriteten behöva frukta parlamentariska efterräkningar, om han skulle av viktiga monetära hänsyn tillvarata sin grundlagsenliga rätt att hålla inne av beviljade anslag, och med vår inställning till frågan om kapitalökningar och med vår känsla av delaktighet i ansvaret för förhindrandet av oöverskådliga penningpolitiska rubbningar säger det sig självt, att vi icke skola lägga några svårigheter i hans väg.

För de affärsdrivande verken själva bör det givetvis också vara lämpligt, särskilt om priskurvan fortsätter att hastigt stiga och svårigheter uppstå att anskaffa materiel och erhålla erforderliga verkstadsarbeten, att överväga, huruvida icke med vissa arbeten, som ej äro alldeles nödvändiga, bör anstå tills vidare.

Herr talman! Jag tillåter mig yrka, att det stycke i utskottets motivering, som börjar med orden »Vid prövningen» och slutar med »affärsverk», måtte få den lydelse, som föreslagits av reservanterna. I övrigt ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Den föregående ärade talaren har med sitt jämförelsevis långa anförande sökt bevisa, att de centrala affärsverken och anslagen till desamma icke kunna användas i konjunkturutjämnande syfte. Utskottets majoritet har icke ingått på någon uttömmande prövning av detta påstående, men jag sätter likväl i fråga, om man så kategoriskt, som herr Domö och de övriga högerreservanterna gjort i sin reservation, kan göra gällande, att anslagen till de centrala affärsverken och deras arbeten icke i någon mån kunna användas som konjunkturutjämnande faktor. Den saken kan väl ändå inte helt bestridas. Utskottets majoritet har emellertid, som jag nyss sade, icke ingått på prövning härav. Vi ha i stället strängt sakligt prövat, huruvida de anslag, som i år begäras till de affärsdrivande verken, äro absolut nödvändiga. Efter denna prövning ha vi funnit det skäligt att tillstyrka de begärda anslagen. Högerreservanterna ha heller inte, trots att det föreligger en motion från deras sida om en mycket stark nedsättning av anslagen till statens affärsverk, vågat på någon enda närmare preciserad punkt begära nedsättning av de äskade anslagen. För att få en föreställning om läget, kunna vi ju kasta en blick på vad de olika affärsverken äskat och motiveringen härför.

Postverket t. ex. redovisar en betydligt ökad verksamhet år för år. Man behöver nu skaffa nya fastigheter och inventarier för driften. Jag tror inte, att man någonsin från något håll velat göra gällande, att det icke iakttagas den strängaste sparsamhet inom detta affärsverk.

Gå vi sedan till telegrafverket, försiggår ju för närvarande en stark expansion inom detta verk. Denna expansion är inte enbart beroende på högkonjunkturen, ehuru den naturligtvis i någon mån påverkas av denna, utan den är i första hand en följd av den tekniska utvecklingen. Människorna vilja ha större trevnad och bekvämlighet, och vi få ju alla nytta av att telefonen blir

Ang. de statliga affärsverkens anslagsfrågor. (Forts.)

tillgänglig för en allt större del av befolkningen. Detsamma är förhållandet med en hel del annan verksamhet, som telegrafverket bedriver.

På samma sätt ligger det till beträffande statens vattenfallsverk. Där göres ju kraften i allt större utsträckning tillgänglig för en större allmänhet, till nytta och trevnad i form av elektriskt ljus och elektrisk kraft för olika användning. Även detta är till stor del en följd av den utveckling, som vårt samhälle för närvarande undergår, och det finns väl inte någon som ens under en högkonjunktur vill säga, att vi skola bromsa upp och begränsa denna utveckling. Utskottsmajoriteten vill i varje fall inte göra det. Herr Domö tillhör ju för övrigt själv vattenfallsstyrelsen och är alltså meddelaktig i de propåer och äskanden, som gjorts från detta verk för nästkommande budgetår. Det gäller utbyggnad av Stadsforsen samt anläggningar på olika platser vid kraftstationer och inom verket. Även dessa anslagsäskanden har utskottet ansett sig böra tillstyrka.

Liknande är förhållandet med statens järnvägar. Även där fordras nu en högre standard såväl beträffande fart som bekvämlighet och annat. Man behöver medel för en dubbelspårsanläggning mellan Järna och Katrineholm. Man behöver förstärka spåröverbyggnaden för att kunna få fram tågen med större hastighet, och man behöver nya vagnar och elektriska lokomotiv. Vi ha inte ansett oss böra säga nej till dessa äskanden.

På samma sätt är det på alla de områden, det här gäller. Affärsverken måste tillgodose tidens krav. Men även om vi under en högkonjunktur ha funnit, att det är skäligen att tillstyrka dessa anslag, så vill jag principiellt inte ha sagt, att icke under en lågkonjunktur en del arbeten, som nu icke äro så nödvändiga, likväl då skulle kunna utföras. Om konjunkturen försämras, får man överväga, till vilka områden man helst bör förlägga dessa arbeten, och pröva dem såväl beträffande deras möjligheter att verka lindrande på arbetslösheten som den nytta vi kunna ha av dessa arbeten, som i nuvarande läge icke äro så absolut nödvändiga.

Jag kan alltså icke finna, att det är nödvändigt att nu taga en sådan principiell inställning till detta problem och göra ett så bestämt uttalande som reservanterna påyrka. Det har utskottsmajoriteten icke heller velat göra. Utskottet skiljer sig i övrigt icke nämnvärt från reservanterna. Den skillnad, som föreligger, gäller endast sista stycket av utskottets motivering, där majoriteten icke velat göra detta bestämda uttalande, men där reservanterna vilja ha fastslaget, att »anslag av ifrågavarande art knappast kunna användas i konjunkturutjämnande syfte, något som bör beaktas ej blott vid högkonjunkturer utan även vid depressioner». Men icke vill man väl påstå att ej de arbeten och anläggningar, inom affärsverken, som under kristiden utfördes ej verkat konjunkturutjämnande. Inom majoriteten vilja vi icke för närvarande binda oss för ett sådant uttalande, som reservanterna påyrka, utan den frågan bör — anse vi — tas upp till prövning, när förhållandena så påkalla och föranleda.

Jag kan alltså icke finna, att det är nödvändigt att nu göra det uttalande, som herr Domö och högerreservanterna yrka, och ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr statsrådet **Forslund**: Herr talman! Såsom detta utskottsutlåtande är utformat i vad det gäller svar på de äskanden, som ingivits från respektive verk och som framlagts i statsverkspropositionen, kunde kanske från min sida icke annat behöva sägas än ett tack till utskottet för den välvilja, som utskottet visat gentemot de framställningar, som här förelegat till behandling.

Med anledning av den reservation, som återfinnes på sidan 37 i utskottets

Ang. de statliga affärsverkens anslagsfrågor. (Forts.)

utlåtande, och det anförande, som herr Domö nyss höll, vill jag emellertid säga, att jag tror inte att det precis är av någon vidare nytta att i detta sammanhang ta upp en diskussion om teoretiska ting. Vi ha ju haft en arbetslöshetsperiod, en krisperiod, så nära inpå oss, att vi alla fullt och helt känna till, vad som man önskar skall ske under en lågkonjunktur. Vi ha väl också alla varit glada över de arbetstillfällena, som skapades och kunde skapas under den period, då svårigheterna voro som störst. Man kan ej heller förneka, att affärsverken kunna bidra till att skapa arbetstillfällena i sådana situationer, då det kanske är svårt att på den privata marknaden finna sådana i tillräcklig utsträckning. Det har också visat sig, och kan i siffror närmare belysas, att till exempel elektrifieringen vid statens järnvägar varit ett mycket lämpligt arbetsobjekt för att verka utjämnande på det sämre konjunkturläge, som vi tidigare befunnit oss i. Då riksdagen för budgetåret 1933/1934 anvisade 39 miljoner kronor till elektrifiering av statens järnvägar, medan vi för 1936/1937 — alltså för nu löpande budgetår — ha ett anslag på 5.8 miljoner, måste det väl ändå ganska säkert ha varit av stor nytta, att vi just under krisperioden 1933—1935 kunde åstadkomma ett så pass stort belopp för utförande av de arbeten, som höra samman med elektrifieringen av statsbanorna.

Den socialdemokratiska teorien är vidare inte så hårt rubbad, som man från reservanternas sida vill göra gällande, ty summan 39 miljoner och summan 35 miljoner, som kom året därpå, nämligen 1934/1935, överstiger ju ändå betydligt det belopp, som anslagits för samma ändamål budgetåret 1936/1937. Jag har visserligen i år äskat, och torde genom utskottets välvilja erhålla, 12 miljoner för fortsatt elektrifiering, men vid planläggningen av de framtida elektrifieringsarbetena, har man tagit hänsyn till just de omständigheter, som reservanterna här anført. Man säger nämligen, att man vill stå litet avvaktande och se, huruvida man icke skulle kunna använda en fortsatt elektrifiering såsom arbetsobjekt vid en ny lågkonjunktur, eller i varje fall vid en något mindre god konjunktur än den, vi för närvarande ha. Man har alltså tänkt sig, att man längre fram skulle kunna gå in för ytterligare elektrifiering särskilt med tanke på att därigenom kunna bereda ökade arbetstillfällen.

Jag tror för övrigt, att den talare, som här nyss framförde reservanternas syn på saken, själv är i tillfälle att konstatera, att respektive verkchefer också räkna med att kunna stå samhället till tjänst på så sätt, att man i den mån det låter sig göra ställer sig avvaktande och bereder sig på att kunna uppräkna och sätta i gång arbeten — helt naturligt med riksdagens medgivande — vid den tidpunkt, då en ny lågkonjunktur kan inträda.

Reservanternas talesman påpekade vidare, att det belopp på 77 miljoner kronor, som i årets statsverksproposition äskats för de affärsdrivande verken, innebär en ökning med 21 miljoner i jämförelse med anslagen för nu löpande budgetår. Denna ökning tolkade han som ett bevis på att jag icke följer den konjunkturpolitik, som man från socialdemokratiskt håll hävdar. Jag vill då påminna om att av dessa 21 miljoner kronor skall ett enda verk, nämligen telegrafverket, genom utskottets medgivande erhålla 5 miljoner kronor som förstärkningsanslag för budgetåret 1936/1937, alltså till den budget, som fastställdes redan vid förra riksdagen. Det har visat sig att enbart ett verk, telegrafverket, har behov av ytterligare 5 miljoner. Telegrafverket har ju dessutom visat en mycket rask utveckling särskilt i fråga om antalet abonnenter. Deras antal har ökat, och verket har anmält att även under den korta tid, som förflutit från årets början, en fortsatt stegring skett. Det är väl också klart, att man inte kan motsätta sig den utvidgning, som skulle ge möjlighet att taga emot detta ökade abonnentantal.

Beträffande siffran 77 miljoner får man också observera, att inte mindre

Ang. de statliga affärsverkens anslagsfrågor. (Forts.)

än 14 miljoner utgöra fortsättning på redan beviljade anslag och alltså icke äro nya anslag, eftersom anvisandet av dem är beroende på riksdagens tidigare beslut. Dessutom bör kanske också — eftersom talesmannen för reservanterna har tillfälle att jämväl på annat håll studera de här sakerna och praktiskt deltaga i utformningen av de anslagsäskanden, som ingivits — framhållas, att exempelvis vattenfallsstyrelsen själv kommit med krav på en anslagsökning av nära 5 miljoner, eller från 15.9 miljoner till 20.3 miljoner för det budgetår, vars stat man nu skall fastställa. Jag skulle nog ha kunnat räkna upp flera arbeten, som man skulle behövt pengar till, men som vederbörande, fastän vi befinna oss i något bättre konjunkturer än tidigare, underlåtit att taga med i sina äskanden.

Jag har endast velat lämna dessa förklaringar till det yttrande, som gjorts från reservanternas sida.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet började sitt yttrande med att förklara, att han inte trodde att det vore av någon vidare nytta att i detta sammanhang diskutera teoretiska ting. Men det må väl vara förklarligt, om en diskussion som denna kommer till stånd efter det dominerande inslag, som denna konjunkturteori har haft både i förra årets valrörelse och de närmast föregående årens riksdagbeslut i detta ämne.

Herr andre vice talmannen yttrade, att utskottet inte har gått in på någon rent principiell prövning av den fråga, som den förste talaren berörde, utan handlagt ärendet fullt sakligt. Att ärendet handlagts fullt sakligt kan jag vitsorda, men det torde väl icke vara riktigt att påstå, att utskottet inte diskuterat den konjunkturpolitik, som nu har dragits upp. Utskottet hade ju redan anledning att göra detta för att besvara den motion, som redovisas just på den nu föredragna punkten, i vilken motion motionären yrkade, att anslaget till affärsverken skulle minskas så, att det komme att utgöra högst två tredjedelar av det löpande årets anslag. Vi, som deltagit i granskningen av affärsverkens petita, ha, såsom den förste ärade talaren också sade, inte kunnat gå emot de begärda anslagen, därför att vi funnit dessa vara ur företagsarsynpunkt försvarbara och berättigade.

Herr andre vice talmannen har rätt i yttrandet, att också högerns representanter biträda de gjorda anslagsäskandena. Men vi få dock observera, att det är oerhört svårt, att i ett riksdagsutskott eller i riksdagen ge anvisningar om på vilka punkter begränsningar skola sättas in i fråga om statens företag verksamhet. Flera anslagskrav gå in i tidigare dispositioner, och hela planläggningen av utgifterna skall ske för en relativt lång tid framåt. Jag skulle vilja gå så långt, att jag säger, att det kan vara svårt till och med för departementschefen att ge precisa anvisningar om på vilka punkter anslagen skola skäras ned. Det är verken själva, verksledningarna, som i det avseendet har de största möjligheterna. Departementschefen måste därför åt dem ge anvisningar att planlägga de offentliga arbetena på ett sådant sätt, att de åtminstone i någon mån tjäna ett konjunkturutjämnande syfte. Det är en lucka i motiveringen till utskottets utlåtande på sid. 2 och 3, vilken motivering har karaktär av ett principuttalande, att utskottet inte kraftigare sagt ifrån vad som bör sägas på den punkten, och det är denna lucka, reservanterna i någon mån vilja fylla ut med sitt tillägg till motiveringen. Det torde ju vara alldeles uppenbart, att om under en högkonjunktur sådan som den nuvarande, då materialpriserna stiga dag för dag, staten i sina stora affärsverk ytterligare utökar sin verksamhet eller driver denna i hela den utsträckning, som vi äro vana vid är den normala, så kommer ju på det sättet statens verk, så-

Ang. de statliga affärsverkens anslagsfrågor. (Forts.)
ledes staten själv att medverka till en ytterligare prisstegring på vissa områden, både så att den bidrar till en höjning av materialprisen och så att det i viss utsträckning uppstår brist på arbetskraft med därav följande höga löner och så vidare.

Det föreliggande betänkandet från statsutskottet synes mig i alla fall för den, som är intresserad av sådan lektyr, kunna utgöra rätt bra materiel för en åskådningsundervisning, hur svårt det är för staten att reglerande ingripa i denna konjunkturpolitik. Den synpunkten framfördes från vår sida redan år 1933 då vi hade lågkonjunktur, och då det gällde att se till att man ökade ut den statliga verksamheten även med hänsyn till arbetslösheten. Vi ha i det nu föredragna betänkandet fått bekräftelse på vår ståndpunkts riktighet. Det finns här åtskilliga punkter, där man med fog skulle kunna överväga, om man inte borde gå in för ett uppskov med arbetena, men det finns också skäl som tala för, att man inte skall göra det. Vi ha till exempel det under statens järnvägar begärda anslaget till dubbelspår mellan Järna och Katrineholm, för vilket förberedande arbeten med därav föranledda anslag föreslås. Detta motiveras med att den arbetarstam, som nu finnes vid inlandsbanan, framåt hösten, då bygget av inlandsbannen avslutas, blir arbetslös. Meningen är då att flytta åtminstone större delen av dessa arbetare till detta järnvägsbygge Katrineholm—Järna. Rent sakligt kan man ingenting invända mot en sådan åtgärd, det finns sakliga humanitära skäl, som tala för den. Men vill man tänka sig in litet närmare i bara en sådan jämförelsevis liten detalj, visar det sig vilka svårigheter som uppstå för staten genom att man utvecklar den statliga verksamheten och får en stor statsarbetarkår, hur svårt det blir för staten, säger jag, att även i en högkonjunktur kunna få in dem på den enskilda arbetsmarknaden. Staten tvingas här av olika skäl alltjämt att hålla dem kvar i arbete.

Med det anförda menar jag, att det finns åtskilliga punkter, som i detta sammanhang kunna ge anledning till diskussion. Jag skall inte vidare uppehålla tiden, men jag har med dessa ord bara velat understryka vad den förste ärade talaren i sitt yttrande anförde för att i någon mån förklara, varför vi inom utskottet icke ha ansett oss kunna gå emot anslagen. Vi ha däremot velat fylla ut den lucka, som finnes i utskottets motivering genom att för vår del peka på den inverkan på konjunkturerna, som man framhållit, att statens affärsdrivande verk böra utöva, men vilken inverkan enligt vad som visats, nu reducerats så, att statens affärsverksamhet i stället följer den allmänna konjunkturen. Ju högre konjunkturen är och ju livligare verksamheten är på det privata området, ju mera tycks man också anse att statens affärsverk måste följa med i sin verksamhet, således en rakt motsatt utvecklingsgång mot vad man i konjunkturutjämning syfte ansett önskvärt.

Herr Bäcklund: Herr talman! Jag hade inte tänkt deltaga i debatten, men då den föregående ärade talaren så bestämt uttalade sig för reservationen, kan jag inte underlåta att säga några ord till försvar för utskottet.

På fjärde avdelningen, som handlagt och förberett detta utlåtande, har det inte förelegat något sådant förslag, som reservanternas här förorda. Där har det inte alls varit fråga om det. Det förslag till ändring av motiveringen, som nu är uppe i form av reservation, har först framförts i utskottets plenum av den förste ärade talaren, herr Domö, vilken inte deltagit i fjärde avdelningens handläggning av dessa ärenden. Den föregående talaren herr J. B. Johansson, som är fjärde avdelningens ärade vice ordförande, har heller inte framfört några sådana här synpunkter under avdelningens behandling av ärendet, och därför tycker jag, att det är litet egendomligt, att han nu så bestämt gick in

Ang. de statliga affärsverkens anslagsfrågor. (Forts.)

för denna reservation. Jag skall inte tala om vad man privat pratat, men jag har fått den uppfattningen, att herr J. B. Johansson i Fredrikslund förut inte varit så alldeles säker på den här saken, som han nu tycks vara. Jag kan inte finna annat än att i denna reservation är kärnpunkten den, att man vill framhålla, att man inte kan använda några som helst anslag för de affärsdrivande verken i konjunkturutjämnande syfte. Jag kan dock aldrig tro, att riksdagen skulle vilja gå längre i detta avseende än utskottet gjort. Utskottet har ställt sig avvaktande. Verksstyrelserna ha väl heller inte sagt, att man inte bör kunna använda vissa arbeten och vissa anslag inom deras förvaltningsområden i konjunkturutjämnande syfte vid en lågkonjunktur. Jag kan förstå reservanternas uttalande, om däri möjligtvis skulle ligga den politiken, att de under alla förhållanden vill hävda den synpunkten, att de affärsdrivande verkens arbeten över huvud icke kunna medverka till en konjunkturutjämning, att alltså framhålla, att den politik, som förts av regering och riksdag under de dåliga tiderna, inte har varit riktig och inte går att fullfölja. Jag kan inte ur denna reservation utläsa något annat, och jag tycker, att riksdagen inte under några förhållanden skulle vara beredd att skriva under vad som angående detta säges i högerreservationen.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Domö: Den siste ärade talaren sade, att han hade hoppats, att kammaren icke ville skriva under, vad reservanterna ha sagt. Men jag tillåter mig fästa uppmärksamheten på vad kammaren är färdig att skriva under, om den går med på utskottets motivering i sista stycket i denna punkt. Där talas det om — och det anser jag f. ö. också viktigt — att verken böra drivas affärs-mässigt och vidare att de äro allmänt samhällsekoniskt berättigade och från dessa synpunkter äro i oavvisligt behov av anslag i just den utsträckning som Kungl. Maj:t föreslagit. Måhända skulle omprövning på ett tidigt stadium av beräkningarna för affärsverkens anslagsbehov efter mindre generösa grunder, än vad verken tidigare fått vänja sig vid från finansminister Wigforss' sida, resulterat i lägre krav på vissa punkter. Är det då så alldeles säkert, att det är affärsmässigt för alla affärsverken att i den nuvarande pristegringen gå in för att göra anläggningar, som kanske kunde anstå och även kunde vara önskliga att ha såsom arbetsutökande medel vid en sämre konjunktur? Är det vidare säkert, att det är »samhällsekoniskt berättigat» att — om verkstadsindustrien redan nu är överbelagd — tillföra den en massa statliga beställningar, som göra att den enskilda verksamheten kanske får vänta på sina beställningar? Här är det många frågor, som äro av den art, att jag tycker, att kammaren snarare borde ställa sig på den sidan att vägra att skriva under majoritetens yttrande i denna del.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med de där- under förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt med godkännande av utskottets motivering samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som förordats i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 2—29.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 30.

Lades till handlingarna.

Punkterna 31—46.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 47.

Lades till handlingarna.

Punkten 48.

Utskottets hemställan bifölls.

Herr statsrådet *Westman* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 110, rörande tillämpning i vissa fall av bestämmelserna i lagen den 30 juni 1934 (nr 444) om ändring i vissa delar av lagen den 11 oktober 1907 (nr 85) angående civila tjänst innehavares rätt till pension;

nr 113, med förslag till förordning om fortsatt uppskov med ikraftträdandet av föreskriven skatt å motorsprit; samt

nr 123, angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket.

*Om avskaf-
jande av upp-
resnings-
förfarandet
vid valeringar.*

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 3, i anledning av väckt motion om upphävande av bestämmelsen om uppresning vid valeringar inom riksdagens kamrar.

I en inom första kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 201, av herr *Lindhagen*, hade hemställts, att riksdagen med upphävande av bestämmelsen om uppresning vid valeringar inom riksdagens kamrar ville besluta:

1) att i § 11 i reglementariska föreskrifter för riksdagen skulle vidtagas följande ändringar, nämligen

att 2 mom. utginge,

att 3 mom. erhöles följande förändrade lydelse:

»2:o. Omröstning sker medelst omröstningsapparat eller, där denna ej kan begagnas, medelst namnupprop.

Efter varje omröstning skall till protokollet antecknas omröstningsapparatens upplysningar, om antalen 'ja', 'nej', 'avstår' och 'frånvarande'. Om vid den slutliga valeringen i visst ärende sist vid valeringspropositionens godkännande begäran därom framställes av minst $\frac{1}{10}$ av kammarens ledamöter, skall i det tryckta protokollet jämväl antecknas, huru varje ledamot röstat», samt att 4 och 5 mom. erhöles ordningsnumren 3 och 4;

2) att alla 4 siffrorna i omröstningstavlans tillkännagivande, och således även de frånvarandes antal, skulle protokollföras.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anförts av herrar *Reuterskiöld*, *Sandegård*, *Källman*, *Vougt*, *Nordström* i Torsby och *Mosesson* som anförde:

»Behövligheten av ett uppresningsförfarande var uppenbar vid den tid då öppen omröstning endast kunde företagas genom ett tidsödande namnupp-

Om avskaffande av upprensningsförfarandet vid voteringar. (Forts.)
rop. Förhållandet är helt annorlunda sedan öppen omröstning med elektrisk apparat anordnats. Den snabbhet, varmed omröstning verkställes medelst elektrisk apparat och det omedelbart siffermässiga utslag, som därvid erhålles, gör upprensningsförfarandets bibehållande till en oftast onödig dubbling vid förekommande omröstningar. Därjämte inbjuder upprensningsförfarandet mer än varje annat till ett underlåtande att delta i voteringen, som icke kan anses önskligt. Mot motionens förslag i dess första punkt till textändring av § 11 i reglementariska föreskrifter synes ingen befogad invändning vara att göra; i anslutning härtill hemställles om bifall till motionen i denna punkt.»

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Då herr Lindhagen förra året motionerade om samma sak, d. v. s. om avskaffandet av upprensningsförfarandet vid votering och — när votering är begärd — en omedelbar användning av det elektriska voteringssättet, åtföljdes utskottets avstyrkande utlåtande av en reservation från två ledamöter. I år är det sex, som reserverat sig. Därest nu kamrarna ej skulle följa reservanterna i år, så vill jag hoppas, att det nästa år skall bliva majoritet för förslaget i utskottet.

Upprensningsförfarandet infördes såsom ett medel att undvika tidsutdräkt genom namnupprop, vilket emellertid icke är nödvändigt efter införandet av elektriskt voteringssätt. Under förutsättning att den elektriska apparaten då och då ej strejkar — som den här brukat göra men som man ju kan hoppas, att den så småningom skall vänja sig av med — så kan jag inte finna, att det blir annat än en onödig dubbling av voteringsförfarandet. Att upprensningsmetoden har sina brister kan icke förnekas. Votering avser ju att, såvitt möjligt, få ett *siffermässigt* uttryck för kammarens uppfattning. Det kan man icke få genom upprensning, men man kan ju approximativt få en uppfattning av var majoriteten och minoriteten ligga. I vissa fall är den så nära, att man måste gå till den elektriska voteringsapparaten. Under alla förhållanden är upprensningen endast en subsidiär åtgärd, som man nödgas vidtaga, och när den icke längre behövs, bör den avskaffas.

På grund av vad jag sålunda anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen, vilket innebär bifall till de ändringar av de reglementariska föreskrifterna, varom motionären gjort framställning.

Häri instämde herr *Hamrin*.

Herr Strömberg: Jag skall villigt erkänna, att denna fråga ju inte är av någon större vikt, och den är framför allt ej längre någon principfråga. Herr Lindhagens motion innebär nämligen icke något brytande av den öppna omröstningens principer. Såsom herr Lindhagen ställt sitt yrkande, skulle ju resultatet av omröstningen inflyta i protokollet, så att man klart och tydligt kunde få se, hur den utfallit.

Då jag erkänner detta, måste jag dock säga, att jag ser frågan uteslutande ur lämplighetssynpunkt. Jag finner, att upprensningsförfarandet har visat sig vara praktiskt. När det gäller andra kammaren — som är en mycket större församling än denna och som på grund därav också måste betraktas såsom mera tungrodd och från talmannens sida svårare att överblicka — har icke någon anledning till missbelåtenhet i detta hänseende yppat sig i någon större utsträckning, utan man tycker, att det är praktiskt att ha upprensningen. Men jag förstår å andra sidan, att vill man som herr Lindhagen i varje liten votering hava till protokollet tillkännagivet, huru rösterna utfallit, alla som röstat för eller emot och alla som varit frånvarande, då kan det givetvis ha sitt värde. Men nu undrar jag, om en framtida forskning kan ha intresse av

Om avskaffande av uppresningsförfarandet vid voteringar. (Forts.)
att veta, hur t. ex. rösterna i alla Lindhagensfrågor utfallit. Jag tillåter mig för min del tvivla därpå. Men då man läser herr Lindhagens motion, så finner man, att han betraktar — och däruti är han i sin goda rätt — varje fråga, som har väckts av honom vara så betydelsefull och stor, att det bör vara av stort värde för ett kommande släkte att se, huru många röster han har fått vid olika tillfällen. Det är detta, som jag inte anser vara så nödvändigt. Det blir i hög grad en kostnadsfråga, när man skall till protokollet anteckna hela omröstningsresultatet, både ja- och nej röster, sådana som avstått eller som varit frånvarande, och jag kan inte förstå, vad det skulle ha för betydelse att räkna alla de frånvarandes röster och införa siffran i protokollet. Att ödsla trycksvärta på denna sak har jag mycket svårt att förstå värdet av. Det kan vara ägnat att bli ett tillfälle för våra tidningsmän att nedsätta riksdagens anseende. Det förhåller sig så, att de ofta äro ganska snabba med att, vid ett ringa deltagande i omröstningen, anföra detta såsom bevis för att riksdagsmännen icke hava tillräckligt intresse för sitt kall. Vi erinra oss mycket väl en omröstning häromdagen i andra kammaren, där vid bordläggningens plenium en interpellation helt hastigt blev föremål för votering. Då visade det sig, att det var ett mycket ringa antal närvarande. Genast utlades detta av pressen som ett bevis för, vilket bristande intresse riksdagsmännen hava för sitt arbete och hur illa de sköta sitt uppdrag. Jag undrar, om det verkligen kan ha något intresse att få de frånvarande antecknade till protokollet.

Jag har för min del varken i år eller i fjol funnit några skäl tala för att frånga den ståndpunkt, som jag tidigare intagit. Dessutom finns ännu ett skäl som anförts i utskottet: nu är det så många nya ledamöter i riksdagens andra kammare, att de ännu icke ha hunnit bilda sig en uppfattning om, vilket voteringssätt som är mest sympatiskt och ändamålsenligt i kammaren. Därför framställs det från andra kammaren inom utskottet förslag om, att man åtminstone skulle få vänta med avgörandet till slutet av denna riksdag eller eventuellt till ett annat år.

Då jag finner, att uppresningsförfarandet är ett populärt förfaringssätt för ett snabbt avgörande från talmannens sida, huru röstläget är, så har jag alltjämt funnit, att inga skäl tala för ett bifall till motionen. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan, vilket innebär avslag på herr Lindhagens motion.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag ber att få erinra den föregående talaren därom, att jag är realpolitiker och sålunda arbetar för nyttiga och gagneliga förslag. Jag kommer hädanefter principiellt att som förut begära vederhäftig omröstning genom elektrisk anordning i alla frågor, där jag finner att ett gagneligt förslag med framtid har framförts. Även om förslaget skulle komma från herr Strömberg, skulle jag sålunda begära sådan omröstning, för att han skall kunna komma till sin rätt i frågan. Sådana där finter som att föra frågan tillbaka till personliga avsikter äro sålunda icke passande från en ledamot av konstitutionsutskottet.

Vad angår själva saken, så är den ju så utredd i min motion, som man kan begära. Jag tycker också, att den är så klarlagd av de sex reservanterna. Det måste jag verkligen säga. Förra året var det bara två reservanter. Om kamrarna icke antaga denna reform i år, kommer den kanske tillbaka nästa år, och till sist går den antagligen igenom i bägge kamrarna.

Förr var det slutna omröstning; då röstade man ju med slutna sedlar i varje småsak, där någon begärde votering. Där fick man således i varje sådan småsak gå hela vägen fram till talmansbordet. Nu har man velat komma fram

Om avskaffande av uppresningsförfarandet vid voteringar. (Forts.)

till ett snabbare omröstningssätt, och det har vunnits lika bra i tid och oändligt mycket bättre i sak genom den elektriska voteringsapparaten som genom uppresning. Det är med den jämförelsen den senaste talaren borde ha börjat; men det tycktes han alldeles glömma bort. Skall det icke vara något intresse att hava en redig uträkning antecknad i protokollet till ledning för både samtid och eftervärld, hur de verkliga röststyrkeförhållandena inrättade sig? Här skulle det bara stå »med övervägande ja besvarat» och vad kan detta betyda? Jo, bland annat att minoriteten består bara av en enda person eller skiljer sig från majoriteten med bara en röst. Det kan man verkligen, herr Strömberg, kalla en lumpvotering, som det här är fråga om, vilken rätt för minoriteterna! Hur skall man sedan få veta, huru saken verkligen legat till? Det är också det som allmänheten önskar mest få veta av dagens tidningar. Är man rädd att upplysa allmänheten om sanningen?

Vad är det för majoritet, som här avgör ärendena med uppresning? Genom det omröstningssätt, som vi nu måste börja med, få vi icke den ringaste vägledning. Skulle det då vara av intresse för att bedöma parlamentarismens och demokratiens betydelse för världsordningen i stort och smått, att icke låtsas om, vilka som äro frånvarande och hur de slumpvis närvarande fördela sig. Här beslöts ju i trafikfrågorna förra året med 33 rösters majoritet mot, jag tror, att det var 9 som röstade mot, under det att 16 avstodo och 105 voro frånvarande. Skall detta då anses vara »med övervägande ja besvarat»? Här är nu ej fråga om en sammanräkning på det sätt, som Strömberg föreställde sig, utan huvudsaken är, att få in i författningen ett skydd för minoriteternas rätt. Här är ju demokratien och parlamentarismen byggda på majoritetens avgöranden, och majoritetens avgöranden få akta sig för att utmyнна i ett förtryck, ty då går demokratien väl under så småningom. Allt förtryck hämnar sig och minoriteten får ej sina röstetal antecknade till protokollet, som det var vid den slutna omröstningen. Vid uppresning har jag iakttagit, att de som resa sig, ofta äro färre än de, som vid den elektriska exakta omröstningsapparaten sedan rösta för samma sak. Detta beror på, att ansvaret kännes större, när man ser, att det är en demokratisk sammanräkning och icke en lumpomröstning, som företages.

Så må man ock förstå såsom en historisk erfarenhet, att de flesta framsteg i världen börja med minoriteter. Minoritetsskydd måste därför gå ut på att dessa minoriteter icke bliva nedtrampade av en fåvitsk majoritet.

På grund av det anförda yrkar jag, herr talman, bifall till reservanternas förslag.

Herr Strömberg: Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag ånyo begärt ordet, men jag fann mig föranlåten därtill, då herr Lindhagen tycktes ha den föreställningen, att frågan fallit framåt i konstitutionsutskottet. Den kanske har fallit framåt i denna kammare i dag, men i konstitutionsutskottet var det i år samma röstfördelning som i fjol, d. v. s. sex röster för motionen och fjorton emot. Där har således ingen förändring inträtt. Den förändring, som måhända har inträtt, har man att söka i den ståndpunkt, som utskottets ärade ordförande intagit, då han i år mera avgjort uttalat sig till förmån för den elektriska voteringsapparaten. Förra året löd hans reservation på följande sätt: »Då tiden ännu icke kan anses mogen för den dyrbara elektriska voteringsapparats avskaffande, har jag ansett ett bifall till motionen vara en ofrånkomlig konsekvens av apparatens bibehållande.» Man måste draga den slutsatsen av vad herr Reuterskiöld skrev i fjol, att han ansåg, att man skulle använda apparaten endast så länge man hade den, för att man så fort som

Om avskaffande av uppresningsförfarandet vid voteringar. (Forts.)
möjligt skulle bli på det klara med att den var oduglig och således borde avskaffas. Jag hörde inte riktigt de tonerna i herr Reuterskiölds anförande i dag, och det kan möjligtvis betyda, att frågan har fallit framåt.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr förste vice talmannen: Jag skulle tro, herr talman, att det förslag, som herr Lindhagen här har framlagt — såväl som reservanternas — är det raka-ste, om jag så får säga, sedan vi nu fått den elektriska apparaten. Och i motsats till herr Strömberg tror jag för min del, att en duktig karl med ledning av de omröstningssiffror, som under årens lopp skulle samlas, skulle kunna författa en utmärkt liten krönika om riksdagsmännens olika sätt att ta den del av deras uppdrag, som det här gäller. När jag läser igenom reservationen, kan jag inte finna, att det på någon punkt egentligen kan göras någon allvarlig invändning emot den, det måste jag uppriktigt bekänna. Och det är mig alldeles likgiltigt, vilken personlig uppfattning herr Lindhagen kan ha haft, när han gick till verket att skriva motionen i fråga. Men att ta saken så allvarligt, som herr Lindhagen gjorde, då han för en stund sedan förklarade, att han alltid skulle komma att sörja för — därest han var närvarande naturligtvis — att apparaten komme att användas, det tycker jag i alla fall är att gå väl långt, och det tycker jag också tyder på ett bristande omdöme i de ting, som vi ha att göra med i denna kammare.

För mig personligen är den här saken likväl i hög grad likgiltig. Att man inte med knän och armbågar har sökt arbeta sig fram till denna reform, har väl närmast berott därpå, att man funnit, att det sätt, som nu användes, är — om jag så får säga — det mest organiska och det som bäst stämmer överens med människornas psyke i våra dagar. Men, som sagt, för mig är saken tämligen likgiltig. Jag tror till och med, att jag har så litet intresse för hur kammaren kommer att besluta, att jag mycket väl skulle kunna singla slant om hur jag själv skall rösta i frågan. På grund av detta, herr talman, har jag inte något speciellt yrkande. De, som äro ivriga anhängare av den ena eller andra metoden, få väl söka göra sitt bästa för att övertyga kammaren.

Herr Källman: Det är riktigt, såsom förste vice talmannen anförde, att frågan inte har några större dimensioner. Jag begärde dock ordet för att framhålla en omständighet, som icke tidigare berörts i debatten, nämligen att uppresningsförfarandet inte kan betraktas som en verkligt öppen omröstning. Det var annorlunda förr i världen. Då omröstningen skedde med namnupp-rop, var det möjligt att få klart för sig, hur var och en röstade. Och när den öppna omröstningen genomfördes, skedde det ju i syfte att folk skulle få veta, hur de olika ledamöterna av kamrarna avgåvo sina vota. Det har sagts, och det har ju också framhållits i reservationen, att den elektriska omröstningen är ganska snabbt utförd, samtidigt som resultatet av den bevaras på en fotografisk plåt; det kan aldrig uppstå någon tvekan om hur den ene eller andre har röstat, något som kan vara av betydelse i den händelse det skulle uppstå tvist om en sådan sak t. ex. ibland valmännen.

Herr Strömberg vill liksom dölja omröstningen genom uppresningsförfarandet. Han måste antaga, att ledamöterna på något sätt kunna skyla sig genom att uppresningen går så fort. Men inte skadar det väl, att folk ute i landet får reda på röstresultaten vid olika tillfällen. Att vid ett bordläggningsplenum, som en stor del ledamöter sakna anledning att delta i, endast ett fåtal röster komma att avges i en votering, när händelsevis en sådan kan förekomma vid ett dylikt plenum, skall nog folk väl förstå, om man får reda på hur riksdagsarbetet är ordnat.

Om avskaffande av uppresningsförfarandet vid voteringar. (Forts.)

Uppresningsförfarandet är ingen i egentlig mening öppen omröstning, och då den elektriska voteringen kan ske med stor snabbhet, finns det all anledning att vidhålla den uppfattning, som reservanterna i konstitutionsutskottet ha kämpat för både förra året och i år.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Bergman: Herr talman, mina herrar! Det var med stor förvåning jag hörde den siste ärade talarens uttalande, att uppresningsförfarandet egentligen icke är någon öppen votering. Enligt min uppfattning är det den mest öppna votering man överhuvud har i riksdagen. Hela kammaren och hela åhörarpubliken på läktaren se ju omedelbart hur vi rösta vid en votering med uppresningsförfarande. Däremot är det mycket få, som få klart för sig, hur var och en röstar, när voteringen sker med den elektriska apparaten. När den elektriska apparaten infördes, väntade man, att den skulle ge ett omedelbart tydligt uttryck för hur rösterna avgivits i de särskilda fallen. På grund av att namnen stå med så små bokstäver och tavlan är så pass liten, som den är, ser man dem icke på avstånd med någon tydlighet, utan den, som vill ha reda på hur var och en röstat, måste företaga särskilda efterforskningar i kansliet. Därigenom kan han naturligtvis, ifall apparaten fungerat riktigt, till sist få exakt upplysning om saken. Men vid uppresningen ser han däremot omedelbart, hur de närvarande ledamöterna rösta. Jag tror för min del icke, att antalet av dem, som avstå från att rösta, påverkas på nämnvärt sätt av den ena eller andra voteringsmetoden. Det är minst lika inbjudande att avstå från röstning, när den sker med den elektriska apparaten som när uppresningsförfarandet användes; snarare ser man ännu mindre vid omröstning med den elektriska apparaten än då uppresningsförfarandet tillämpas, vilka som avstått.

Det var två synpunkter, som framför allt gjordes gällande, när man vidtog de senare årens förändringar i avseende på voteringssättet i riksdagen. Den ena synpunkten var den, att voteringen borde vara öppen. Den andra synpunkten var, att omröstningen skulle bli så litet tidsödande som möjligt. Det första önskemålet tillgodoses påtagligt genom uppresningsförfarandet, som nu förekommer i de flesta fall. Det andra kravet, att omröstningen skall ske snabbt, tillgodoses både genom uppresningsförfarandet och genom den elektriska metoden, men då uppresningen både innefattar den öppna voterings mest påtagliga uttryck och samtidigt sker på det snabbaste sätt, som kan tänkas, måste utskottets majoritet anses ha haft mycket goda skäl för sitt avslagsyrkande. Det står ju var och en fritt att begära rösträkning, när så anses önskvärt. En automatisk rösträkning i varje småfråga synes opåkallad.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Förste vice talmannen började med att reservanternas förslag innebar den rakaste och mest renhåriga vägen, och då trodde jag: nu ha vi honom klar åtminstone! Men så svängde han om och sade, att saken var honom rakt egal och att han kunde singla slant om vilken ståndpunkt han skulle inta. Ja, fallenhet för konsekvenser kunna tydligen vara olika. Och det gjorde ett sådant intryck på den näste talaren, att han förklarade, att nog hade förste vice talmannen rätt i att det här gäller en mindre fråga. Men här är det ju fråga om att genomföra den s. k. öppna omröstningen i motsats mot den slutna, som fanns förut och som dock hade det företrädet, fastän den gick långsamt, att man åtminstone fick »renhårigt» reda på röstsiffrorna för ja och nej i varenda fråga, liten eller stor.

Om avskaffande av uppresningsförfarandet vid voteringar. (Forts.)

Och frågan om den slutna omröstningens utbytande mot den öppna var en stor fråga på den tid den reformen beslöts.

Den öppna omröstningen förvanskades genom ett uppresningsförfarande, som kan passa i en liten förening med ett fåtal medlemmar här och där, men som inte passar för folkrepresentationens ansvar vid dess beslut i de riksviktiga frågorna. Utskottet säger också i sitt föreliggande betänkande, liksom det sade förra året, att uppresningsförfarandet är avsett för votering om »mindre frågor». Alltså är det inte avsett för de större frågorna. Men då undrar jag: vad är en mindre och vad är en större fråga? Det är väl den, som är målsman för frågan, och inte hans motståndare, som skall avgöra vad som är en mindre och vad som är en större fråga. Jag ber att få understryka detta alldeles särskilt.

Förra året förklarade utskottsmajoriteten, att man åtminstone »tills vidare» skulle bibehålla den nuvarande metoden. I år har man försiktigtvis strukit detta. Och det är redan det ett bevis på en begynnande reträtt, ett vacklande i varje fall från majoritetens sida.

Det var för övrigt riktigt vad som sades här uppe i bänken nyss, nämligen att det inte blir någon öppen omröstning, då uppresningsförfarandet användes. Hur Bergman, som är en sådan vis man, fått intrycket, att var och en vet, var han har de andra, när uppresningen leder till sitt förvirrade resultat och sin tystnad inför samtid och eftervärld, det kan jag omöjligen begripa. Herr Bergman måtte vara alltför lärd, tror jag.

Saken är den, herr talman, såsom det även sagts här, att folket också har rättighet att få veta, hur var och en i kamrarna har röstat. Det var ju därför den slutna omröstningen avskaffades. Men var få vi besked om den saken nu i protokollet? Skall det ske genom hastiga, ofullständiga och ytterligt flyktiga iakttagelser under själva resningens ögonblick? Inte kan det ha varit meningen med en »öppen» omröstning. Nej, nu ha vi möjligheter att få varje kategori och inom den var och en här registrerad till på köpet i en fotografisk tabell, som finns att påse i kanslierna. Därigenom har först vunnits en verkligt öppen omröstning, samtidigt som man undgår större tidsspillan. Då skall man väl också begagna sig av något så utmärkt, menar jag.

Jag har inte sagt något sådant som förste vice talmannen påstod. Han intresserar sig tydligen inte för frågan och således inte heller för min ringa persons uttalanden om densamma, och därför skulle han naturligtvis tyda mitt yttrande oriktigt. Jag har inte alls sagt, att jag kommer att begära votering i varenda fråga. Jag ville endast mot Strömberg betona, att jag inte begär votering bara när det gäller mina egna förslag, som jag anser viktiga, utan jag kommer att begära elektrisk votering, även då det gäller andras frågor, som jag tycker vara så viktiga, att också deras sak i riksdagen bör kunna få komma till ett uttryck i protokollet och till de s. k. valmännens kännedom; det var ju gudbevars detta, som skulle vinnas också. Men nu tror jag, att majoriteten är ängslig för att man skall få veta, hur den röstar. Något annat förnuftigt skäl för dess hållning i denna fråga kan jag inte finna, och det ligger ett visst förnuft i det skälet också.

Herr Björkman, Gustaf Adolf: Herr talman! Det har nu här sagts upprepade gånger att detta icke är någon stor fråga. Men den tycks bli större och större, ju längre den diskuteras och ju längre tid det tar, innan den blir avförd från dagordningen. Jag kan dock icke finna, att reservanterna denna gång förebragt några starkare skäl än förr. Det har också sagts här, att det är en lämplighetsfråga vi nu skola avgöra, och när jag i konstitutionsutskottet

Om avskaffande av upprensningsförfarandet vid voteringar. (Forts.)
anslutit mig till majoriteten, har för mig lämplighetssynpunkten varit bestämmande.

Herr Bergman sade några sanna ord om att vi, när vi resa oss upp vid omröstningen, öppet få visa, hur vi rösta. Men på apparaten, som synes från läktarna och från salen i övrigt, ser man mycket dåligt, hur den ene eller andre röstar. Gentemot herr Strömbergs påpekande, att det kunde vara mindre angelämnt, att röstsiffrorna vid en eventuell votering vid ett bordläggningsplenium, som ingen haft skyldighet att vara närvarande vid, skulle tillkännages, sade herr Källman, att det mycket lätt går att upplysa allmänheten om hur riksdagen arbetar. Jag vill bara säga det, att jag efter den åsyftade omröstningen i andra kammaren blivit tillfrågad av fyra, fem personer: »Hur är det med er riksdagsmän egentligen, äro ni aldrig uppe i riksdagen?» Det synes mig skäligen onödigt om dylika frågor vid bifall till föreliggande förslag skola kunna framställas av personer, som ej veta, hur det verkliga, positiva riksdagsarbetet fungerar.

Jag vill till slut endast påpeka, att i Finland, där elektrisk voteringsapparat använts länge, upprensningsförfarandet förekommer såsom ett mellanstadium. I den finska riksdagen ha icke gjorts några erinringar mot detta system.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Pettersson, Anton: Herr talman! Då vi i fjol behandlade denna fråga, föll motionen i första kammaren med 85 röster mot 13. Jag kan inte finna, att motionären i år förebragt några nya skäl, som kunna föranleda kammaren att nu ändra sin inställning till frågan.

Jag har gått igenom protokollen från i fjol och kunnat konstatera, att då förekommo här i kammaren ungefär 130 voteringar och av dessa efterföljdes 62 av namnanteckning, d. v. s. man begagnade sig av den elektriska apparaten. Man kan ju då tycka, att eftersom man vid nära halva antalet omröstningar fick använda den elektriska apparaten, kunde man gå till den direkt. Men jag vill bara fråga, om ett sådant förfaringssätt skulle innebära några verkliga fördelar. Skola vi bara för ändringens egen skull på det sättet ändra riksdagens arbetssätt år efter år? Jag tror inte, att det kan påvisas några olägenheter med det nuvarande tillvägagångssättet.

Nu ligga kopiorna från den elektriska omröstningsapparaten nere i riksdagsbiblioteket. De äro något fler från andra kammaren än från den första. De lagras där nere år för år. Jag har varit inne i biblioteket och undrat, om man ofta kommer och frågar efter dem. Jag fick det svaret, att det är mycket sällan någon vill se på dem. Herr Lindhagen tycks tänka sig, att man i kommande tider litet då och då skulle springa dit ned och titta efter, hur vi voterade vid det eller det tillfället. Jag tror inte, att det svenska folket bryr sig så förskräckligt mycket om det. Och dessutom finns det ju en hel del små frågor, som mycket lätt avgöras endast genom en enkel upprensning.

Det är också en annan sak jag vill påpeka. När det gäller stora frågor, blir det ju ofta nödvändigt att bestämma kontraposition vid voteringen, då kammaren har en mängd olika yrkanden att ta ståndpunkt till. Då kunna förekomma tre eller fyra voteringar, innan kontraposition blivit fastställd. Under dessa förberedande omröstningar utsuddas ofta, som alla veta, partilinjerna, och det kan vara lämpligt, att man röstar för ett förslag, som man i själva verket inte alls önskar, att kammaren skall bifalla, när man därigenom tror sig i huvudvoteringen kunna så mycket lättare få igenom vad man verkligen önskar. Om man under dessa förberedande voteringar skulle vara tvungen att använda den elektriska omröstningsapparaten, skulle de olika ledamö-

Om avskaffande av uppresningsförfarandet vid voteringar. (Forts.)
ternas sätt att avge sina röster bli mycket svårförståeligt för den stora allmänheten, som eventuellt studerade det fotografiska protokollet.

Jag tycker inte att några nya skäl framkommit till förmån för motionen. Jo, herr Lindhagen har verkligen anfört ett nytt skäl, och det är hans hot, att han skall begära elektrisk votering vid alla möjliga tillfällen. Jag tror inte, att det rätta sättet att omvända första kammaren är att hota den på det viset. Jag tror, att kammaren inte fäster sig så mycket vid det, och jag hoppas, att herr Lindhagen vid närmare eftersinnande inte skall vid alla tillfällen slå in på den vägen.

Då jag som sagt, herr talman, anser, att inga avgörande skäl anförts för en reform, kan jag inte frågå den ståndpunkt jag hade redan i fjol och ansluter mig därför till utskotets förslag.

Herr förste vice talmannen: Om det är på det viset, herr talman, att jag missuppfattat herr Lindhagen, är jag naturligtvis ledsen för det, ty jag har ingen som helst lust att pådyvla herr Lindhagen någonting, som inte är sant. Men jag måste till min ursäkt förklara, att det är lätt för en ledamot här i kammaren att missuppfatta herr Lindhagen just på den här punkten, ty det är någonting som kammaren gång på gång lagt märke till, att herr Lindhagen, när någonting har gått honom emot, blivit vad man kan kalla desperat och begärt votering i fall, där han mycket väl kunnat räkna ut, att en votering var onödig. Den sista votering, som han begärde i denna kammare, visade, att han på sin sida hade en enda man mot hela kammaren för övrigt. Det är klart, att sådant ger en viss föreställning om vad herr Lindhagen i vissa situationer kan göra.

Herr Hamrin: Herr talman! Jag är en av dem i kammaren eller, rättare uttryckt, i medkammaren, som när det nuvarande omröstningsinstitutet infördes, förfäktade den meningen, att man skulle avskaffa uppresningsförfarandet. Jag behöver alltså icke ändra ståndpunkt, när jag i dag ställer mig på samma sida som utskottsreservanterna. Detta har jag också givit tillkänna genom att instämma i herr Reuterskiölds anförande.

Här resonerar man mycket för och emot denna lilla reform — rationalisering skulle jag egentligen vilja kalla den. Det är ju, herr talman, på det sättet, som vi alla känna till, att det finns ingenting i världen, som är så svårt att reformera och rationalisera, som riksdagen själv och dess arbetssätt. Det få vi erkänna även när det gäller en sådan liten reform som denna.

Numera finns det — jag vill tillägga det — icke något annat sätt att skapa en klar och faktisk och ofrånkomlig bild av en frågas läge i kamrarna än genom att använda den elektriska omröstningsmetoden. Man kan icke få någon som helst uppfattning om hur ärendena legat till i riksdagen, om icke den metoden använts. Jag hade nästan väntat, att man från regeringsbanken skulle haft ett ord att säga i denna fråga. Jag känner nämligen av egen erfarenhet till, att när man bearbetar en fråga i Kungl. Maj:ts kansli och man frågar sina medarbetare, hur den låg till i riksdagen, då den behandlades där senast, får man ofta det svaret, att man icke vet det. Det var bifall till det och det i kamrarna, men hur rösterna fördelade sig, vet man icke någonting alls om. Detsamma är förhållandet, när någon av riksdagens ledamöter går att väcka en motion eller söker utreda en fråga. Ser man efter i handlingarna inne på biblioteket, finner man kanske, att frågan fallit föregående år; det blev bifall i ena kammaren, avslag i den andra. Men hur det närmare låg till, om man kan räkna med, att det finns några utsikter att nu få igenom förslaget eller om det icke finns anledning att ta upp det igen, därom får man ingen som

Om avskaffande av upprensingsförfarandet vid voteringar. (Forts.)
helst ledning av riksdagsprotokollen. Och vad som är ännu mera betydelsefullt att veta i ett sådant fall är, om frågan, såsom ibland kan hända, blivit avgjord av en kammare, där en tredjedel av ledamöterna varit närvarande, medan två tredjedelar varit borta. Det är alldeles uppenbart, att en omdömesgill riksdagsman måste taga hänsyn till förhållandena bland annat i nyss nämnda hänseende.

Jag menar, att man ur rent praktiska synpunkter — både beträffande själva omröstningen som sådan och med avseende på studiet av en frågas behandling i riksdagen — måste komma till den ståndpunkt, som förfäktas av reservanterna. Och det vore ju ganska underligt, tycker jag, om man icke skulle kunna reformera eller rationalisera ens så pass mycket här i riksdagen, att man kunde få en sådan liten ändring vidtagen. Herr Pettersson sade, att man i ett högst avsevärt antal fall använt både upprensingsförfarandet och omröstning med den elektriska apparaten. Denna dubbla omgång hade inte varit behövlig. Det går nu så lätt att använda den elektriska apparaten, att jag har svårt att förstå annat än att det är en ingrodd konservatism och motvilja mot varje reform, när det gäller riksdagens arbetssätt, som dikterat utskottsmajoritetens ståndpunkt.

Herr Lindhagen: Herr talman! Förste vice talmannen utspridde hotet, att jag sagt mig skola begära öppen elektrisk votering i alla möjliga onödiga fall, och påpekade, att det sker gång på gång. Och så var det en talare, som trots mina protester mot detta påstående av förste vice talmannen tyckte, att det passade honom för egen del att vidhålla det, som om jag ingenting erinrat.

Vidare har förste vice talmannen föreställt sig, att mina fåtaliga elektriska voteringar skett endast i desperation. Detta var ett desperat förivrande av vår förtroendeman. När jag begagnar min lagliga rätt att begära votering, vilket icke bör någon förmenas genom terror, så sker det alltid kallblodigt och målmedvetet. Det sker endast för att räkna och pionjara för viktiga realiteter, som av parlamentarismen i vår tid enligt mångas övertygelse försummas men genom tålmod en gång komma att slå sig igenom.

Slutligen har vice talmannen påstått att jag till den grad i onödan begärde elektrisk votering i år att jag blev ensam i denna öppna omröstning. Det är taget ned från skyarna. Så hände en gång för två år sedan vid elektrisk votering om försvarsfrågans och fredsfrågans sammanknytning till ett problem. I den frågan har året därpå kunnat räknas 8 röster frånsett åtskilliga »avstående» i båda fallen, varjämte problemet samma år samlade 76 röster mot 202 i den socialdemokratiska partikongressen.

Saken är den, att man har rättighet och plikt att begära votering, när man vet, att man kämpar för en stor sak, som rör många människor, för att få se, hur den skrider framåt. Vad de där båda talarna nu hota med är, att man inte får begära denna verkligt öppna och renhåriga votering, när man finner det sålunda påkallat. Gör man det i alla fall, kan det hända såsom i fjol, att en talare — han sitter där nere för resten, och jag har hjälpt honom själv beredvilligt, för att han skulle få rätt här i kammaren, när det gällde en motion, men vid voteringen — när jag i en livsfråga för personer, som köras över på landsvägarna, begärde elektrisk votering i två fall sade, att han ville ha till protokollet antecknad en protest mot att jag påkallade tillämpning av ett tillåtet omröstningssätt, som dock anses vara så viktigt, att en enskild ledamot ensam har rättighet att begära det, och mot att jag därigenom »besvärade» kammaren och talmannen, såsom han sade — där kan man förstå, hur stor efterblivenheten är i fråga om parlamentarisk kultur. Här föreligger således egentligen bara ett hot mot att vi någonsin skola få begagna det om-

Om avskaffande av uppresningsförfarandet vid voteringar. (Forts.)
röstningssätt, som förste vice talmannen kallade för det enda raka och renhåriga. Då är det ej långt till terror redan mot begäran om uppresning till en början, ifall den visar sig utfalla till

För övrigt vill jag säga till den där talaren längst uppe i bänkarna till höger: här äro ju anordnade flammande tavlor — han kunde inte hålla sig till saken i dess helhet, utan i stället hittade han på att tala om hur många det är, som gå och titta i de protokoll över omröstningarna, vilka finnas i riksdagsbiblioteket. Det är ju lättare att se resultatet på tavlorna här, och de siffrorna skulle återges i diskussionsprotokollet enligt min motion. Han gick förbi, att det huvudsakliga är, att man i protokollet får införda de där fyra talen, som vid voteringarna stå här på de två tavlorna i flammande siffror, ett mene tekel på väggarna. Varför har man valt just dessa fyra uppgifter angående voteringens resultat? Jo, de, som ha anordnat omröstningsapparaten, ha ansett, att de uppgifterna äro de grundläggande och de viktigaste för bedömandet av kammarens ståndpunkt i varje fråga, om vilken det omröstas. Med dem får kammaren låta sig »besväras». Och vad är det för mening i att till protokollet återges varje ärendes diskussion och icke omedelbart därefter även det exakta resultatet därav, uttryckt i de två tavlornas språk. Och för att vinna ett säkert resultat skall här även utövas terror i kammaren mot att begagna en för en var tillätlig begäran omröstning, således även mot omröstning genom uppresning. Möjlighet till förebyggande av en sådan terror sker genom min motion och dess av förste vice talmannen prisade »rakt på sak».

Jag kommer fortfarande liksom hittills att sällan begära elektrisk d. v. s. riktig omröstning. Jag har gjort det, då det har gällt en stor fråga, och det är min skyldighet mot mina kommittenter, som herrarna låta till och med mördas på vägarna hur mycket som helst, att få veta, hur många tillskyndare därtill finnas i kammaren. Men ändå lät jag det härom dagen i den punkten stanna vid omröstning genom uppresning.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! När herr Lindhagen har rätt, skall han ha rätt. Den sista voteringen, som jag syftade på, ägde rum förra onsdagen. Herr Lindhagen stod inte ensam då jämte en stödjeman; det var två, en till höger och en till vänster.

Herr Heiman: Herr talman! Det var herr Lindhagens sista anförande, som uppkallade mig. Jag skall emellertid fatta mig kort. Jag vill endast säga det, att man ju har möjlighet att prata ihjäl sina egna förslag, och man har möjlighet att votera bort sin egen auktoritet. Men jag ber att få deklarerat, att jag, trots de protester jag uttalade mot herr Lindhagen förra året, vid detta tillfälle kommer att följa honom.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle besluta att med godkännande av den vid utlåtandet avgivna reservationen bifalla första punkten av den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Lindhagen begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Ang. prinsars rätt att gifta sig. (Forts.)

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, beslutar kammaren att med godkännande av den vid utlåtandet avgivna reservationen bifalla första punkten av den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen, jämlikt beslut av herr talmannen, medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 75;

Nej — 40.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 4, i anledning av väckt motion om en grundlagsrevision för vakthållning om demokrati i styrelsesättet med mera. *Om en allmän grundlagsrevision.*

I en inom första kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 188, av herr *Lindhagen*, hade hemställts, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära övervägande och förslag till en grundlagsrevision på sätt i motionen närmare angäves för vakthållning om sannskyldig demokrati i styrelsesättet i förening med en renovation av grundlagarna jämväl genom borttagande av föråldrade inslag och fyllande av luckor inför vår tids nödvändigheter.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet anfört:

»Förslag om allmän grundlagsrevision hava senast varit föremål för riksdagens prövning åren 1933 och 1936. Vid båda dessa tillfällen avstyrktes förslagen av konstitutionsutskottet (utlåtande nr 30 år 1933 och nr 8 år 1936) och avslogos av riksdagen.

De i motiveringen till den nu föreliggande motionen angivna riktlinjerna för den däri åsyftade grundlagsrevisionen synas utskottet vara alltför oklart utformade för att kunna läggas till grund för en utredning.

Utskottet hemställer, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

Herr Lindhagen: Herr talman! I den nu behandlade motionen har jag framställt det yrkande, som återgivits i utskottets betänkande. Det förefaller mig, som om i vår tid, då det är så mycken strid om de olika styrelsesätten, då demokratien står emot diktaturen och man inte vet, vart det skall bära i de olika länderna, och då det också står på dagordningen, huruvida de inre motståndningarna mellan samhällsklasserna skola avgöras genom blodiga inbördeskrig eller på ett annat sätt — varje stat borde granska sin författning för att kunna förebygga sådana olyckor och göra rättvisa åt alla.

Jag var med på ett föreningsmöte häromdagen, där det skulle berättas åtskilligt om erfarenheter från Tyskland. Reseberättelsen och den övervägande diskussionen efteråt syntes utgå ifrån, att svenskarna självfallet hade anledning ställa sig på en piedestal utan självkritik och se med beklagande ned alle-

Om en allmän grundlagsrevision. (Forts.)

nast på denna liksom andra diktaturers förvillelser i det stora hela. Vi förstå inte, att det är demokratierna själva, som i sin nuvarande nedgångsperiod skapat miljö för diktaturerna. På samma sätt komma diktaturerna i sin ordning, när de begått sina misstag, att skapa en uppblomstring igen för demokratierna — i en förklarad gestalt, hoppas jag. Om svenska folket således låter demokratierna hållas i sin nuvarande evolution, komma väl också vi förr eller senare i tidernas längd till diktatursträvanden eller till diktatur, som rent av kan vinna majoritet bland folket. Alltså gäller all lösning av dessa problem, de största politiska problemen, främst frågan om vår egen självbetraktelse och självövertvinnelse.

Nu ser man också, hur rätt jag har. När denna viktiga fråga, som är föremål för våra privata samtal och överläggningar, därför att den är så viktig, tas upp till behandling här i kammaren, då är demokratierna borta ur salen och låter bänkarna stå tomma — ett bevis alltså på demokratiernas oförmåga att förstå, att den måste börja med sig själv. Jag skulle vilja ha ett fotografi av salen just nu, får jag säga, för att kunna avtrycka någonstans och visa, hur det ser ut, när man talar något om demokratiens räddning genom sig själv.

Konstitutionsutskottet säger i den här frågan, att de »i motiveringen till den nu föreliggande motionen angivna riktlinjerna för den däri äsyftade grundlagsrevisionen synas utskottet vara alltför oklart utformade för att kunna läggas till grund för en utredning». En viss oklarhet i utformandet tillåtes alltså i alla fall, men den får inte vara alltför stor. Men utformandet, herr talman, återfinnes i motionen. Där stå ju rad för rad detaljer, som inte kunna utformas mera precis än de stå där, och då förstår jag verkligen inte vad utskottet menar. En ledamot av utskottet har också sagt mig att de där orden »alltför oklart» säkerligen betyda, att utskottet fruktar att ge sig in på en så vidlyftig affär, den må vara hur viktig som helst. Där ha vi kanske sanningen, och detta kan jag på visst sätt förstå.

Här har t. ex. påmint om, att *demokratien är byggd på majoritetsvälde*, och allt välde är ju icke alldeles obenäget att urspåra till förtryck. Man skall inte tro, att demokratierna kan hålla sig borta från sådana villovägar, i synnerhet inte om den drar sig undan att reflektera över dem. Det är förmodligen ur den synpunkten, som Goethe formulerade ordet: »Ingenting är avskyvärdare än majoriteten, ty den består av några få kraftiga föregångare, av skälmar som ackommodera sig, av svaga som assimilera sig och av massan, som linkar efter utan att ha en aning om vad den vill.» Sådant kan inträffa. Men det finns också plats för en demokrati, vilken, som demokratiens förste förkunnare Sokrates sade att den skulle vara, är byggd på dygder, och då kommer inte sådant förfall i fråga. Det kommer också en demokrati, som skyddar minoriteterna i stället för att undertrycka dem, såsom nu senast gjordes vid omröstningen i det föregående ärendet. Undertrycker man minoriteternas rätt att kämpa för de nödvändiga förändringarna i samhället och hotar med ovilja, om de begagna de medel, som riksdagen själv i individualismens intresse har skänkt varje medlem av riksdagen för att han skall kunna få klargöra för sig själv och andra, hur långt tiden är mogen i parlamentet, vilket är det avgörande, så förstår man, att vi här stå inför ett varnande majoritetsmissbruk emot minoriteterna.

Folket, det är inte några som linka efter utan att ha en aning om vad de vilja, annat än då man organiserar och instruerar dem att göra det. Det är klargjort genom historien, att när allting kommer omkring, så är »folkets röst Guds röst». När folket nämligen får vara i fred och tänka självt och inte ledes av ambitioner från maktfullkomligheterna. Sokrates sade också detta, och däri ligger det. När maktbefogenheterna trampat i myrstackarna, bygga myrorna

Om en allmän grundlagsrevision. (Forts.)

upp dem igen med tålmod. Således: ädelmod och mildhet i majoriteternas maktutövning och skydd för minoriteterna, det är demokratiens högsta lag.

Så ha vi *de proportionella valen*. De ha ju söndersmulat naturliga partibildningar och förkovrat den lilla egennyttans översvämnningar i statskonsten. Varför inte medge, att man i Tyskland flera gånger försökte genom upplösning av parlamentet få en majoritet, som kunde bära upp en regering. När inte det lyckades, kom diktaturen av sig själv, den må sedan ha blivit av det ena eller andra slaget, vilket här inte är anledning att närmare inlåta sig på. Ty i motionen talas om demokratiens själv och dess självbevarelsedrift. England har ju ej infört *de proportionella valen*, som äro formellt rättvisa, men leda till söndersmulande av partierna, vilket är närmaste upphovet till demokratiens undergång. Jag tycker det är tillräckligt med två, högst tre partier, som folket får samla sig om; sedan få inom varje parti de olika meningarna göra sig gällande. Detta blir fruktbarare än en växande partisplittring. *De proportionella valen* är en sak.

I England har bibehållits enmansvalkretsar. Det bör övervägas att återgå till något sådant som en utväg för att kunna regera parlamentariskt i tidernas längd.

Så säger man också, att vi behöva *en stark regeringsmakt*, och det är klart, särskilt i de stora frågorna. Men en regering är inte stark genom att den hör sig för vad som kan gå igenom i ett parlament och i det mesta rättar sig där-efter. En regering skall veta vad den vill. En verkligt stark regering faller i nödfall hellre på en övertygelsefråga, än att i regel överge sin egen övertygelse för att undgå bakslag i parlamentet.

Men ännu mera: en regering kan aldrig bli stark utan att också *parlamentet är starkt*. De betinga varandra. Då är det nödvändigt, att man också betraktar folkrepresentationens särskilda medlemmar såsom personligheter och inte som nummer. Demokratien är ett åkerbruk, där var och en är en småbonde, om vilken Geijer diktat: du man av järn, du bonde god! Skola vi då utan att resa oss som individer låta utvecklingen leda fram till att detta demokratiens åkerbruk förvandlas till — boskapsskötsel, som det en gång blivit sagt? Är inte detta en särdeles viktig sak?

Då är det väl också viktigt, att *denna sal hålles i helgd*. Vad är det för mening i att man skall diskutera här inför tomma bänkar, och sedan rusar folk till, när voteringsklockorna ringa, och röstar efter sitt partis riktlinjer. Jag är också ofta ute för att sitta och förbereda mig i olika frågor. Vi smitta varandra med det tvivelaktiga exemplet. En ursäkt kan vara att när man är klar om sin röstning kan man hålla sig borta.

Och när det liden mot lunchtid tömmes salen ibland under störande buller och då försiggå förhandlingarna inför en ringa menighet. Det är väl »demokratiskt» att avbryta dem för någon timme som utskotten göra, men förslag där-om ha ej bifallits. Och om ärenden förekomma först på nattsidan, förnimmes ofta indignation över att saken överhuvud taget försvaras, ehuru den dock gäller kommittenter i landet. I varje fall borde väl plenisalen hållas i helgd mot högljudda privata konferenser här, som göra att talarna ej bli hörda och ej heller kunna höras. Åhörare på läktarna och utländska besökare förvåna sig över en sådan parlamentarisk ordning.

Är det obehörigt att beröra dylika förhållanden? Ute bland folket får man försöka hålla demokratiens fana högt. Den är också hög och bör ej få trampas ned av anarki. Även om det blir en allmän fanflykt, står fanan i alla fall i utvecklingens tecken mot morgonväkten.

En annan realitet är *interpellationsrätten*. Den är väl vårt mest demokrati-

Om en allmän grundlagsrevision. (Forts.)

ska institut, tillkommen genom konstitutionell praxis. Vilken ledamot av kammaren som helst, hur obetydlig han än anses vara i inflytande, har rättighet att framställa en interpellation, och den bifalles enligt praxis i regel, han må tillhöra vilket parti som helst, hans åskådning må vara så misslaglig som helst, bara det inte är fråga om något alldeles rosenrasande såsom att ta ned månen eller trampa högljutt i klaveret på något uppenbarligen landsfarligt sätt. Men hur är det nu? År 1934 svarade åtminstone fyra statsråd inte på bifallna interpellationer i viktiga frågor. Det var en ny regeringspraxis, som knappast tidigare förekommit. Detta gäller för interpellationer från ledamöter i båda kamrarna. Och så har det även fortsatt. Men om en sådan demokratisk institution förstöres med en gest: det passar oss inte att svara — så är ju även den över bord. För min del skulle det aldrig kunnat som statsråd falla mig in att ej alltid svara på en beviljad interpellation.

En fara för demokratin är, om vi i demokratin äventyra dess åkerbruk genom att hänvisa riksdagsmännen till att, om de vilja framställa interpellationer eller väcka motioner, *hänvända sig till förtroenderådet för att få råd och upplysningar*. Enligt riksdagsordningen är varje medlems motionsrätt frigjord, och genom 54 § riksdagsordningen hans yttranderätt likaså. Ett sådant anspråk, som nyss sagts, strider alltså mot grundlagarna. Och det leder lätt till åkerbrukets nedsjunkande till boskapsskötsel, trots att var och en i stället bör vara en fri man på sitt eget lilla politiska åkerbruk. Varför skall man för övrigt begära upplysning och råd, när man inte behöver det, och varför skall man söka det hos dem, som man vet i det föreliggande fallet vara inkompetenta att ge det i just den frågan? Den rätta lojaliteten mot en lojal demokrati sviker nog icke.

Allt det där och mera till står uppräknat i motionen, men det är »oklart» formulerat — »alltför oklart» — säger utskottet.

Vidare skulle från år 1921 bli ett *demokratiskt samarbete mellan regering och riksdag i utrikesfrågor*, och statsministern Edén hade nog haft knog för att få igenom vad som då skedde och som i alla fall bara var en antydning om att det borde finnas något samarbete. Då genomfördes — naturligtvis med riksdagens bistånd — utrikesnämnden och det omedelbara samrådet mellan regering och riksdag enligt 56 § riksdagsordningen. Jag har motionerat om att bägge dessa institutioner skulle demokratiseras, så att det skulle bli något verkligt inflytande för riksdagen samt har hållit på i långa tider med att påkalla ett utrikesutskott. När jag i fjol försökte få några anhängare, som ville skriva under motion därom i första kammaren eller väcka en sådan motion i andra kammaren, var det ingen, som ville inlåta sig på det försöket.

Nu ha vi i alla fall röstat för ett utrikesutskott — jag skulle kunna säga, att det är ett stolt ögonblick även i min parlamentariska bana — men att få någon fason på 56 § riksdagsordningen har ännu aldrig lyckats. Under världskriget kom ett statsråd någon gång efter påtryckning — aldrig förr — och läste upp någonting. Och allting skulle ske inom lyckta dörrar, även om det inte på något sätt var fråga om någonting hemligt. I England behövs det inga lyckta dörrar, där sägs allt sådant öppet, och allra minst behövs det för vår småpolitik.

Efter världskriget ha sådana meddelanden icke lämnats, och om man begärt, att ett statsråd skulle göra det, så plägar svaras: Ja, om riksdagen nödvändigt vill det. — Men det står i 56 §, att det åligger regeringen att taga initiativet, där den finner att situationen påkallar det. Sådant förekommer inte nu och har sällan förekommit. När skall 56 § riksdagsordningen bli reformerad till att bli vad den är avsedd att vara? Det blir nog ej i min livstid och kanske inte heller i någon annans av ledamöterna i denna kammare, men det

Om en allmän grundlagsrevision. (Forts.)

kommer, så vida parlamentet får äga bestånd, vilket jag hoppas och för vilket jag vill medverka efter förmåga intill dödsdagar. Ty det är i alla fall, som Cicero sade, så, att »senatorerna äro goda människor, men senaten är ett odjur». D. v. s. kan ofta vara det, såsom i nu föreliggande fall. Det lärde jag mig av framlidne Assar Åkerman i en debatt i andra kammaren, och med den kalven har jag ridit några gånger.

Så ha vi frågan, om *ledamöterna i partiministärer skola fortfarande leda sitt partis förtroenderåd* i riksdagen. Det har varit diskussion därom under de olika ministärer, som tillkommit sedan det demokratiska genombrottet. Jag menar att riksdagspartierna skola få ha sina egna ledare, som få förhandla med regeringen. På så sätt kommer samförståndet bäst till sin rätt, och därigenom bevaras också riksdagens frihet och självbestänningsrätt bäst. Likaså dess kontroll för sin del även på regeringen. »Håll tummen på ledarna» tillrådde en gång den socialdemokratiska ledaren Bebel i Tyskland.

En annan fråga är *förstakammarproblemet*. Det finns ju inte någon rim och reson — i varje fall inte ur utgiftssynpunkt, men knappast heller ur någon annan synpunkt — i att man skall ha två kamrar, som representera nästan precis detsamma och äro valda ungefär precis på samma sätt. Det är ju en liten skillnad, som gör att denna kammare möjligtvis har ansatser att bli något konservativare än den andra, men ibland slumpar det sig så, att andra kammaren är mera konservativ och den här litet mer på vänsterkanten i sina avgöranden. Vilket också är ett bevis på att det föreligger en onödig dubblering, liksom det var en onödig dubblering med de här omröstningarna, som vi nyss talade om. Men detta att ha onödiga dubbleringar tycks bli en särskild hjärtesak för demokratien numera. Den frågan har man ej heller lyckats få någon rätsida på. Det kommer väl en tid, då även den tages upp, men skall det nödvändigt behöva övergå landet en stor olycka, innan vi kunna företaga oss någon reform av oss själva.

Det har också pionjärats — av mig åtminstone — för *pressens reformering*. Den skall ju upplysa vårt folk icke blott om händelser utan även i politiska frågor, ja, om livets mening överhuvud taget. Den nuvarande tryckfrihetsförordningen skapades som värn mot Gustav III:s diktatur. Därför försökte man omgärda tryckfriheten med alla möjliga garantier för frihet. Nu är det länge sedan Gustav III blev mördad. Då behöva vi inte sysselsätta oss med hans verk vidare, utan i stället åtminstone försjunka något i tankar inför vår tids diktaturer. Och där spelar pressen en huvudroll. Det är partipressen, som nu i sin ordning ganska väsentligt övertagit Gustav III:s diktatur.

Om en enskild person smädar en annan muntligt, så har denne att i vanlig ordning vända sig till domstol. Men en journalist i pressen får göra vad han vill, särskilt i slaskspalterna, ty varje redaktör är ju i en tidning enväldig i sitt lilla fylke utan nämnvärd kontroll från chefredaktören. Han kan skriva de mest okunniga och rysliga saker i synnerhet om politiska personer utan vetenskap eller samvete i det han talar om. Och detta inför en läsekrets på hundratusentals människor. Författningen är till yttermera visso gjord så, att sådant tillåtes trots tryckfrihetsförordningens förbud mot illvilliga och vrängda framställningar till allmänhetens förvillande. Tryckfrihetsprocessen har organiserats i syfte att främja pressens frikännande till skillnad från alla andra rätttegångar. Den nu på mitt initiativ i år genomförda reformen i tryckfrihetsprocessen har avhållit sig totalt från det väsentligaste. Och ingen enskild kan rå med att få någon rättelse.

Därom sade Ferdinand Lasalle, att genom ett sådant system kommer ett folk att gå under, även om det vore ännu härligare än hellenerna voro på sin tid. Och Rösiö erinrade att pressen »kommer alltid efter». Först när nya idéer fått

Om en allmän grundlagsrevision. (Forts.)
 kämpa sin blodskamp och auktoriteterna börjat uppmärksamma dem, kommer också pressen och bugar sig för de nya verkligheterna.

Den enskilde står vanmäktig, folket fördummas och demokratien får det allt-mera trångt i sin drömda salighet.

Slutligen, som herr Hamrin sade, tycks det inte finnas någon möjlighet att få en riksdag att börja med sig själv. När skall riksdagen bli av med *de tillfälliga utskotten*, som inte behandla tillfälligheter mer än andra utskott? När skola deras frågor få obligatoriskt hänskjutas till bägge kamrarna, få handläggas likasom andra frågor av ständiga utskott? Det har ofta motionerats om någon fason över dessa utskott. Den konservative representanten herr Roos utarbetade här i kammaren en stor avhandling för riksdagen om varför det borde ske. Men det var för döva öron.

Ovan har uppräknats några i motionen utvecklade exempel på faror för vår demokrati genom brister i konstitutionen och dess tillämpning för att nu ej tala om en del förlegade antikviteter. Flera exempel kunna återopas. Men konstitutionsutskottet glömmar sin uppgift och plikt att inlåta sig på själva saken trots den stora i detalj framlagda dagordningen. Utskottet svarar blott på detta: »*Allt för oklart!!*» Var finnes utskottets egen klarhet?

Herr talman, jag yrkar nu bifall till motionen.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Med hänvisning till vad den föregående talaren själv anfört tror jag, att kammaren skall finna, att utskottets motivering är tillfyllestgörande för det avslagsyrkande, utskottet framställt.

Herr Lindhagen: Den föregående talaren syftade förmodligen på utskottets uttalande, att riktlinjerna för den åsyftade grundlagsrevisionen utformats allt för oklart. En ledamot av utskottet förklarade emellertid för mig, hur det uttrycket uppkommit. Han sade nämligen, att man inte vågade sig på dessa riksviktiga angelägenheter.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt därunder förekomna yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

*Ang. försvars-
och freds-
frågorna.*

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 25, i anledning av väckt motion om försvarsfrågans och fredsfrågans sammanförande till ett odelbart problem.

I en inom första kammaren av herr C. *Lindhagen* väckt motion (nr 192) hade hemställts, att riksdagen vid prövning av tredje och fjärde huvudtitlarna måtte uttala sig för och hos Kungl. Maj:t hemställa, att försvarsfrågan och fredsfrågan hädanefter måtte sammanföras till ett odelbart problem, med utsikter sålunda att därigenom även främja en svensk eller nordisk fredsplan för hela världens och följaktligen även Sveriges och Nordens fred.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionen I:192 ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Lindhagen: Här komma vi in på en annan fråga, nämligen om utrikesutskottets effektivitet och att det inte skall av andra utskott bojkottas genom att dessa tvångsvis behålla ärenden, som rätteligen höra till utrikesutskottet.

Ang. försvars- och fredsfrågorna. (Forts.)

Jag har hört det uttalas tvekan, huruvida man skulle kunna överföra frågan om förbud för frivilliga att ta värvning i Spanien till utrikesutskottet, därför att det var en lagfråga. Det står ju i författningen, att frågor, som angå rikets förhållande till främmande makter och ej tillhöra annat utskotts behandling, skola hänvisas till utrikesutskottet. Men så står det i en följande paragraf, 44 §, som kvarstår sedan en äldre tid: »Finnes fråga äga nära samband med ämne, som tillhör visst ständigt utskotts behandling, må frågan kunna till nämnda utskott hänvisas, ändå att den enligt föreskrifterna i §§ 38—43 skolat handläggas av annat ständigt utskott.» Med andra ord: det är inte föreskrivet, att det skall gå efter en viss schablon, utan det är föreskrivet, att ett ärende skall hänvisas till det utskott, som närmast är till hands att behandla det ämne, som motionen eller propositionen avhandlar. Om det nu är, som man säger, att det är överenskommet, att frågan om förbud för frivilliga att taga värvning i Spanien skall hänvisas till utrikesutskottet, så att den frågan icke kommer till något av lagutskotten, vilket den annars skulle göra, då är således isen bruten, och då kan man gå vidare.

Jag förmodar, att också bevillningsutskottets traktater med främmande makter givetvis komma att höra under utrikesutskottet. Tredje huvudtiteln hör ock till utrikesnämnden eller åtminstone till ett sammansatt utrikes-statsutskott. Nu gäller det för utrikesutskottet att självt taga itu med dessa saker och bevaka utskottets intresse att kunna fylla sin bestämmelse.

Detta är ett egendomligt utlåtande. Jag har tre år å rad väckt denna motion i tanken, att det är väl märkvärdigt ändå, att svenska folket bara skulle vara hänfört över att få stora rustningar. Det är väl för sin säkerhets skull, som de bli hänfödda. För upprustningens egen skull kan det väl inte vara, fast det är ju pampigt att ha rustningarna, förstås; det är Gustav Adolfs kyller och Karl XII:s sporrar och allt sådant, som även höjer sig bakom hänförelsen.

Och jag har frågat mig: skola vi, när vi gå upprustningsvägen, företrädesvis göra drängtjänst åt stormakter på grund av deras förhållanden, som de inte kunna reda upp själva utan rustningar. De skola hålla andra folk, särskilt färgade raser, beroende under sig. Skola vi då bara följa efter? Kan man i detta land inte uppbringa någon hänförelse för att samtidigt söka gå till roten med krigens och rustningarnas orsaker och därigenom omsider slippa militärbördan?

Därför har denna fråga gått på valffart, först till tillfälligt utskott, men det visade sig, att där ingenting var att vinna. Sedan försökte jag få den till konstitutionsutskottet genom att formulera den som en fråga om »överenskomelse med främmande makter» — då den alltså måste gå till konstitutionsutskottet. Men där svarades det alltid — utan att något skäl angavs — antingen att den var opraktisk eller också svarades det så, som i det nyss behandlade utlåtandet, att syftet var »oklart». Ett utskott, sådant som konstitutionsutskottet, skall utlägga problemen och bör icke svara på de sättet. Det är ock ett varsel om parlamentarismens väg mot undergången, såvitt jag förstår, att utskottet inte hänger sig åt de stora problemen. Det var väl just därför som det utskottet, till skillnad från alla andra riksdagens utskott, fick särskild initiativrätt för att göra sig gällande i den svenska konstitutionens utveckling under tiderna.

Nu har motionen formulerats så, att jag anknutit den till försvarsbudgeten för att den skulle gå till statsutskottet — man får gå en sådan valffartsväg till olika utskott — och därför har jag frågat: är det någon, som intresserar sig för att göra slut på denna fortgående upprustning? Nej, det blev icke något svar på den frågan. Kristendomen, som jag ett par gånger väckt motion om att den skulle införas i landet, har nämligen ännu inte införts. »Frid på jorden

Ang. försvars- och fredsfrågorna. (Forts.)

och människorna en god vilja» får ej gehör av parlamentarismen. Även detta beror på naturlagar, så det är inte värt att gräma sig däröver.

Nu hade jag trott, att frågan skulle komma till utrikesutskottet. Denna motion handlar bara om fredsfrågan och innehåller ingen kritik av försvarsbudgeten. Meningen var, att vederbörande, samtidigt som vi behandla budgeten, skulle intressera oss för fredsfrågan såsom ett led i arbetet på att kunna minska rustningarna eller helst så småningom kunna avskaffa dem. Det var således en motion i en rent utrikespolitisk fråga.

Det yrkades också — innan utrikesutskottet kom till — att behandlingen av motionen skulle ske i samråd med det blivande utrikesutskottet. Jag föreställde mig, att motionen av statsutskottet skulle överlämnas till utrikesutskottet, liksom konstitutionsutskottet överlämnat åtskilliga motioner till utrikesutskottet. Men det brydde man sig inte om. Statsutskottet bröt med sin tidigare praxis, som tillämpats under två riksdagar, att följa motionärens anvisning och krav, att frågan skulle tagas upp i sammanhang med frågan om försvarsbudgeten. Utlåtandet över denna motion låg då färdigt samtidigt med utskottets utlåtande över försvarsbudgeten.

Men i år ryckte statsutskottet loss min motion från frågan om försvarsbudgeten — för första gången emot motionens formulering, emot sakens natur och emot syftet med tillkomsten av ett utrikesutskott. Vidare skred statsutskottet till sitt avgörande den 19 februari i år, således dagen, innan utrikesutskottet tog levande gestalt: »Då några nya omständigheter, ledande till att riksdagen nu skulle intaga en annan ståndpunkt i denna fråga, icke föreligga», hemställer utskottet, »att motionen I: 192 ej må till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

Först och främst må anmärkas, att ett utskott inte får skriva sådana motive-ringar som denna: »då några nya omständigheter, ledande till att riksdagen nu skulle intaga en annan ståndpunkt» etc. Ett utskott, som är konstitutionellt, lojalt och förståndigt, skall förstå, att man vid varje tillfälle skall tala om de reella skälen. I år tillkommer förresten en ny omständighet, nämligen den, att det såväl i andra som i första kammaren blivit många nya medlemmar, som inte veta vad herrarna anfört för skäl 1935 och 1936. Men de borde få veta dessa skäl. De kunna sammanfattas sålunda: fredsfrågan sköter regeringen, och vad beträffar de speciella frågorna, intressera vi oss inte för dem eller förstå dem, rent ut sagt, inte. Detta kunde man ha upplyst om här i utlåtandet, så hade motionen kanske sedan kommit till utrikesutskottet.

De nya omständigheterna äro alltså, dels att flera riksdagsmän inte ha kännedom om vad som yttrats om denna fråga, och dels att utrikesutskottet har tillkommit. Det må väl vara nya omständigheter, men det låtsas ett enhälligt utskott inte alls om. Jag trodde först, att det var som filur utskottet valt den 19 februari som dag för behandling av denna motion, men då jag sedan såg Anders Andersons redbara namn under utlåtandet, så rodnade jag över den misstanken. Jag har frågat sekreteraren och såvitt han kunde upplysa, hade ärendet händelsevis kommit att företagas till avgörande den dagen och att det i utskottet ej förekommit något resonemang om att det vore — såsom i motionen dock erinrats — en fråga, som tillhörde utrikesutskottet. Således föreligger här kanske även ett påtagligt förbiseende inför tillkomsten av ett utrikesutskott.

Jag får därför, herr talman, yrka återremiss av detta ärende. Vissa ledamöter i båda kamrarna ha för mig uttalat sympatier för den tanken eller åtminstone medgivit, att den borde allvarligt övervägas. Dessa ledamöter finnas emellertid inte här nu närvarande.

Jag yrkar således återremiss, i syfte att statsutskottet skall bli i tillfälle

Ang. försvars- och fredsfrågorna. (Forts.)

att överlämna denna motion till utrikesutskottet. Skulle icke detta yrkande bifallas, yrkar jag bifall till min motion.

Herr Borell: Herr talman! Såsom herr Lindhagen har erinrat, behandlades i fjol i sammanhang med den stora försvarsomläggningen en motion av herr Lindhagen, som i sin motivering är ordagrant lika med den nu behandlade. Till denna motivering knöts då, förutom det yrkande som nu föreligger i årets motion, en del andra yrkanden. Den motion, som herr Lindhagen nu har avgivit till riksdagen och som behandlas i det förevarande utskottsutlåtandet, består av den gamla motionen oförändrad, men med yrkandena i denna motion överstrukna utom det nu föreliggande yrkandet, som är, att riksdagen måtte uttala sig för och hos Kungl. Maj:t hemställa, »att försvarsfrågan och fredsfrågan hädanefter sammanföras till ett odelbart problem, med utsikter sålunda att därigenom även främja en svensk eller nordisk fredsplan för hela världen och följaktligen även Sveriges och Nordens fred».

Herr Lindhagen har icke förebragt något nytt skäl på grund av vilket riksdagen, såvitt jag förstår, har anledning att ändra sitt beslut av fjolåret. Nu säger emellertid herr Lindhagen, att nya skäl föreligga. Då kunde man väl ändå begära, att den ärade motionären kunnat göra sig åtminstone det besväret, att han i sin motion angäve de nya skäl, som nu skulle kunna möjligen förmå riksdagen att intaga en annan ståndpunkt än den gjorde förra året. När icke så är förhållandet, tycker jag för min del, att det svar, som utskottet lämnat herr Lindhagen, är det enda svar, som kan lämnas, och det enda riktiga svaret. Att vid sådant förhållande som det av mig nyss angivna vidtaga någon åtgärd från statsutskottets sida för denna motions överlämnande till ett annat utskott eller att eventuellt, på sätt herr Lindhagen ifrågasätter, åstadkomma två sammansatta utskott för att behandla denna motion, den tanken har legat oss i utskottet fullkomligt fjärran. Personligen tror jag nu, att även om så skett, hade resultatet säkerligen blivit precis detsamma som det kommer att bli i dag i anledning av denna motion.

Jag tillåter mig yrka avslag på återremissyrkandet och bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Herr vice talman! Jag har inte anfört nya skäl i sak, därför att det inte behövs. Skälen, som anfördes i fjol, voro nämligen riktiga, och utskottet har inte inlåtit sig på dem. Men jag menar, att de ledamöter av kammaren, som glömt bort dessa skäl eller som äro nyvalda, borde ha fått reda på utskottets skäl för avstyrkande av motionen vid föregående tillfällen. Detta har emellertid inte skett.

Den siste ärade talaren sade vidare, att det nog inte blivit något annat resultat ändå. Ja, det kan hända, att herr Borell tycker så, som inte är intresserad för saken. Men vi, som få ligga vid fronterna i sådana frågor, kämpa oss fram ett stycke då och då och komma på det sättet slutligen till målet. Man får reda sig på så sätt i dylika saker, och då är det bra, att utskottet möter med öppet visir och talar om vad det är, som det finner vara så hinderligt i dessa frågor.

Vad är det som står i täten för arbetet på världsfreden? Inte blott för *Europas fred*, vilken stormakterna gärna vilja försöka vara med om. De frukta nämligen ett nytt världskrig. President Wilson kom med sina fjorton punkter och kallade dem för ett program för världens fred. Men i den femte punkten och i specifikationerna av de övriga fann man, att han var bunden vid *den vita rasens fred*. Det var i alla fall ett steg bortom Europas fred. Nu nödgas vi pacifister gå fram för *världens fred* — således även för de färgade raserna

Ang. försvars- och fredsfrågorna. (Forts.)

i Asien och Afrika — med en konciliant diskussion i början men så att man i alla fall får klart för sig, att en sådan fråga föreligger. Men om frågan om nationernas självbestämningsrätt i alla världsdelar sålunda är en mycket viktig fråga, säger man, att den är opraktisk. Det har konstitutionsutskottet sagt, och den siste ärade talaren säger förmodligen om samma sak att den icke förtjänar avseende, men ändå förhåller det sig på så egendomligt sätt, att riksdagens båda kamrar år 1921 beslöt att hos Kungl. Maj:t begära initiativ för att just denna sak — formulerad så, som jag nyss nämnde — skulle inskrivas i folkförbundets akt. Det har riksdagen gjort, och jag begär en förklaring, varför herrarna voro med om det då, men inte äro med om det nu. Jag vet mycket väl, att Ålandsfrågan då förelåg, men att det nödvändigtvis skulle föreligga ett svenskt privatintresse, för att man här skulle intressera sig för hela världens fred, det är föga ärofyllt för den svenska riksdagen om så skulle vara fallet. Har man sagt a, kan man åtminstone tolerera att i fortsättningen också säga A.

Herr talman har upplyst mig om att en motionär inte får framställa ett alternativt yrkande. Den rätten fanns i Stockholms stadsfullmäktige åtminstone under Knut Tengdahls tid. Där gick det då för sig att framställa två yrkanden. Här i riksdagen dröjer det väl en generation, innan sådant blir tillåtet. Varför skulle inte i all synnerhet en motionär, om återremissyrkandet avslås, kunna få framställa ett yrkande om bifall till sin motion i stället? Om någon annan gör det, går det för sig. Men målsmannen för själva saken får inte själv göra det. En sådan vidskepelse är väl parlamentarisk byråkrati, så det förslår. Men, som sagt, vice talmannen har rätt, ty sådan är praxis här. Det står varken i gudomlig eller mänsklig lag inskrivet, men det står i den parlamentariska byråkratiens praxis. Det är omöjligt att genomborra den annat än efter långa bemödanden. Därför böjer jag mig för talmannens författningstrogna uppfattning och ber att få hålla mig till yrkandet om återremiss, därför att den aktuella frågan just nu är att få till utrikesutskottet hänvisade alla de spörsmål, som äro väckta motionsvis i riksdagen och som vederbörligen höra till detsamma.

Nu återstår för mig ingen annan utväg än att kryssa mig fram mellan blindskären. Jag får väcka en motion, vari jag, med åberopande av den nya tilldragelse, som inom riksdagen inträffat, anhåller om kammarens tillåtelse att få motionsvis hos utrikesutskottet åberopa även de motiv, som finnas i denna motion. Skulle inte heller detta gå för sig på grund av något funktionaristiskt motstånd, som naturligtvis också har sin grund i någon praxis, får jag gå fram med en enskild skrivelse till utrikesutskottet och däri framlägga den motivering som är huvudmotivering till motionen nr 189, vilken redan ligger hos utrikesutskottet.

Efter härmed slutad överläggning gjordes i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare därpå att utlåtandet skulle visas åter till utskottet; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övertygande ja besvarad.

Herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 8 e. m.

Herr **Lindhagen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag ber att få fästa uppmärksamheten på att jag icke begärde votering, fastän herr talmannen nyss sade, att jag gör det gång på gång.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 26, i anledning av väckta motioner angående ett påskyndat genomförande av den år 1936 beslutade försvarsordningen.

Om ett påskyndat genomförande av 1936 års försvarsordning.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *F. Domö* m. fl. (nr 84) och den andra inom andra kammaren av herr *G. Bagge* m. fl. (nr 216), hade hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning beträffande möjligheterna för ett påskyndat genomförande av den 1936 beslutade försvarsordningen och om framläggande av utredningens resultat och därav betingade förslag för innevarande års riksdag.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet anfört:

»Utskottet, som är övertygat därom, att Kungl. Maj:t ägnar de i motionerna berörda förhållandena erforderlig uppmärksamhet och att därför någon framställning i ämnet från riksdagens sida icke är nödvändig, finner sig böra avstyrka den i föreliggande motioner gjorda framställningen.

Utskottet hemställer, att motionerna I: 84 och II: 216 ej må till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

Reservation hade avgivits av herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Svensson* i Kompersmåla, *Borell*, *Holmström*, *Magnusson* i Skövde och *Persson* i Falla, vilka ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

»Såsom i de föreliggande motionerna framhållits har efter 1936 års riksdagsbeslut i försvarsfrågan det politiska läget i Europa avsevärt försämrats, vilket giver anledning till allvarliga farhågor för den närmaste framtiden. Det synes utskottet därför vara i hög grad påkallat, att 1936 års försvarsordning, vilken icke skulle uppnå avsedd effektivitet förrän år 1946, genomföres på kortare tid. I första hand synes en snabbare materielanskaffning böra åstadkommas. Önskvärt vore vidare, att vissa för försvarsberedskapen betydelsefulla organisationsförändringar kunde vidtagas tidigare än vad som vid fat-tandet av försvarsbeslutet förutsattes.

I enlighet med motionärernas hemställan finner sig utskottet därför böra föreslå, att skyndsamt utredning kommer till stånd för att utröna möjligheterna för ett påskyndat genomförande av den nya försvarsordningen, och att av utredningen betingade förslag framläggas redan vid årets riksdag.

Utskottet hemställer, att riksdagen må med bifall till motionerna I: 84 och II: 216 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning beträffande möjligheterna för ett påskyndat genomförande av den år 1936 beslutade försvarsordningen och om framläggande av utredningens resultat och därav betingade förslag för 1937 års riksdag.»

Herr **Domö**: Herr talman! Såsom motionär i den fråga, som förorsakat detta utskottsutlåtande, vill jag tillåta mig framhålla några synpunkter, som varit avgörande vid avlämnandet av motionen.

Det torde väl knappast från något håll vilja eller kunna bestridas, att det förhållande, som försvarskommissionen åberopade såsom skäl för att en sådan förstärkt försvarsordning, som kommissionen åsyftade utan omgång skulle åstadkommas, nu är föreliggande. Sedan förra årets försvarsbeslut fattades, har läget i utrikespolitiskt avseende blivit så förändrat, att allt skäl torde föreligga att här i landet söka göra vad man kan för att snabbt få vår försvarsordning i så gott skick som är möjligt. Högerns motion åsyftar ingalunda att riva upp någon ny strid kring försvarsbeslutet. Den är förorsakad av oro över att man inte, utöver vad som i det avseendet beslutades i fjol, skulle vara benägen att söka forcera genomförandet av detta beslut. Det måste nämligen

Om ett påskyndat genomförande av 1936 års försvarsordning. (Forts.)
av förutnämnda skäl vara önskvärt, att en sådan forcering såvitt möjligt kommer till stånd; åtminstone anser högern detta vara fallet. Måhända gör man oss frågan: på vad sätt eller på vilka områden vilja ni ha beslutet om den nya försvarsordningens genomförande forcerat? Det är självfallet att enskilda motionärer knappast kunna ange detta. Jag skall dock senare peka på några saker, som vi anse böra ifrågakomma vid en undersökning om möjligheten att påskynda den nya försvarsordningen. Kungl. Maj:t bör komma fram med de förslag till ett dylikt påskyndande, som eventuellt skulle kunna vara möjliga att genomföra, och motionen går därför ut på att hos Kungl. Maj:t hemställa om en sådan utredning samt att Kungl. Maj:t skulle förelägga riksdagen de förslag, vartill en sådan utredning skulle kunna giva anledning. Nu säger emellertid utskottsmajoriteten, att utskottet är övertygat om att Kungl. Maj:t ägnar de i motionen berörda förhållandena erforderlig uppmärksamhet, och utskottet anser väl därför att riksdagen inte särskilt behöver skriva om den saken. Av ordalagen i utskottets motivering tycks framgå att majoriteten delar motionärernas uppfattning att 1936 års försvarsordning bör genomföras snabbast möjligt.

Jag hoppas också, att Kungl. Maj:t ägnar saken sin uppmärksamhet, men det är väl i alla fall på det sättet, att om det vid en utredning — och jag förutsätter, att en sådan utredning kommer att göras av Kungl. Maj:t och kanske redan är i gång — skulle visa sig, att vissa omändringar behövde göras i försvarsordningen, exempelvis anslagsförflyttningar, så har Kungl. Maj:t inte möjlighet att göra detta utan riksdagens medgivande. Det skulle därför vara önskligt, att riksdagen redan nu sade ifrån, att den vill, att denna fråga skall ägnas all möjlig uppmärksamhet, och hemställde att om möjligt redan till denna riksdag få framlagda förslag, om vid en utredning det skulle visa sig att vissa ändringsförslag böra underställas riksdagen. Då skulle försvarsministern bakom sig ha ett uttalande från riksdagens sida, vilket enligt mitt förmenande skulle vara ett stöd för honom. Jag förutsätter nämligen att särskilt utrikesministern och försvarsministern ha så omedelbara intryck av behovet av forcering, att de äro angelägna om en sådan.

Det är, som förut sagts, för oss motionärer svårt att säga, vad som i speciella fall kan göras, men vad jag för min del anser att man närmast borde överväga är, huruvida icke tiden för försvarsorganisationens genomförande åtminstone för vissa grenar skulle kunna göras kortare än enligt förra årets beslut. Detta övervägande torde i särskild grad böra gälla flyget. Vidare har man en känsla av att det måhända skulle gå att åstadkomma en hastigare takt i fråga om materielanskaffning, och vad som åtminstone för mig framstår såsom oroande är ovissheten beträffande den industriella beredskap, som givetvis måste åstadkommas, för att försvarsbeslutet skall kunna effektueras så snabbt som möjligt.

Jag vill här framhålla, att anledningen till denna motion ingalunda är någon misstänksamhet mot försvarsministern. Jag har för min del all anledning att klart uttala, att vi hysa den allra största tilltro till att han gör vad på honom ankommer. Det skulle för oss vara av mycket stort värde, om försvarsministern skulle finna det möjligt redan nu att i någon mån skingra vår oro för att icke försvarsbeslutet genomföres så hastigt, som det försvårade utrikespolitiska läget kan anses kräva. Ett uttalande från hans sida om läget i försvarsfrågan och om möjligheterna för forcering av 1936 års beslut skulle vi vara synnerligen tacksamma för. Jag vet inte, om det är möjligt för honom att göra det, men jag uttalar än en gång, att det skulle vara önskvärt att få ett sådant uttalande från försvarsministern.

Jag måste i anledning av utskottsmajoritetens uttalande säga, att även om

Om ett påskyndat genomförande av 1936 års försvarsordning. (Forts.)
man har förtroende till Kungl. Maj:t, är det ingalunda betydelselöst, att riksdagen säger ifrån, att den har den uppfattningen, att försvarsordningens genomförande bör i möjligaste mån påskyndas, och därför, herr talman, tillåter jag mig att hemställa om bifall till reservationen.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Herr talman! Ingen kan förneka, att det rådde allmän tillfredsställelse med det försvarsbeslut, som fattades i fjol. I denna tillfredsställelse deltog också högern. Högerpartiet har heller inte försummat något tillfälle att försöka få del av den ära, som då tillkom försvarsutskottets majoritet. Det är därför överraskande, att man nu ser en motion här i riksdagen av denna innebörd. Försvarsutskottet lade fram frågorna på det sättet, att man försökte sprida ut, om jag så får säga, utgifterna på flera år, varigenom bördan skulle lättas och man således skulle anpassa sig efter möjligheterna att anskaffa medel. Men man skulle dessutom anpassa materielbehovet efter de möjligheter att effektuera detsamma, som kunde förefinnas.

Vad menar man nu med att uppdelna utgifterna på längre eller kortare tid? Jo, det sker för att, som jag sade, man skulle bättre kunna anpassa utgifterna efter tillgången på medel, men man har också därmed försökt få materielbeställningarna sådana, att de utan alltför stora svårigheter kunde effektueras av vederbörande.

Jag har någon gång tidigare här i kammaren pekat på ett område, där man hade några anslag till försvarsändamål samlade på bordet under ett par tre år, innan man kunde effektuera beställningarna. Jag vill inte precis säga, att de exemplen kunna vara analoga med vad som nu avses, men det finns alltid bl. a. även tekniska svårigheter med beställningar. Man får dem inte så hastigt effektuerade, som vissa personer kunna ha förhoppning om. Är det så, att riksdagen har bestämt uttalat sig för en plan, är det givet, att Kungl. Maj:t också försökt att lägga det hela just efter en sådan plan. Man kan således efter fjolårets beslut, som i många avseenden betraktas som särdeles lyckligt, fråga sig, om det är nödvändigt att rubba på de planer, som då godkändes och som Kungl. Maj:t sedan har följt för att effektuera hela försvarsbeslutet. För min del måste jag svara, att det är synnerligen oklokt att rubba på dessa planer och att det givetvis fordras utomordentliga förhållanden, för att man skall göra det. Det är också till nackdel för försvaret, ifall man utan vidare rubbar på planer, som en gång äro fastställda.

Herr Borell yttrade en gång i statsutskottet under förberedandet av detta ärende, att man i själva verket inte har något försvar under den tid, då man förbereder och planerar. Han menade, att försvarsväsendet då var så sönderstyckat och därigenom så försvagat, att det var detsamma som att försvar saknades. Om det ligger någon sanning i detta, måste jag säga, att högerns motion här skulle leda till att ytterligare försvaga och försämra det försvar vi ha, ty om dessa planer av Kungl. Maj:t effektuerats — vilket givetvis skett — och beställningar blivit gjorda, och man nu skulle komma fram med en ny utredning, som försökte förkorta den tid, under vilken man skall effektuera försvarsbeslutet, är det min övertygelse, att man skulle skada i stället för gagna.

Den ärade högermotionärens önskningsar ha i själva verket redan blivit tillgodosedda genom försvarsbeslutet i fjol. Det heter nämligen i den skrivelse, som riksdagen avlät till Kungl. Maj:t med anledning av försvarsbeslutet här i riksdagen, bland annat: »Genom sitt godkännande av särskilda utskottets utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om försvarsväsendets ordnande har riksdagen angivit sin ställning till frågan om erforderliga anslag för engångsanskaffning av materiel m. m. i samband med genomförandet av den utav riksdagen beslutade nyorganisationen av lantförsvaret. Därvid har

Om ett påskyndat genomförande av 1936 års försvarsordning. (Forts.)
förutsatts, att den för ifrågavarande ändamål avsedda totalsumman, 79,500,000 kronor, skall med 50,000,000 kronor utgå under de tre närmaste budgetåren, varvid 17,000,000 kronor anvisas för budgetåret 1936/1937, likaledes 17,000,000 kronor för budgetåret 1937/1938 samt 16,000,000 kronor för budgetåret 1938/1939. Av vissa skäl har riksdagen ansett det lämpligt, att Kungl. Maj:t lämnades befogenhet att utan avvaktan på anvisandet av de för budgetåren 1937/1938, 1938/1939 avsedda anslagen redan nu vidtaga erforderliga åtgärder beträffande dispositionen jämväl av dessa anslag.» Således stå de ju till regeringens förfogande, och försvarsutskottet har följaktligen varit så framsynt, att det redan i fjol besvarade den motion, som högerpartiet i år framlagt.

Saken ligger således i Kungl. Maj:ts avgörande, och det är endast under den omständigheten, att man befarar, att Kungl. Maj:t icke effektuerar försvarsutskottets och riksdagens beslut från i fjol, som riksdagen bör ingripa och begära en ändring av planen från fjolåret.

Det förefaller mig således, herr talman, som om svar på motionen hade givits redan i fjol, och om det inte finns några andra avsikter med motionen än de, som den föregående ärade talaren och jag nu berört, förefaller det, som om även högerpartiet borde vara tacksamt, ifall riksdagen nu avslår dess motion.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Gustafsson, Per: Herr talman! Jag hade tänkt hänvisa till vad den föregående ärade talaren nyss påpekade, nämligen de ord, som inflöto i riksdagsskrivelsen av i fjol.

Dessutom skulle jag vilja tillägga, att det varit önskvärt, om motionärerna i sin framställning hade pekat på något visst område, där man kunde skynda på fortare än vad som, såvitt jag känner och såvitt i allmänhet är bekant, redan sker. I fråga om materialanskaffningen har, såsom nyss nämnts, Kungl. Maj:t erhållit så mycket medel, som det enligt min mening är möjligt att praktiskt använda under innevarande och kommande budgetår. I fråga om organisationsförändringar, som omnämnas i reservationen, tycker jag likaså, att det varit önskvärt, om i framställningen eller också här under debatten hade hänvisats till något, där det brister i Kungl. Maj:ts omtanke i fråga om effektuerandet av beslutet i fjol.

När det, såsom den närmast föregående ärade talaren nämnde, synes råda en allmän tillfredsställelse med det beslut, som fjolårets riksdag träffade i försvarsfrågan, och när man, åtminstone som jag tycker, kommit ett gott stycke på vägen att lyfta försvarsfrågan över partierna, så bör det finnas mera påtagliga missförhållanden att peka på, innan riksdagen genom en skrivelse till Kungl. Maj:t förklarar sig anse, att Kungl. Maj:t icke gjort vad på Kungl. Maj:t ankommer för att effektuera fjolårets skrivelse.

Av det skälet ber jag att få instämma i utskottets hemställan om avslag på den föreliggande motionen.

Herr Borell: Herr talman! Herr Johan Nilsson fann det lämpligt att här i debatten åberopa uttalanden, som skulle ha gjorts av mig under ärendets förberedande behandling i utskottet. Jag vill först och främst ifrågasätta, huruvida detta är lämpligt. I utskotten föras ju inga diskussionsprotokoll, och det är inte så lätt att ur minnet taga fram vad som sagts vid ett eller annat tillfälle. Det kan föranleda onödiga meningsbyten, och i detta fall måste det föranleda en diskussion mellan herr Johan Nilsson och mig.

Ty, herr Johan Nilsson, skall man överhuvud taget åberopa sådana yttranden, skall man hålla sig till sanningen. Jag har aldrig fällt det yttrande, som herr Johan Nilsson här sagt. Han påstår, att jag skulle ha sagt, att vi nu

Om ett påskyndat genomförande av 1936 års försvarsordning. (Forts.)
äro försvarslösa. Vad jag på avdelningen sagt är ingenting annat än att jag åberopat den tämligen allmängiltiga sanningen, att under det man går över från en organisationsform till en annan, inträder ett visst svaghetsmoment i den gamla organisationsformen, innan denna kunnat täckas under nybyggna-
dens fortgående. Det är någonting helt annat än att påstå, att jag skulle ha förklarat, att vi för närvarande äro försvarslösa. Jag åberopade också detta naturliga svaghetsmoment som ett motiv för att avkorta övergångstiden så mycket som möjligt.

Herr Johan Nilsson förklarade också, att han ansåg det fullkomligt överraskande, att en sådan motion som den nu föreliggande kunnat framkomma. Jag får då än en gång, som redan den förste ärade talaren gjort, erinra herr Johan Nilsson om att försvarskommissionen utgick från den förutsättningen, att om den politiska situationen skulle bli ännu mörkare än den var, då försvarskommissionen höll på med sitt arbete, borde man vidtaga åtgärder för att påskynda den nya försvarsorganisationens genomförande. Då väl ej ens herr Johan Nilsson vill bestrida, att en sådan försämring i situationen inträtt, blir det närmast en omdömessak, huruvida man vill göra gällande, att denna försämring är så stor, att den bör föranleda ett sådant påskyndande, som försvarskommissionen förutsatte och som jag är övertygad om även förutsattes av försvarsutskottet och låg bakom riksdagens beslut i försvarsfrågan. Det sades åtminstone ingenting annat. Huruvida situationen har mörknat på det sättet, att en sådan åtgärd bör vidtagas, det kan jag förstå, att man kan ha olika meningar om. Men det bör ju under föreliggande förhållanden icke vara alldeles överraskande för herr Johan Nilsson, att människor kunna ha den uppfattningen, att situationen har försämrats så mycket, att det är anledning att se till, att vi få vår nya försvarsordning färdig till sin fulla styrka så tidigt som möjligt.

Det har för övrigt sedan statsverkspropositionen framlades, hänt rätt mycket i världen, som bör kunna utgöra ett ytterligare motiv för den oro, som gör sig gällande i detta hänseende. Jag erinrar om vad som hänt i övre norra delen av Skandinavien under den närmast föregående tiden och vad som kanske fortfarande dagligen händer där uppe.

Det har sagts, att Kungl. Maj:t genom försvarsbeslutet i fjol fick en viss rörelsefrihet beträffande anslagna medel. Detta är ju riktigt. Men när Kungl. Maj:t hittills icke, såvitt man vet, använt sig av denna rörelsefrihet, är det väl icke så underligt, om man genom en motion vill ge ytterligare uttryck åt meningen, att detta bör ske, i den mån försvarsorganisationens genomförande därigenom kan påskyndas. Avsikten med motionen har också varit att i en debatt möjligen få upplysning av försvarets högste chef, hur härmed förhåller sig. Däri ligger ingen misstro mot honom eller någon annan i regeringen, men det är ett uttryck för en mycket naturlig oro, som måste gripa medborgarna i den nu rådande situationen. Och det förefaller mig vara alldeles naturligt, att det bör vara allas önskemål, att den nya försvarsordningen kan bli effektiv så fort som möjligt, då tiderna äro sådana, som de för närvarande äro.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till reservationen.

Herr Hamrin: Herr talman! Den föreliggande motionen från högern är den första motion rörande försvarsfrågan som behandlas vid detta års riksdag, och det kan redan därav vara påkallat, att det även från det håll, som jag representerar i kammaren, yttras några ord. Jag skall inte gå in på försvarsfrågan i dess helhet, då det ju blir tillfälle att diskutera den frågan, i den mån utskottets behandling av de övriga föreliggande motionerna blir slutförd. Jag skall sålunda endast hålla mig till den motion, som nu föreligger.

Om ett påskyndat genomförande av 1936 års försvarsordning. (Forts.)

Motionärerna åberopa i sin motivering ett uttalande av 1930 års försvarskommission, vars förslag utgjorde grundvalen för förra årets riksdagsbeslut, det uttalande nämligen, som innehåller, att därest förhållandena ute i världen skulle försämrats, borde vårt försvarsväsende förstärkas och utökas. För detta uttalande står framför allt den nuvarande försvarsministern, och jag har för min del också instämt i detsamma.

När så är fallet är då här endast att omedelbart upptaga den frågan, huruvida herrarna på högersidan ha större förutsättningar att bedöma det utrikespolitiska läget, jämfört med de möjligheter, som regeringen och vår utrikesledning ha. Det är den frågan, som först måste tränga sig på var och en, som vill granska motionen. Jag för min del upprepar vad jag sade vid remissdebatten, att jag hyser ett bestämt förtroende för regeringens utrikespolitik och för dess möjligheter att bedöma det utrikespolitiska läget. Herr Domö förklarade i sitt anförande, att han hyste tilltro till den nuvarande försvarsministern. Om jag då återkommer till vad jag nyss sade, nämligen att försvarsministern själv i en annan ställning varit med om att diktera de ord, som högermotionen innehåller i sin motivering, finns det då icke anledning att låta detta förtroende för regeringen och framför allt för försvarsministern utgöra utgångspunkten för bedömandet av de åtgärder, som eventuellt ytterligare behöva vidtagas med hänsyn till det utrikespolitiska läget?

Efter detta vill jag framkasta en annan fråga: Vad är det herrarna på högersidan egentliga önska skall forceras? Är det alltsammans, som sammanhänger med förra årets riksdagsbeslut? Eller är det något mera? Är det jämväl det, som högermotionerna i fortsättningen komma att kräva, som skall inbegripas i denna ytterligare forcering? Såsom herrarna komma ihåg från behandlingen av de motioner, som förra året lågo till grund för riksdagens beslut — motioner väckta i andra kammaren av den nuvarande försvarsministern och i denna kammare av mig och mina meningsfränder — så uttalade sig försvarsutskottet för en forcering utöver vad som i dessa motioner begärdes. Det var för övrigt på förslag av den nuvarande justitieministern, som utskottet fattade sitt beslut om ett anslag utöver vad de grundläggande motionerna innehöll, och utskottets förslag biträdades sedan av riksdagen.

Jag menar därför, att det enda svar, som kan och bör givas på en sådan motion som denna, är det svar, som statsutskottets majoritet i all korthet har lämnat.

Till detta måste jag, herr talman, foga några få ord. Det har uttalats både i riksdagen och i tidningspressen, och jag tror att hela den svenska opinionen ansluter sig till dessa uttalanden, att det är en glädjande företeelse, att försvarsfrågan, som man brukar uttrycka saken, lyfts upp över partierna. Regeringen har högtidligen förklarat, att det beslut, som riksdagen fattade förra året, skall genomföras. Här har i dag, jag betonar det ännu en gång, från högersidan uttalats förtroende för försvarsministern. Jag frågar då: skulle vi inte kunna låta det samförstånd, som blev en verklighet förra året, visserligen efter utskottets behandling, men under riksdagsbehandlingen av försvarsfrågan, genom de deklarationer, som då avgåvos av den nuvarande statsministern, räcka något längre än vad herrarna tyckas anse att det bör räcka? I det samförståndet ligger enligt min bestämda uppfattning en styrka, som vi inte kunna överskatta, när det gäller våra möjligheter att försvara vår självständighet och vår neutralitet.

Jag har, herr talman, ingenting annat att tillägga än att yrka bifall till statsutskottets utlåtande. Det förspel till kommande försvarsdebatter, som här ägt rum, hoppas jag skall ha klarat läget, så att riksdagens stora majoritet sluter upp kring den ståndpunkt, som jag nyss hävdade och som från min

Om ett påskyndat genomförande av 1936 års försvarsordning. (Forts.) synpunkt är riktig, nämligen att låta samförståndet från förra året gälla, till dess någonting så uppseendeväckande inträffat, att det finns anledning att börja syssla med försvarsfrågan i dess helhet ännu en gång.

I detta anförande instämde herr *Löfgren*.

Herr statsrådet **Nilsson**: Herr talman, mina herrar! Jag har blivit uppkallad att svara på ett par frågor, och jag skall försöka att lägga dem till rätta.

Det var först ett frågsmål, som herr Borell drog upp. Han förklarade, att riksdagsbeslutet i fjol förutsatte en viss rörelsefrihet för regeringen beträffande dispositionen av vissa anslagsmedel, men han visste inte, huruvida regeringen hade begagnat denna rörelsefrihet. På detta kan jag svara, att regeringen i flera fall har begagnat denna rörelsefrihet och även kommer att begagna sig av den.

Vad å andra sidan beträffar en forcering av försvarsbeslutet, har jag under den korta tid jag varit chef för försvarsdepartementet alltmåra kommit underfund om att rent organisatoriska och industriella omständigheter kunna lägga hinder i vägen för ett snabbare genomförande av försvarsbeslutet än vad som avsågs förra året. Men hithörande problem äro, som statsutskottet förutsätter, föremål för regeringens ständiga uppmärksamhet, och vissa utredningar pågå hos militära myndigheter. Innan resultatet av dessa utredningar föreligger, är det för mig icke möjligt att göra något uttalande om huruvida en forcering kan ske. Huruvida en sådan forcering är påkallad, får väl regeringen pröva med hänsyn till alla på prövningen inverkande omständigheter.

Med hänsyn till den förda debattens angenäma karaktär skall jag sluta med detta och avhålla mig från all polemik. Men jag tillägger, att det kan bli en smula svårt, om man gör utökningskravet gällande i någon högre grad på det industriella området. Jag hänvisar därvid till den debatt, som förts i dag angående utskottets utlåtande nr 9, då motionärerna krävde en högre takt då det gällde kapitalinvestering i statens affärsdrivande verk. Jag kan också peka på ett område — dock utan att nämna namn och vad materiel det gäller — där det, ifall en forcering sker, skulle kunna inträffa, att år 1939 stod en skicklig, fackkunnig arbetspersonal utan arbete, om det inte anvisades nya extra anslag från riksdagens sida för att hålla ett gammalt statligt verk i gång. Det är bara ett exempel, som jag vill peka på och som visar vilka omständigheter man måste taga hänsyn till, när man talar om en forcering av försvarsbeslutet.

Herr **Nilsson, Johan** i Malmö: Herr talman! Endast en replik till herr Borell.

Herr Borell påstår, att jag inte skulle ha återgivit hans yttrande rörande förväret under övergången på ett riktigt sätt. Jag tillät mig påstå, att han hade sagt, att under tiden för övergången och förberedelserna för en ny härordning hade man så gott som intet förvar — *så gott som!* Herr Borell förklarar själv, att han använt ordet »svaghetsmoment». Det är klart, att det är en skillnad mellan dessa två uttryck, men jag tycker inte, att svalet är alltför stort. I varje fall försvagas organisationen under övergången, och då tillät jag mig yttra, att om man nu genom en ny utredning skulle vilja förkorta denna övergång, så försvagar man ju ytterligare vad man förut på grund av övergången anser vara svagt.

Det kan också inträffa sådana situationer, säger herr Borell, som göra, att

Om ett påskyndat genomförande av 1936 års försvarsordning. (Forts.)
man bör förkorta övergångstiden, och han åberopar därvid försvarskommissionens förslag. Ja, men försvarsutskottets och riksdagens beslut i fjol är just ett uttryck för vad försvarskommissionen på den punkten sagt, då det nämligen uppdrogs åt regeringen att förkorta övergångstiden, om situationen skulle göra detta nödvändigt. Det är därför jag tillåtit mig säga, att motionen är något onödig. Jag har därför ingen anledning att frängå mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Herr Domö: Herr talman! När herr Johan Nilsson säger, att motionen är onödig, därför att det redan i fjol sades ungefär vad motionen säger i år, så vill jag därtill genmäla, att något resultat i anledning av det uttalande, som riksdagen gjorde i fjol, ha vi dock icke sett. Det har från regeringens sida tydligen icke ansetts, att läget är sådant, att man behövt ta hänsyn till vad sålunda uttalats. Det är klart, att det kan vara olika omdömen om vad som i detta fall är möjligt. Men beträffande just påskyndandet ha vi ansett, att det nu föreligger sådana förhållanden, som göra en framställning om ett påskyndande och framför allt en utredning därom önskelig.

Herr Johan Nilsson talade om att man ej bör rubba fastställda planer. Man har bestämt ett visst antal år, under vilka försvarsordningen skall uppbyggas, och då skall man inte vidtaga några ändringar. Men det har dock inträffat åtskilligt, sedan förra årets försvarsbeslut fattades. Inte bryr sig förhållandena ute i världen om våra planer! Det gäller för oss i vad det avser försvaret att anpassa oss efter världsläget och skynda oss att så hastigt som möjligt få vår nya försvarsordning genomförd, även om detta skulle kräva någon ändring i planerna från 1936.

Jag tackar försvarsministern för hans upplysning, att utredning rörande dessa frågor pågår. Och jag har för min del den tilltron till honom, att han, om han finner, att det är möjligt med en forcering, också skall föreslå genomförande av sådan. En annan sak är, som jag tyckte att han också gav uttryck för, om utredning och förslag från honom kan föranleda till något resultat. Och det förhåller sig ju också på det viset, att den socialdemokratiska majoriteten i regeringen har en ganska snäv uppfattning om vad som i fråga om försvaret är nödigt och lämpligt att föreslå riksdagen. Jag har full tillförsikt till att majoriteten i regeringen lojalt kommer att fullfölja förra årets försvarsbeslut. Men här är det fråga om att, i den mån det är möjligt, påskynda försvarsordningens genomförande, och jag vet inte, om även detta ingått i den lojalitetsförsäkran, som vi erhållit från statsministerns sida.

När herr Hamrin förklarar, att vi böra låta det samförstånd, som på detta område efter så många mödor kommit till stånd, tills vidare fortsätta, till dess någonting inträffar, som kräver ett frångående, så vill jag fråga herr Hamrin: Anser herr Hamrin, att läget i försvarshänseende nu är sådant, att han utan vidare kan vidhålla sin uppfattning från i fjol och att vad som då gjordes är tillräckligt? Är det inte snarare så, att det ändrade läget påkallar mycket stor uppmärksamhet och en omprövning av åtminstone takten för förra årets besluts genomförande? Från min sida vill jag framhålla, att jag är mycket angelägen om att samförståndet i denna livsfråga för landet fortsätter. Det är även för mig ett mycket glädjande drag i svensk politik, att vi kunnat komma till så enhetliga linjer som vi gjort. Från vår sida söka vi fullfölja den samförståndslinje vi förut ha anslutit oss till, och jag skall i anledning av herr Hamrins tal om att man *tills vidare* skall låta samförståndet bestå, ytterligare säga, att om det inträffar någonting särskilt allvarligt, så behöva vi mer än eljest samförstånd om de livsintressen, fred och oberoende, som det varit avsikten med denna motion att värna.

Om ett påskyndat genomförande av 1936 års försvarsordning. (Forts.)

Herr **Holmström**: Herr talman! Herr Hamrin frågade, vad motionärerna menade med sin motion, och särskilt om de högerns försvarsmotioner, som senare komma under riksdagens behandling, på något sätt äro sammankopplade med denna. Då vill jag säga, att den här motionen är ofantligt enkel och naturlig. Den bygger ju på 1936 års försvarsbeslut. Den håller sig inom den organisationsram, som fastställdes 1936, och den håller sig också inom 1936 års totalkostnadsram. Det är emellertid så, att 1936 års försvarsbeslut kan bli effektuerat först år 1946, och det, vi i motionen ifrågasätta, är, att det skall bli färdigt tidigare. Det är, som jag sade, inte fråga om någon ökad totalkostnad. Det kan endast bli fråga om att tränga samman kostnaderna under de närmaste åren och under dessa år få en högre årskostnad, men detta kompenseras ju av det förhållandet, att man under de senare åren slipper utgifterna.

På tal om just dessa kostnader vill jag påpeka, att det statsfinansiella läget är bättre nu, än när vi fattade försvarsbeslutet 1936. Det statsfinansiella läget motiverar, höll jag på att säga, en anhopning av kostnaderna under de goda åren. Då detta statsfinansiella läge väl icke torde bestå så värst länge, kan det vara till glädje för oss att under de senare mindre goda åren få mindre utgifter för försvarsbeslutets genomförande. Det hela är alltså enligt min mening ofantligt enkelt.

Herr Gustafsson i Benestad ifrågasatte, att vi skulle ha pekat på någonting, där det brister från Kungl. Maj:ts sida. Jag vill då anhålla att på säga, att ingen av de motionärer, som jag talat med, har haft någon tanke ditåt. Vi äro fullkomligt övertygade om att Kungl. Maj:t och särskilt herr försvarsmministern komma att göra allt, vad de kunna, för att föra denna sak till sitt slut, men Kungl. Maj:t är ju bunden av riksdagsbeslutet förra året, när det gäller fördelningen av vissa kostnader, och därest Kungl. Maj:t nu skulle anse det nödvändigt att sammantränga kostnaderna, som jag nyss sade, fordras alltså riksdagens medverkan för en sådan anordning. Vi ha menat, att det skulle vara en styrka för Kungl. Maj:t och särskilt för herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet att ha riksdagen med sig i en sådan här angelägenhet.

Det har framhållits att vi borde kunna nämna några områden, där det är möjligt att vidtaga en sådan forcering. Det är icke lämpligt att göra detta, då hela planen är av sådan natur, att den icke öppet bör diskuteras. Men jag kan försäkra, att jag gjort mig underrättad om att det finns möjligheter till en sådan forcering. Jag skall nu endast peka på ett område, där jag anser det vara i högsta grad nödvändigt med en forcering. En del saker äro ju avsedda att köpas från utlandet. Det kan ju hända, att det blir ett krig, som helt enkelt stoppar utlandets möjligheter att sälja till oss. Bara med tanke på den saken bör det vara ganska angeläget för oss att få in, vad vi behöva, så fort som möjligt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Hamrin**: Jag vill visst icke underskatta herr Domös förmåga och möjlighet att bedöma det utrikespolitiska läget och de risker, som vårt land eventuellt löper under nuvarande tider, men det kan icke vara något alltför starkt uttryck, om jag säger, att jag hyser större förtroende till regeringens möjligheter att bedöma detta läge. Då nu statsutskottet säger, att utskottet är övertygat om att, därest detta läge betingar forcering av genomförandet av försvarsbeslutet i föl, regeringen ägnar erforderlig uppmärksamhet härå, och herrarna från högernsida betyga sitt förtroende för regeringen, tycker jag, att herrarna skulle vara fullkomligt tillfredsställda med det beslut, vartill statsutskottet kommit.

Om ett påskyndat genomförande av 1936 års försvarsordning. (Forts.)

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Endast ett par ord.

Sedan så många förklaringar ha avgivits om förtroende för regeringen, innesluter detta enligt min mening också förtroende till regeringens initiativ, därest ett påskyndande skulle erfordras, att själv begära de anslag, som då kunna vara nödvändiga. Vad blir resultatet av allt talandet? Enligt min mening mera skada än gagn. Om regeringen får taga initiativ, sker detta icke med motivering, att vi behöva påskynda försvarsbeslutets genomförande, därför att situationen är så farlig, utan det sker i en form, som så att säga fördöljer detta förhållande. När man åter i kammaren gång på gång vare sig interpellationsvis eller motionsvis drager fram vårt försvars läge, så får detta icke någon annan effekt än att rikta utlandets uppmärksamhet på ett svaghets-tillstånd, som man för sakens skull borde undvika att tala om.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagandet av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för inredande av ny sinnessjukavdelning vid centralfängelset i Malmö;

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till statens byggnadslånebyrå;

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag till främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer jämte en i ämnet väckt motion; samt

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under utgifter för kapitalökning gjorda framställning angående anslag till lånefonden för bostadsbyggande i städer och stadsliknande samhällen.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

*Anslag till
bostadsbyg-
gande på
landsbygden.*

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1937/1938, hade Kungl. Maj:t under punkten 25 av femte huvudtiteln föreslagit riksdagen att dels till Bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 5,500,000 kronor, dels ock medgiva, att förre ordföranden i Älvsåkers kommuns hälsovårdsnämnd Albert Ahlberg finge befrias från honom jämlikt Fjäre häradsrätts utslag den 8 februari 1935 åliggande skyldighet att till Hallands läns hushållningssällskap utgiva ersättning med 2,500 kronor ävensom att ifrågavarande fordran hos Ahlberg finge avskrivas ur hushållningssällskapets räkenskaper.

I statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t vidare under punkten 4 av det vid propositionen under »Utgifter för kapitalökning. Bil 4» fogade utdraget av statsrådsprotokollet över socialärenden föreslagit riksdagen att såsom kapitalökning för Lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 3,000,000 kronor.

Anslag till bostadsbyggande på landsbygden. (Forts.)

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehått följande motioner, nämligen

dels två likalydande, väckta den ena inom första kammaren, nr 144, av herr *V. Andersson* och den andra inom andra kammaren, nr 303, av herr *A. Petersson* i Dahl m. fl., vari hemställts, att riksdagen vid anvisande av det under punkt »23» i femte huvudtiteln begärda anslaget till bidrag för främjande av bostadsbyggande på landet måtte uttala, att vid bostadsförbättringsverk- samhetens bedrivande företrädet till bidrag skulle avgöras bland annat med hänsyn till sökandens ekonomiska förmåga att på egen bekostnad genomföra förbättringen, samt att vid avgörandet av detta företräde ansökningar, som avsåge lönebostäder och andra bostäder, skulle behandlas såsom en enhet;

dels ock en inom andra kammaren av herr *V. Karlsson* i Grängesberg m. fl. väckt motion, nr 76, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att till bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden för budgetsåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 10,000,000 kronor.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

I. att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 76, i vad den skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag, till bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden för budgetåret 1937/1938 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 5,500,000 kronor;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag såsom kapitalökning för lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 3,000,000 kronor, att utgå av lånemedel;

c) för sin del medgiva, att förre ordföranden i Älvsåkers kommuns hälso- vårdsnämnd *Albert Ahlberg* finge befrias från honom jämlikt Fjäre härads- rätts utslag den 8 februari 1935 åliggande skyldighet att till Hallands läns hushållningssällskap utgiva ersättning med 2,500 kronor ävensom att statens i samband därmed stående fordran finge efterskänkas och avskrivas;

II. att motionerna I: 144 och II: 303 ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herr *Bäcklund*, som med anledning av de i viss mån nya synpunkterna, att i första hand de barnrika familjerna skulle tillgodoses och att detta skulle ske framför andra sökande, ansett, att utskottet bort föreslå en höjning av det under I a) upptagna anslaget med 500,000 kronor samt hemställa,

I. att riksdagen måtte

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 76 till bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden för budgetåret 1937/1938 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 6,000,000 kronor;

På framställning av herr talmannen beslöts, att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten I a).

Herr *Bäcklund*: Herr talman! Av de åtgärder, som vidtagits av regering och riksdag, finns det knappast någon, som har hälsats med sådan tillfreds- ställelse som främjandet av bostadsbyggandet på landsbygden och arbetarsmå-

Anslag till bostadsbyggande på landsbygden. (Forts.)

bruken. Det har varit en ganska samstämmig mening om att detta har varit åtgärder, som ha befordrat förbättrade förhållanden för småfolket ute i landet. Kungl. Maj:t har i det här fallet begärt 5,500,000 kronor, och det är ju ingenting att säga om, att vederbörande statsråd, när det gället avvägande av detta anslag icke har i förhållande till de många andra anslag, som finnas på huvudtiteln, ansett sig kunna gå längre. Det har emellertid inträffat vissa omständigheter, som göra, att man gärna skulle se, om anslaget något kunde ökas. Det är ju så, att här icke varit något ansökningsförfarande i egentlig mening sedan 1934 och en stor del av dessa sökande ha ännu icke kunnat tillgodoses. Det finns naturligtvis en mängd människor, som då icke voro beredda att lämna in ansökan om bostadsförbättring, men vilka nu skulle vilja söka bidrag för sanering av sina bostäder. Det gäller ju både förbättringsbidrag och nybyggnadslån.

Den omständigheten har ju också tillkommit, att befolkningskommissionen har skrivit till Kungl. Maj:t och ansett, att de barnrika familjerna skulle mera tillgodoses än tidigare har varit fallet. Kungl. Maj:t har med anledning därav ansett sig böra ge vissa direktiv, som gå längre i detta avseende än de förutvarande. Sociala bostadsutredningen har ju också varit inne på den linjen, att de barnrika familjerna skulle tillgodoses i större utsträckning än tidigare. Detta har i sin tur gjort, att egnahemsstyrelsen, som handhar den här låneverksamheten, också har yttrat sig. Den säger bland annat, att för »tillgodoseende av medelsbehovet för den fortsatta bostadsförbättringsverkssamen syntes anslag böra anvisas för budgetåret 1937/1938. Styrelsen ansåge sig därvid böra förorda nytt ansökningsförfarande beträffande både sådana ännu ej tillgodosedda lägenheter, för vilka ansökningar om bostadsförbättringsmedel ingivits år 1934, och sådana lägenheter, för vilka dylika medel ännu ej begärts. Enligt vad styrelsen erfarit vid inspektionsresor och eljest, funnes fortfarande talrika fall, där verkligt behov föreläge av statens bistånd för upprustning av bristfälliga lägenheter.

Styrelsen har ansett sig böra uppskatta det ytterligare medelsbehovet till 13,000,000 kronor, varav 10,000,000 kronor för förbättringsbidrag och 3,000,000 kronor för nybyggnadslån.»

I den diskussion, som har följt med anledning av befolkningskommissionens och sociala bostadsutredningens krav, att de barnrika familjerna bättre skulle tillgodoses, anför bland annat statens egnahemsstyrelse, att »styrelsen hade med kännedom om den inom nämnderna allmänt rådande uppfattningen i detta hänseende icke ansett behövt att utfärda föreskrift om bestämt företräde för dessa familjer, emedan enligt styrelsens mening särskild hänsyn måste tagas även till andra familjer, exempelvis familjer med två små barn eller med gamla föräldrar eller sjuka medlemmar». Detta tycker jag är alldeles riktigt, och jag tycker, att egnahemsstyrelsen har tryckt på vad som bör göras i det här fallet. Jag har ingenting emot för egen del, att man tillgodoser de barnrika familjerna kanske mer än vad som gjorts tidigare genom denna sociala verksamhet, men jag anser det icke vara riktigt, att man icke begär högre anslag än föregående år, då man på grund av detta förhållande får en utvidgad verksamhet, som skall omfatta de barnrika familjerna i större utsträckning än tidigare varit fallet. Att man i vissa fall måst behandla dessa litet snålt, därför att anslaget kanske annars icke räckt till för övriga, som sökt bidrag, kan det, som egnahemsstyrelsen säger, finnas fullgiltiga skäl till. Behovet av bättre bostad kan vara stort även för dem, som icke ha tre minderåriga barn, utan som ha två eller ett minderårigt barn och därtill kanske ett eller flera barn, som råkat att fylla 16 år, men som ändå vistas i hemmet. Det kan även vara så, att ett par gamla föräldrar eller en gammal far eller mor kan finnas

Anslag till bostadsbyggande på landsbygden. (Forts.)

i familjen. Det kan alltså vara olika förhållanden, som man bör ta hänsyn till vid avgörande av frågan om bidrag till bostadssanering.

När man nu särskilt vill tillgodose de barnrika familjerna, vilket jag inte har något emot, så måste man, för att de andra familjerna av den art, som jag nyss har relaterat, icke skola bli tillbakasatta, något höja anslagssumman. Jag anser alltså, herr talman, att det är motiverat med en anslagsökning, då man nu särskilt vill tillgodose de barnrika familjerna. Därför har jag i statsutskottet vågat hävda den meningen, och jag har till detta utlåtande fogat en reservation, som ju ingalunda går så långt som den motion, vari påyrkats en anslagsökning. Min reservation skulle dock, därest den antoges, kunna ge ett handtag, som icke vore alltför dåligt. Här gäller det ett maximibelopp av 3,000 kronor — det är högsta gränsen för ny- och ombyggnadslån och de flesta beloppen äro avsevärt mindre — och då räcka ju 500,000 kronor rätt långt. Jag anser därför, att riksdagen med hänsyn just till det förhållandet, att vi skola tillgodose de barnrika familjerna, borde kunna fatta beslut om att utöka anslaget med av mig föreslagna 500,000 kronor.

Dessutom tillkommer en annan omständighet, som också är ny, och det är, att det begärda anslaget även skall omfatta vissa fiskarebostäder på Norrlands-kusten och till dessa hörande sjöbodar intill ett belopp av 50,000 kronor. Det är också en behjärtansvärd sak, men det är klart, att det berövar dem, som eljest skulle kunna söka bidrag, vissa möjligheter att komma i fråga.

Jag delar den uppfattningen, att både de barnrika familjernas och fiskarenas bostäder böra saneras, men jag anser samtidigt, att man icke bör göra detta med samma anslagssumma som man tidigare har haft.

Härtill kan även läggas den synpunkten, att de ökade materialkostnaderna inom byggnadsverksamheten i viss mån kunna inverka så, att anslagssumman icke räcker till åt så många, som man tidigare har kunnat räkna med. Å andra sidan kan man väl knappast avse att sänka standarden på lägenheterna. Jag har just i dag hört från befolkningskommissionen att det har varit vissa förhållanden i fråga om denna bostadssanering, som inte ha varit så värst tillfredsställande, nämligen att man fått för små lägenheter och att det inte har blivit så bra överallt, som önskvärt hade varit. Själv har jag besökt många människor både inom det län jag tillhör och i landet i övrigt, som fått bostadsförbättringsbidrag eller lån, och de resultat, vartill man där kommit, har jag för min del, där jag varit i tillfälle att se bostäderna, ansett dem ganska ändamålsenliga och bra, men det kan naturligtvis på andra ställen finnas sådana bostäder, där resultatet icke har blivit fullt så lyckat. Ett tillgodoseende av befolkningskommissionens önskemål att göra det ännu bättre kommer naturligtvis också att kräva ökade kostnader.

Jag började mitt anförande, herr talman, med att säga, att det knappast var någon reform, som hade hälsats med större tillfredsställelse än denna, nämligen främjandet av bostadssanering och arbetarsmåbruk. Det är nog riktigt, och jag tror, att de kammarledamöter, som ha haft tillfälle — det är kanske de flesta — att se, hur denna verksamhet har skötts ute i landet, ha nog kommit till det resultatet, att man här utfört en välgärning. Det sitter många ute i landet, som ha dåliga, dragiga bostäder. Äro de icke sjuka förut, ha de alla utsikter att bli det till följd av bostaden.

Därför, herr talman, har jag velat, att man i någon mån på grund av de nya intentionerna, som ha tillkommit, skulle kunna utöka anslaget, och jag har i min reservation tillåtit mig att förorda en ökning på 500,000 kronor. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av mig till ifrågavarande punkt fogade reservationen.

Anslag till bostadsbyggande på landsbygden. (Forts.)

Herr andre vice talmannen: Det torde nog icke råda mer än en mening bland dem, som känna till dessa förhållanden, att det har förelegat och föreligger ett ganska starkt hjälpbehov på detta område. Anslaget till bostadsförbättring har också mottagits med förståelse och rönt sympati från alla de håll på landsbygden, där man haft med verksamheten att göra och känner till densamma. För detta ändamål ha emellertid, sedan anslaget första gången kom till, beviljats 40 miljoner kronor, och en stor del av det hjälpbehov, som här förelegat, måste naturligtvis ha blivit tillgodosett. Riksdagen höjde det av Kungl. Maj:t förra året begärda anslaget med en halv miljon kronor alltså från 5 miljoner till 5.5 miljoner kronor. Förslaget om denna höjning rönt då icke något motstånd, men det kan ju ifrågasättas, om man under tider, då konjunkturerna ha förbättrats och en stor del av behovet har blivit tillgodosett, ytterligare skall höja detta anslag. Vi inom utskottsmajoriteten ha icke ansett oss här böra öka anslaget utöver vad Kungl. Maj:t begärt. Vi ha ansett, att det är bättre, att det upprätthålles en kontinuitet, så att statens hjälpande verksamhet på området får fortsätta över ett antal år och att man på det sättet försöker bidraga till att höja bostadsstandarden för befolkningen ute på landsbygden. Under en tid, som måste betecknas som en högkonjunktursperiod och då det kanske på många håll ute på landsbygden kan vara svårt att skaffa yrkesarbetare, är det säkerligen bättre, vill jag säga, att låta verksamheten fortgå i jämn takt än att medelst ett högre anslag försöka tillgodose behovet på kortare tid. Eljest känner jag liksom den föregående ärade talaren mycket väl till att summan av ansökningsbeloppen uppgår till väsentligt högre belopp än som här har begärts. Det skulle behövas minst 10 miljoner kronor för att tillgodose det omedelbara behovet. Om det nu icke kan ske på ett år, så kan det ske på två eller tre år. Det kommer naturligtvis mera ansökningar sedan, varför man får förutsätta att det behövs flera år innan behovet är fyllt. Går man den vägen, tror jag, att man stöder bostadsförbättringen i det långa loppet bättre än genom att höja anslaget för ett år.

Nu har visserligen herr Bäcklund sagt, att man skulle under kommande år bättre än hittills tillgodose de barnrika familjerna. Visserligen säger utskottet icke någonting därom, ty utskottet säger därvidlag, att endast de, som — jag citerar — »prövas vara i behov av ekonomiskt bistånd för byggnadsföretagets genomförande», skola komma i åtnjutande av bidrag. Det är ett villkor, som tidigare förekommit, men det är givet, att är det två i övrigt likvärdiga sökande, varav den ene har ett eller flera barn och den andre är barnlös, så måste den familjen med barn anses ha större behov än den, som icke har barn. Då är det klart att vid avgörande av vilken av de två sökande, som först skall komma i åtnjutande av bidrag, kommer naturligtvis den, som har flera barn, att i första hand komma i åtanke. Därför förutsätter man, att de barnrika familjernas behov framför allt skall bli tillgodosett. Vi ha därför inte funnit anledning att här frångå vad Kungl. Maj:t föreslagit, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Björck, Wilhelm: Herr talman! Endast ett par ord med anledning av vad den ärade reservanten här anført.

Jag måste efterlysa var i Kungl. Maj:ts förslag reservanterna ha funnit, att departementschefen och Kungl. Maj:t avse, att i första hand de barnrika familjerna skola tillgodoses och att de skola tillgodoses framför andra sökande. Jag kan icke utläsa detta av Kungl. Maj:ts proposition. Vad som här står är, att man erinrar om de framställningar, som föreligga från befolkningskommissionen och bostadssociala utredningen, »av innebörd att vid nu förevarande stödverksamhet i än högre grad än som redan skett de barnrika familjernas särskilda behov må uppmärksammas». Och om detta säger depar-

Anslag till bostadsbyggande på landsbygden. (Forts.)

tementschefen, att de äro otvivelaktigt värda beaktande. I det beslut, som den 5 juni 1936 fattades, bestämde också Kungl. Maj:t, att dessa synpunkter skulle beaktas »i den mån för verksamheten gällande bestämmelser så medgåve», alltså precis vad herr andre vice talmannen här anför, att det blir en skälighetsprövning, där också den synpunkten får väga i vågskålen, när det gäller att bedöma de sökandes behov, men någon sorts prioritet därför har från Kungl. Maj:ts sida icke varit avsedd. Jag tvivlar på att herr Bäcklund i handlingarna skall kunna få fram något belägg på att Kungl. Maj:t har avsett, att i första hand de barnrika familjerna skola tillgodoses framför alla andra sökande, hur ömmande det kan anses vara. En sådan tolkning förstår jag icke, och jag är övertygad om att det icke finns några hållpunkter för den heller.

Med dessa ord ber jag att få instämma i yrkandet om bifall till utskottets utlåtande.

Herr Bäcklund: Gentemot herr Björcks uttalande vill jag säga, att det står i femte huvudtiteln, att »genom beslut den 5 juni 1936 anbefalldes i anledning härav Kungl. Maj:t egnahemsstyrelsen att vidtaga åtgärder, för att de i befolkningskommissionens omförmälda skrivelse framförda synpunkterna bleve beaktade, i den mån för verksamheten gällande bestämmelser så medgåve».

Detta måste ju i alla fall fall tolkas på det sättet — och det har även egnahemsstyrelsen gjort — att man mer än tidigare skall tillgodose de barnrika familjerna. Jag kan icke förstå någonting annat än att detta är en viss ny intention med hänsyn till vad befolkningskommissionen har yttrat. Bostads-sociala utredningen har ju också varit inne på precis samma linje. Egnahemsstyrelsen har ju yttrat sig härom och sagt, att den har ingenting emot det här. Då kommer man i alla fall till sist till det resultatet, att de barnrika familjerna, när utdelning skall ske, komma att tas mera under omvårdnad än tidigare, och då har jag varit rädd för att andra, som kunna ha precis lika stora skäl för att bli tillgodosedda med anslag och lån, skulle komma att stå efter.

Herr Björck, Wilhelm: Herr talman! Jag vill fästa den ärade reservantens uppmärksamhet på att det är en betydlig skillnad att säga, att »de skola tagas mer under omvårdnad», som reservanten nu sade, och att säga, att de skola ha företräde framför alla andra sökande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Bäcklund vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bäcklund* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 31 punkten I a, röstar

Ja;

Anslag till bostadsbyggande på landsbygden. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Bäcklund vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna I b), I c) och II.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till lånefonden för lantarbetarbostäder, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

*Anslag till
tertiärlån till
viss bostads-
byggnadsverk-
samhet.*

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till terciärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt, att riksdagen måtte

a) såsom kapitalökning för fonden för låneunderstöd till terciärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 500,000 kronor, att utgå av lånemedel;

b) medgiva, att lån med anlitande av nämnda anslag finge utlämnas i huvudsaklig överensstämmelse med de i punkten 7 av det vid innevarande års statsverksproposition under »Utgifter för kapitalökning. Bil. 4» fogade utdraget av statsrådsprotokollet över socialärenden av departementschefen förordade grunderna.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Svensson* i Kompersmåla, *Holmström*, *Jonsson* i Lycksele, *Hörstadius*, *Magnusson* i Skövde, *Persson* i Falla och *Bergvall* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att Kungl. Maj:ts förevarande förslag ej måtte av riksdagen bifallas.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! I de föregående betänkandena, som äro sammanhäftade med detta, har statsutskottet följt departementschefen och funnit de föreslagna åtgärderna välgrundade och berättigade. För egen del har jag haft så mycket större anledning att tillstyrka exempelvis anslag till främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade barnrika familjer, som utvecklingen i fråga om grunderna för dess användning har gått i den riktning, som jag och mina meningsfränder inom utskottet redan vid dess första framträdande förordade. Men nu komma vi i statsutskottets betänkande nr 33 till en punkt, där det föreslås en helt ny form för denna statsunderstödda bostadsförsörjningsverksamhet. Förslaget grundar sig på en framställning till

Anslag till tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet. (Forts.) Kungl. Maj:t från hyresgästernas sparkasse- och byggnadsföreningars riksförbund u. p. a. gående ut på, att ett belopp av 5,000,000 kronor måtte ställas till förfogande för det ändamål, som här avses. Denna framställning har departementschefen beaktat på det sättet, att han föreslår, att i stället för 5,000,000 kronor skulle anslås 500,000 kronor. Innan detta ståndpunktstagande har skett, har framställningen varit remitterad till statens byggnadslånebyrå, d. v. s. det organ, som å statens vägnar handhaft de i de föregående olika betänkandena berörda frågorna om lån och subvention för bostadsbygge.

Detta statens eget organ har emellertid avstyrkt den gjorda framställningen. Byrån har medgivit riktigheten av vad som i framställningen anføres, att lägenhetstypen ett rum och kök i allmänhet icke erbjöde ett ur bostadssocial synpunkt tillfredsställande bostadsutrymme åt en familj, men framhåller, att utvecklingen går i riktning mot en högre standard och att, i vad mån man kunde sträcka sig längre än man gör genom familjebidrag, bostadsanskaffningslån och övriga här föreslagna åtgärder, tarvade en omfattande utredning. Byggnadslånebyrån säger, att det är uppenbart, att frågan ej kan bringas till en lösning med enbart sådan tertiärkredit, som här ifrågasatts och som skulle ligga över 70 %. Vidare yttrar byrån, att vad som i framställningen talas om önskvärdheten av att bereda större utrymme åt familjer, således en höjning av bostadsstandarden, är en utveckling, som hänger samman med vederbörandes egen ekonomi; i den mån som den enskildes ekonomi förbättrats, har detta också tagit sig uttryck i en högre bostadsstandard. Byrån hänvisar till sina yttranden i sammanhang med äskandena i de övriga punkterna och finner sig icke kunna tillstyrka, att statliga lånemedel till beredande av tertiärkredit för nyproduktion av bostäder i nuvarande situation på arbetsmarknaden ställas till förfogande. Byrån påpekar vidare, att den enskilda företagsamheten i fråga om bostadsproduktion icke på något sätt avmattats utan är i full gång och att intresset för produktionen av rymliga smålägenheter är synnerligen stort och naturligen står i samband med den ökade efterfrågan på sådana lägenheter. Byggnadslånebyrån hänvisar också till att enligt statistiken bostadsproduktionen under 1935 i vad anginge antalet eldstäder var störst beträffande typen två rum och kök, och efter åtskilliga synnerligen vägande argument kommer byrån till den slutsatsen, att den icke finner anledning tillstyrka, att den remitterade framställningen skall föranleda någon åtgärd.

När vi för en stund sedan diskuterade frågan om utgifter för kapitalökning, anmärktes det, att högerns representanter borde ha kunnat resa motstånd på någon punkt i det betänkandet, där vi ansåge, att man på något sätt kunde hålla igen. Jag genmälde då, att det knappast vore möjligt på annat sätt än att vederbörande departementschef gäve vederbörande verkchefer tillsägelse att planera och hålla igen. Här har ett statens organ avstyrkt en framställning och ur olika synpunkter velat hålla igen på detta område, men departementschefen har likväl upptagit framställningen. Uppenbarligen har han emellertid varit synnerligen tveksam. Man får åtminstone det intrycket, när man läser departementschefens yttrande till statsrådssprotokollet på den föredragna punkten, ty han börjar med att framhålla, att »de synpunkter, som varit vägledande för byggnadslånebyrån vid avstyrkandet av den föreliggande framställningen från hyresgästernas sparkasse- och byggnadsföreningars riksförbund, synas mig värda allt beaktande. Jag delar också byråns mening, att ur arbetsmarknadspolitisk synpunkt under nu rådande förhållanden skäl icke kunna anföras för en stödverksamhet av den art, framställningen avser.» Departementschefen yttrar vidare, att någon långivning av här ifrågavarande art icke bör ifrågakomma beträffande storstäderna, Stockholm, Göteborg och Malmö, samt städer i övrigt och stadsliknande samhällen, där förhållandevis god tillgång på ett kva-

Anslag till tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet. (Forts.)
litativt gott bostadsbestånd föreligger, men då bostadsstandarden inom åtskilliga städer och stadsliknande samhällen alltjämt är anmärkningsvärt låg, har departementschefen funnit sig böra i viss begränsad utsträckning tillmötesgå framställningen och i stället för begärda 5,000,000 kronor föreslagit ett belopp av 500,000 kronor till ändamålet. Det är ju litet svävande vad meningen är med att undantaga vissa samhällen, men det blir ju en senare fråga.

Reservanterna ha vid sin granskning funnit, att man på sakligt berättigade och goda grunder kan se framtiden an med de åtgärder, som nu redan äro beslutade, och ansett sig böra hemställa, att denna proposition icke måtte bifallas. Såsom vi alla känna — det vitsordades även i utskottet — råder i vissa trakter av landet brist på byggnadsarbetare. Byggnadsverksamheten pågår för fullt. Det råder utpräglad högkonjunktur med uppdrivna priser på byggnadsmaterial. Att i denna ekonomiska situation till alla de övriga former av hjälp och subvention, som vi ha beslutat och som staten anordnat, nu lägga ytterligare en ny form av understöd har av reservanterna icke ansetts vara nödigt och ur angivna synpunkter heller icke önskvärt. Denna åsikt ha vi funnit stöd för bl. a. i byggnadslånebyråns yttrande. Det förefaller oss därför som om vi på goda grunder kunde hemställa om bifall till det förslag, som har framställts i reservationen.

Jag yrkar således, herr talman, avslag på statsutskottets hemställan, vilket innebär detsamma som bifall till reservationen.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Det förhåller sig ju på det sättet, att frågan huruvida tertiärkredit bör beviljas för bostadsbyggande i städerna icke är någon ny fråga i verklig mening, utan sådan kredit har beviljats både vid 1933 och 1934 års riksdagar, om jag minns rätt — i varje fall vid tvenne tidigare riksdagar. Det gjorde man då närmast av det skälet, att man ville stimulera byggnadsverksamheten. Det var ett led i den allmänna arbetslöshetspolitiken.

Jag erkänner utan vidare, och det framhålles också i propositionen, att någon sådan stimulans av arbetsmarknaden numera icke är av behovet påkallad, men frågan är ändå, huruvida man inför vissa kända fakta skall låta bostadsbyggandet sköta sig fullständigt självt. Man vet, att bostadsstandarden i vårt land, särskilt för vissa befolkningslager, är så låg, att det alltid måste anses vara ett samhällsintresse att söka få den höjd. Det är den bostadsstandard, som har skapats på, låt mig kalla det, den fria marknaden, där byggnadsspekulationen har bestämt, hur bostäderna skulle se ut, och där hyresgästernas betalningsförmåga har bestämt, hur pass rymliga och ur andra synpunkter lämpliga bostäderna kunna bli.

När man bedriver ett stort saneringsarbete på den svenska landsbygden — ett saneringsarbete, som, såvitt jag förstår, omfattas med mycket stora sympatier i alla lager av vår befolkning — förefaller det mig som om det knappast vore riktigt rätt att helt utelämnat saneringsfrågorna för städernas befolkning. Detta har gjort, att jag för min del icke ansåg, att man borde helt avböja den tanke, som utvecklats i den av hyresgästernas spar-kasse- och byggnadsföreningars riksförbund framlagda skrivelsen, att man i sådana delar av vårt land, där bostadsbeståndet kunde betraktas såsom socialt alldeles otillfredsställande, borde kunna fortsätta med en verksamhet, som ginge ut på att i kvalitativt avseende åstadkomma bostäder till för befolkningen överkomliga priser.

Förhållandet är ju det, att vi ha genomfört en skärpt hälsovårdsstadga. En sådan hälsovårdsstadga blir ett slag i luften, för den händelse det icke pågår en bostadsbyggnadsverksamhet, varigenom utdömda bostäder kunna ersättas

Anslag till tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet. (Forts.)
av nya och bättre bostäder. Men jag vill fästa uppmärksamheten på, att den enskilda byggnadsverksamheten icke utan vidare kan förväntas tillgodose ett sådant behov av bättre bostäder till överkomliga priser. Det ligger i varje fall i sakens natur, att människorna söka billiga bostäder. Enrumsstandarden blir det normala. Enligt min mening borde det vara ett allmänt intresse att söka komma ifrån enrumsstandarden som familjebostad överhuvud taget i vårt land.

Nu är vad här begäres ett mycket litet steg. Det är taget därför att man närmast på grund av stadsläkares och andras undersökningar känner till, att det i vissa medelstora och mindre städer, ja, uppriktigt sagt även i storstäderna finnes ett så dåligt bostadsbestånd, att om det föreläge ekonomisk möjlighet för människorna att få andra bostäder, så borde de befintliga omedelbart utdömas som obeboeliga. Det här är bara en. låt mig säga, mycket liten insats för att åtminstone i begränsad omfattning göra vår hälsovårdsstadgas föreskrifter en smula effektiva och sörja för att man får en nybyggnadsverksamhet med något högre bostadskvalitet än den, som är det normala, framför allt för arbetarklassen i städerna.

Om jag hade godtagit hyresgästernas sparkasse- och byggnadsföreningars riksförbunds förslag eller tillåtit mig att föreslå ett mycket stort belopp till tertiärkredit, så skulle jag kunnat förstå den opposition, som reses här. Men utan att våga bestämt svara för siffrans riktighet — jag har tyvärr inte kontrollerat den, men den sitter fast i mitt minne, och jag tror den är riktig — skulle jag antaga, att det normalt i bostadsbyggande investeras mellan 200 och 300 miljoner om året i vårt land. Om denna tertiärkredit beslutas, kan det byggas för omkring 3 miljoner kronor, d. v. s. 2½ miljoner satsas från enskilt håll, av dem som bygga husen, och staten investerar ½ miljon. Det betyder, att insatsen här utgör omkring en procent — *en* procent, mina herrar! — av hela den normala årliga bostadsproduktionen i vårt land. Det är därför jag vågar bestrida, att det kan bli så allvarliga konsekvenser. Vare sig jag ser detta ur synpunkten av priserna på byggnadsmaterial eller tillgången på arbetare, rör det sig om en så liten, liten siffra, att det icke kan ha något verkligt inflytande på vår bostadsmarknad, men däremot kan det öppna möjlighet på vissa håll att påbörja ett arbete på att förbättra bostadsbeståndet.

Jag hoppas för min del, att första kammaren skall följa statsutskottets majoritet, som jag tackar för dess välvilliga hållning till detta äskande.

Herr Bergström: Herr talman! Sedan socialministern nu i sitt anförande klart belyst det ärende, som föreligger till behandling, kan jag naturligtvis icke komma med några bärande argument till stöd för det i propositionen framlagda förslaget. Jag inskränker mig därför till att yrka bifall till statsutskottets hemställan, som innebär bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Ekströmer: Herr talman! Jag har visserligen icke deltagit i utskottsarbetet i denna fråga, men i min dagliga gärning har jag anledning att med uppmärksamhet följa landets bostadsproduktion och ber därför att få säga några ord. Jag skall icke på något sätt ingå på konjunkturfrågor eller arbetsmarknadsfrågor. Jag vill i dessa avseenden endast vitsorda vad statens byggnadsbyrå sagt, att det råder högkonjunktur inom byggnadsfacket; jag kan t. o. m. gå så långt, att jag vågar påstå, att denna högkonjunktur varit ännu mera accentuerad i fjol och nu i år än den var 1935. Jag vill också understryka att statsutskottet lagt i dagen en viss inkonsekvens, när utskottet i sitt utlåtande nr 30 utan vidare godkönt statens byggnadsbyrås uppgifter just om

Anslag till tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet. (Forts.)
högkonjunkturen på bostadsmarknaden, men vid behandlingen av det nu föreliggande ärendet helt och hållet förbisett byråns avslagsyrkande.

Vad jag egentligen ville komma till är en sak, som herr statsrådet också nyss berörde, nämligen byggnadskostnaderna. Alla priser på byggnadsmaterial äro för närvarande stadda i våldsam stegring. Järnet har stigit med 80 och upp till 100 procent, trävaror kanske icke fullt så mycket, men säkert 30 à 40 procent, och alla andra byggnadsmaterial och förnödenheter ha stigit och stiga snart sagt dagligen. Enligt min uppfattning inger detta en ej ringa oro, och utan tvivel lär ett bakslag vara att förvänta, även om statsmakterna icke finna hållbara utvägar att medvetet hejda prisutvecklingen och kanske söka vrida tillbaka prisen. När detta bakslag kommer, kan ju ingen säga. Det kan komma nästa år, det kan dröja två eller tre år o. s. v., men att det kommer är väl tämligen säkert. Att då just i dessa osäkra tider ge sig på ett ökat bostadsbyggande tycker jag är ej så litet vanskligt. Det är ju ingenting att säga om den som bygger så att säga självmant. Han får själv ta riskerna och stå sitt kast. Men jag tycker knappast att det är riktigt av statsmakterna att med, jag skulle vilja säga, konstlade medel just nu försöka animera till en byggnadsverksamhet som denna, vilken ju, som herr statsrådet säger, särskilt skulle gälla de mindre bemedlade. Vi få dock komma ihåg, att när man belånat sitt hus till 85 procent av byggnadsvärdet, är marginalen icke så stor, när bakslaget en gång kommer. Inträffar ett prisfall, kan husets värde snart ligga under lånen, och vare sig man står ensam eller tillhör en byggnadsförening, torde man då icke kunna undgå besvärligheter.

Den som resonerar på detta sätt kan måhända bli misstänkt för att icke hysa intresse för en förbättrad bostadsstandard. Så är emellertid ingalunda fallet med mig. Jag vill bara påpeka, att den önskvärda ökade golvyta, varom H.S.B. talar, kan köpas för dyrt. Och vi kunna väl ändå vara euse om att det är trevligare att bo litet trångt men ha god ekonomi, än att bo aldrig så rymligt med trassel och bekymmer med pengar.

Jag känner mycket väl till H.S.B. och uppskattar dess samhällsgagnande arbete för bostadsstandardens förbättring, men när förbundet mitt under rådande högkonjunktur föreslår, att 5 miljoner kronor skola beviljas för nu ifrågavarande ändamål, kan jag icke undgå att tycka, att man är inne på oförståndiga vägar. Herr statsrådet har visserligen prutat ned beloppet till en liten lapprisumma — efter nutida måttstock — av 500,000 kronor, men jag anser, att det hela icke blir mycket bättre för det. Jag upprepar, att åtminstone som tiderna nu äro, detta system icke kan vara rätta grunden för en sund utveckling på bostadsmarknaden.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet yttrade att man lämnat bidrag till bostadsförbättring på landsbygden och att det icke vore mer än rätt och billigt, att man ginge in för en sanering av bostäderna även för stadsbefolkningen. Om herr statsrådet därmed avsåg att framställa ett motsatsförhållande mellan stad och landsbygd, förefaller mig resonemanget vara oriktigt, ty i ett föregående betänkande, nr 29, där det gällde bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer, voro ju även städerna med, och betänkandet nr 30 avsåg ju uteslutande anslag till lånefonden för bostadsbyggande i städer och stadsliknande samhällen.

Herr statsrådet yttrade, att det är ett litet belopp det här gäller; granskar man statistiken över bostadsproduktionen i hela landet, så finner man, att den byggnadsverksamhet, vartill anslaget skulle räcka, endast motsvarar en pro-

Anslag till tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet. (Forts.)
cent av hela produktionen. Ja, det må vara sant, men det är också sant, att när staten finner sig föranlåten att på ett område göra ett ingripande i ena eller andra formen, även om det sker i form av understöd, så tilldrager det sig stor uppmärksamhet och kan i detta fall ge upphov till en feltolkning av det byggnadsekonomiska läget, som icke kan vara önskvärd. Staten bör ingripa, där det verkligen föreligger behov, och det har staten gjort i och med att vi bifallit en hel rad betänkanden på detta område. Däremot bör det ju icke vara statens uppgift att ingripa, där intet behov föreligger, och på den här punkten föreligger, såvitt jag kan se, icke något behov. Tvärtom är det önskvärt, att man icke nu bygger ut den statliga hjälpverksamheten till att omfatta ännu flera former och organisationer.

Herr statsrådet **Möller**: Jag vill naturligtvis inte bestrida att det finns intresse på alla håll även för bostadssaneringen i städerna, men jag vill fästa uppmärksamheten på, att det dock finns andra människor än sådana som ha minst tre barn. De som ha mindre än tre barn ha ju ingen som helst glädje av den speciella bostadsverksamheten för de s. k. barnrika familjerna. Det andra anslaget på 1½ miljon kronor har inte alls någon social innebörd i egentlig mening. Jag hoppas för all del, att det kommer att medverka till en förbättrad bostadsstandard, men man bör observera att det närmast är ett fastighetsägareintresse som tillgodoses genom detta anslag. Det gäller personer som äga gamla fastigheter men själva inte ha tillräckligt med pengar för att verkställa reparationer eller rättare sagt bygga om fastigheterna. För att inte hela det en gång nedlagda kapitalet skall förstöras hjälper staten till med moderniseringen. Detta har ingen särskild betydelse för den fattigare delen av befolkningen. Det är inte alls sagt, att i dessa gamla, till ombyggnad ifrågasatta fastigheter bostadsstandarden i och för sig är dålig, men den kan vara dålig i förhållande till bostäder som på annat håll kunna erhållas av personer, som kunna betala jämförelsevis höga hyror.

För min del har jag ansett det riktigt och rimligt att samhället, sedan det visat sig att de enskildas byggnadsverksamhet faktiskt inte åstadkommit en sanering av den fattigare befolkningens bostadsförhållanden, på ett mera målmedvetet sätt än hittills tar hand om frågor som dessa. Detta är en liten början, och jag hoppas att det efter hand skall accepteras som en naturlig uppgift för samhället att se till att det finns goda bostäder för alla ordentliga människor i detta land.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 33, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Anslag till tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 39.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

*Ang. åtgärder
till sockerbets-
odlingens
upphållande.*

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till sockerbetsodlingens upphållande.

I detta betänkande hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 79,

1) besluta, att för tiden från och med den 1 mars 1937 till och med den 28 februari 1938 rätt att till riket införa socker (tulltaxenummer 119 och 120) med av Kungl. Maj:t stadgade undantag icke skulle tillkomma annan än staten eller den, åt vilken Kungl. Maj:t överläte sådan rätt;

2) bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som kunde erfordras för upprätthållande av nu angivna ensamrätt; samt

3) godkänna ett såsom bilaga till statsrådsprotokollet i ärendet fogat förslag till kontrakt mellan staten och svenska sockerfabriksaktiebolaget.

Herr Domö: I anledning av föreliggande utskottsbetänkande och det däri omnämnda förhållandet, att mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolag uppgått i svenska sockerfabriksaktiebolaget, tillåter jag mig uttala förhoppningen, att vid de avtal som skola träffas med betodlarna i Mellan-Sverige svenska sockerfabriksaktiebolaget måtte beakta där rådande speciella förhållanden i frakthänseende och dylikt, så att betodlingen i Mellan-Sverige icke blir sämre ställd än den var under det mellansvenska bolagets tid. Jag har framhållit dessa önskemål därför att en viss oro gör sig gällande bland de mellansvenska betodlarna i anledning av det stora bolagets övertagande av det förutvarande mellansvenska bolagets fabriker. I utskottets uttalande har ingenting sagts om förutnämnda önskemål, då det tagits för självfallet att sockerbolaget kommer att beakta särförhållandena i mellansvenska odlingsdistriktet.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets i föreliggande betänkande framställda förslag.

I herr Domös yttrande instämde herr *Bärg, Johan*.

Herr Mannerskantz: Den närmast föregående talaren nämnde att det nu rådde en viss oro, särskilt beträffande vissa detaljer i fraktsatserna bland odlarna i de delar av landet, där man tidigare levererat sina betor till mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolag. Vad som särskilt bör framhållas är, att det inte kan vara riktigt rätt att i framtiden göra undantag för betor som inte kunna levereras till fabriken medelst järnväg men ändå komma från trakter som äro lämpade för betodling. Ett sådant förhållande råder bl. a. vid

Ang. åtgärder till sockerbetsodlingens uppehållande. (Forts.)

Mörbylångfabriken, där en stor del av betorna odlas på fastlandet. Det är inte tänkbart att dessa betor kunna komma över per järnväg, förrän bron över Kalmarsund blir färdig, och då skulle denna mannamån komma att vara ganska länge, misstänker jag. Nu har det emellertid upplysts att bolaget tänker betala även sjötransporterna, och ett sådant uttalande får man vara tacksam för. Jag har velat påpeka detta här för att man inte alltför mycket skall sväva i okunnighet om att detta är utlovat, och att det kommer att gälla inte bara för de närmaste åren utan även för framtiden.

Beträffande bilfrakterna kan man ju inte förneka att det kan finnas en hel del gränsfall, där det kan diskuteras, om de böra ersättas av bolaget eller inte. Men även i detta fall finns det vissa trakter som inte komma åt järnväg lika bra som sockerfabriken, men ändå ligga så långt borta att man tycker det är orimligt att betodlarna där skola betala hela frakten själva. Här är emellertid framtiden något mera osäker för vissa odlare, och jag skulle endast vilja uttala den förhoppningen, att tillämpningen måtte bli sådan, att de odlare, som förut tillhört mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolag, inte få alltför stor anledning att vara ledsna över att denna affärstransaktion har kommit till stånd. Ty dessa odlare ha alltid tyckt att det varit angenämt att samarbeta med det mindre bolaget och ha därför i den nya situationen varit litet ängsliga. Efter de uttalanden som tidigare privat ha gjorts från herr jordbruksministerns sida är emellertid en stor del av denna oro skingrad. Jag har endast velat påpeka dessa saker för att kammarens ledamöter skola förstå att det legat något bakom och att förhållandena äro rätt olika i olika delar av landet.

Herr statsrådet Pehrsson-Bramstorp: Med anledning av vad herr Domö yttrade vill jag meddela, att det hittills tillgått så, att betodlarna på de olika områdena ha träffat överenskommelse med sockerbolaget rörande detaljbestämmelserna i villkoren för de år det gällt. Så snart detaljbestämmelserna ha varit klara har detta anmälts för statsmakterna — d. v. s. under de år då statsmakterna ha ingripit — och dessa ha därefter upptagit förhandlingar med såväl bolaget som betodlarna. Det torde bliva nödvändigt att betodlarna i de delar av landet, där man, som herr Domö nämnde, såg litet bekymmersamt på framtiden, tillsammans med betodlarna i de övriga distrikten komma att ta upp förhandlingar rörande alla dessa detaljer.

Beträffande frakterna ha ju, som herr Mannerskantz sade, vissa underhandsupplysningar lämnats. I den första proposition i detta ämne som skrevs åberopades och intogs vad sockerbolaget hade utlovat inför 1929 års sockersakkunniga. I de följande propositionerna har sagts att samma bestämmelse som tidigare skulle gälla för såväl det större som det mindre bolaget. Nu heter det ju i propositionen beträffande övertagandet, att det stora bolaget som övertagit de och de fabriker genom denna affärstransaktion har iklätt sig de och de förbindelserna rörande betmassa etc., och beträffande järnvägsfrakterna står det precis på samma sätt som 1931. Bolaget har emellertid under hand i ett telefonmeddelande förklarat att det kommer att lämna samma bidrag till sjöfrakter för de betor som forslas sjövägen, och genom denna förklaring torde väl de farhågor som i det avseendet yppat sig vara avvärjda. Sedan är det att hoppas att saken skall klaras upp framdeles, men det är väl ingen som menar att innevarande års förslag skall ange riktlinjerna för kommande år, utan man hyser naturligtvis den förhoppningen att uppläggningsen skall bli ungefär densamma för kommande år.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande betänkande hemställt.

Anmälades bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 42, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till sockerbetsodlingens uppehållande.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i betänkande nr 4 bifölles även av andra kammaren.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om upphävande av 3 § lagen den 9 december 1910 (nr 141, sid. 35) om emeritilöner för präster, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

*Om en reform
av resnings-
institutet.*

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 9, i anledning av väckt motion med förslag till vissa lagbestämmelser angående återbrytande av dom som vunnit laga kraft.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 98, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *Lundstedt* hemställt,

1:o) att riksdagen måtte besluta antaga följande ändrade lydelse av 31 kap. 3 § rättegångsbalken:

På ansökan av den för beredande av frågor angående återbrytande av dom särskilt tillsatta nämnd besluter Konungen därom, huruvida dom, som vunnit laga kraft, må hävas och saken ånyo komma under skärskådande. Ej må Konungen vägra bifall till sådan ansökan om doms återbrytande utan att synnerliga och av Konungen bestämt angivna skäl däremot äro. Konungen har makt att utan särskild ansökan därom bryta dom åter.

Sedan dom återbrutits, varde saken förvist till den rätt, som sist dömt däri, och pröve rätten på parts begäran de omständigheter och skäl, som i saken andragits, så ock vad vederparten däremot svarar, och äge rätten makt den förra domen ändra, där skälen så giltige äro. Finnes annorlunda; gälde han, som sig dem åberopat, vederparten kostnad och skada: plikte ock där till, som i 29 kap. sagt är. Vill endera sedan söka högre rätt där emot; have där lov till: ock fullgöra det, som förr i denna balk om varje domstol föreskrives.

I brottmål, som sålunda kommer under förnyat skärskådande, må skärpning av den återbrutna straffdomen icke ske.

2:o) att riksdagen måtte besluta antaga i motionen infört förslag till lag med bestämmelser om särskild nämnd för handläggning av frågor angående återbrytande av dom.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herr *Lundstedt*, enligt vilkens mening utskottet bort föreslå riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om framläggande av förslag i huvudsaklig överensstämmelse med motionen.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! När man läser detta utskottsutlåtande finner man att utskottet, med hänvisning till att frågan varit under utredning och att den för närvarande ligger hos processlagberedningen, kort och gott uttalar följande: »Att riksdagen nu skulle taga ställning till ett i detalj utformat förslag, såsom i motionen påyrkats, synes vid dessa förhållanden icke kunna komma i fråga.» I denna punkt delar jag utskottets mening, men jag kan inte finna att denna mening, sådan den här kommit till uttryck, täcker vad man kunnat vänta av utskottet. Jag hade förväntat, att utskottet

Om en reform av resningsinstitutet. (Forts.)

här åtminstone skulle kunnat antyda något ståndpunktstagande i denna ganska viktiga *principfråga*. Det förefaller mig som om den naturliga konsekvensen av förslaget och utskottets föregående motivering ändå kunde ha varit ett förslag om en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om en fullständigare utredning än den som förevarit.

Den föreliggande motionen är uppenbarligen ett surrogat för att kringgå behovet av en grundlagsändring. Man kan inte få en fullständig behandling av resningsinstitutet utan att också ta i betraktande frågan om inrättandet av en institution, som icke sammanfaller med högsta domstolen och regeringsrätten, för prövningen av dessa frågor. Men detta förutsätter en grundlagsändring. Skall det då kunna bli något resultat är det verkligen på tiden att man sätter i gång denna utredning och riktar Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på förhållandet.

Det är uppenbart att till den motion som föreligger en sådan anknytning kan göras. Man må se till vad som i själva verket ligger bakom densamma. Det är ett försök att få en bättre ordning genomförd med bistånd av en nyskapad institution, som dock icke skulle ha någon beslutanderätt. Det förefaller mig som om det vore ur alla synpunkter önskvärt, att frågan verkligen blir omhändertagen till utredning i så god tid att en grundlagsändring skulle kunna ske efter nästa val till andra kammaren, d. v. s. om fyra år, och, herr talman, en sådan utredning drar i regel en ganska lång tid. Frågan ligger hos processlagberedningen, heter det, men det säger ingenting annat än att den ligger där begravnen — hur länge, det lämnar jag därhän.

Som landet nu ligger är det uppenbart att reservanten inte kunnat föreslå en sådan skrivelse. Lika uppenbart är det, att icke heller en enskild ledamot av kammaren kan göra ett sådant yrkande, då detta skulle gå utanför motionens ram och utskottet inte har upptagit frågan. Det finns ingen anledning, förefaller det mig, att på denna punkt yrka återremiss till utskottet. Detta skulle förutsätta att samma yrkande gjordes och bifölles i andra kammaren. Jag vill dock begagna tillfället att i samband med yrkande om bifall till reservationen framhålla, att om reservationen bifölles och alltså en skrivelse av det innehåll som reservationen anger avlätes till Kungl. Maj:t, låge däri visserligen mer än vad jag skulle vilja ha Kungl. Maj:ts bifall till. Jag har emellertid den uppfattningen att Kungl. Maj:t, därest en fråga av denna art av honom upptages till närmare undersökning, snart skall finna, att det ytterst och sist kommer att gälla icke inrättandet av ett nytt rådgivande institut, utan ett beslutande, vilket förutsätter en grundlagsändring. Jag kommer då på en omväg till det resultat som jag ville nå, och för att nå detta har jag ingen annan väg att gå. Detta är anledningen, herr talman, till att jag yrkar bifall till reservationen med den bakomliggande motivering som jag har tillåtit mig att här anföra.

Vad beträffar frågan om behövligheten av en sådan undersökning — jag tar ingen ståndpunkt till själva saken — så ge utskottsutlåtandets bilagor enligt min mening klart vid handen, att de vägar man hittills har sökt komma fram på inte ha varit tillräckliga eller varit tillfredsställande. Jag tror inte heller att den väg motionären går är tillfredsställande, när den bara till hälften fullföljes, utan man måste se saken ur en högre synpunkt. Då vill jag, herr talman, som min uppfattning uttala, att det moderna rättslivet har blivit så pass omfattande och komplicerat, att den ordning som i äldre dagar var tillräcklig och nödvändig, i våra dagar knappast är vare sig nödvändig eller tillräcklig; den behöver på olika sätt kompletteras.

Med dessa synpunkters framhållande tillåter jag mig alltså, herr talman, att yrka bifall till reservationen.

Om en reform av resningsinstitutet. (Forts.)

Herr Schlyter: Herr talman! Första lagutskottet har inte förbisett det av herr Reuterskiöld påpekade förhållandet om denna frågas samband med en eventuell grundlagsändring. Emellertid kan icke något tvivel råda därom, att processlagberedningen blir färdig med sitt utredningsuppdrag under nu löpande grundlagsstiftningsperiod och att Kungl. Maj:t alltså får tillfälle att taga under övervägande, huruvida därav föranledes något förslag till riksdagen om grundlagsändring.

Det är för övrigt uppenbart att för processreformens genomförande grundlagsändringar komma att bli erforderliga även i andra avseenden, och det finns alltså inte någon anledning att anta, att behovet av ett förslag härom senast till 1940 års riksdag skall kunna bli bortglömt i justitiedepartementet. Under dessa omständigheter, herr talman, kan jag inte finna, att det i ärendets nuvarande läge föreligger någon som helst anledning för riksdagen att göra något påpekande för Kungl. Maj:t i anledning av motionen. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Björkman, Gustaf Adolf: Herr talman! Jag har egentligen icke något att tillägga till vad lagutskottets ordförande nyss sade, men jag vill dock påpeka, att därest processlagberedningen icke skulle bli färdig i så god tid, att en eventuell grundlagsändring blir möjlig under denna valperiod för andra kammaren, så utgör detta icke någon anledning att nu skriva till Kungl. Maj:t. Processlagberedningen har att taga hand om hela den nya rättegångsordningen, däribland också rättsmedlen, och till de viktiga rättsmedlen hör också resningsinstitutet. Därför har man ej rätt att i likhet med den förste talaren utsäga, att denna fråga skall bli begravd hos processlagberedningen, ty där har den säkerligen liv, och där blir den under ansvar objektivt och ingående behandlad.

Jag kunde, herr talman, haft mycket att säga i detta ärende och hade förberett mig därpå, men så som det första anförandet här lades och med det korta och klara svar, som därå lämnats av första lagutskottets ordförande, får jag nu utan vidare motivering yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Reuterskiöld: Man kan hysa olika meningar om hur pass livaktigt det liv är, som finnes i de förslag som ligga hos processlagberedningen, och man kan hysa ganska olika meningar om processlagberedningens lämpliga sammansättning och arbete med hänsyn till de önskemål man kan vilja få genomförda. Jag hyser nu inte något större förtroende för processlagberedningens intresse för ett behövt genomgripande initiativ i nu berörda fråga. Jag hyser inte heller för min del någon större förhoppning om att det som ligger där och säges hållas vid liv kommer att leva lika länge som processlagberedningen.

Herr statsrådet Westman: Herr talman! Jag ber att få instämma i det uttalande som gjordes av första lagutskottets ärade ordförande, och jag stryker under vad han yttrade därom, att man med all säkerhet kan förvänta att processlagberedningens betänkande kommer att föreligga vid en tidpunkt som inte blir för sen för att riksdagen skall bli i tillfälle att överväga lämpligheten av grundlagsändringar. Jag är övertygad om att processlagberedningen kommer att ägna fortsatt uppmärksamhet åt denna fråga, vilken ju processlagberedningen oundvikligen måste behandla vid framläggandet av sitt systematiska förslag till en ny rättegångsordning. Härtill fogar jag endast den förklaringen att enligt min bestämda övertygelse under den senaste tiden in-

Om en reform av resningsinstitutet. (Forts.)

genting har inträffat, som kunde föranleda att frågan om resningsinstitutet erhållit någon särskild aktualitet eller kommit i något nytt läge.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på godkännande av den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid ånyo skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckt motion om viss ändring i 1 § i lagen den 16 maj 1930 om arbetstidens begränsning, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskrivning av vissa i flottledsfonden ingående fordringsbelopp;

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskrivning av f. inspektoren Axel Königsons i Granvik, Aarevaara, skuld till kronan på grund av virkesköp;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse från viss betalningsskyldighet på grund av statsbidrag till ett utdikningsföretag inom Gunnarsbyn i Råneå socken av Norrbottens län;

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godtagande av ackord å fordran för vissa från kronoegendomen Hättebo nr 1 i Jönköpings län försålda lägenheter;

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa svenska spannmålsföreningen u. p. a. i likvidation berörande frågor;

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för Råneå elektriska kvarnaktiebolag från skyldighet att erlagga vissa fiskeavgifter;

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av viss del av lägenheten Flyksnäs under landsfiskalsbostället Kråkered i Sätla socken av Älvsborgs län;

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa telegrafverket tillhöriga byggnader och tomter;

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa statens järnvägar tillhöriga markområden m. m.;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring av bestämmelserna för kapital- och räntebetalning å vissa ackordslån;

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av tre kronan tillhöriga lägenheter å Vaxön;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överflyttande av lägenheten Åsholmen i Storsjön i Jämtlands län från domänstyrelsens till flygväpnets förvaltning;

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av visst område å Grängesbergs gruvallmänning i Kopparbergs län; samt

nr 23, i anledning av väckta motioner angående ändrade bestämmelser för arbetarsmåbrukslån.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

*Om en fond
för inlösnings
av vissa
egnahem.*

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 24, i anledning av väckt motion angående inrättande av fond för inlösnings av vissa egnahem.

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 71, av herr *Norling*, hade hemställts, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära en utredning om inrättandet av en fond för inlösnings av egnahem på arbetslöshetsbetungade orter.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att motionen II: 71 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **Sandén**: Herr talman! Jag ville inte besvära kammaren vid den föregående motionen, men vid denna måste jag taga ett par minuter i anspråk.

I den motion, som här föreligger till avgörande, har motionären hemställt, att riksdagen skulle begära en utredning om inrättandet av en fond för inlösen av egna hem på arbetslöshetsbetungade orter. Motivet för detta yrkande är, att de arbetslösa egnahemsägarna på grund av egnahemsinnehavet och på grund av sina skulder för dessa egna hem äro bundna vid den plats, där de tidigare haft sin utkomst. Deras rörlighet å arbetsmarknaden är följaktligen liten, i många fall ingen. Nu är det som bekant ett allmänt önskemål, att arbetskraften göres så rörlig som möjligt — motionerna i arbetslöshetsfrågan från den borgerliga sidan vittna ju på sitt sätt härom. För att ett snabbt resultat skall kunna uppnås synes det nödvändigt, att Kungl. Maj:t utan att invänta egnahemsutredningens först till 1939 förebådade propäer framlägger förslag i ärendet. Om jag inte är fel underrättad så ha för övrigt undersökningar i denna sak redan verkställts. Enligt en vid Nationalekonomiska föreningens möte lämnad uppgift äro över 51 % av de arbetslösa i Blekinge läns stenkommuner innehavare av fastighet och således bundna vid dessa och sina hemkommuner. I Göteborgs och Bohus län är över en tredjedel av stendistriktens arbetslösa i samma situation, och i mitt eget hemlän, Värmland, visar en undersökning, som en av egnahemsnämndens ledamöter verkställt under hand, att mellan 20 och 25 % av de arbetslösa ha fastigheter, som de icke anse sig kunna lämna, inte minst därför, att de icke vilja riskera att förlora det lilla sparkapital, som de med mycken möda sparat ihop och nedlagt i dessa fastigheter.

Jag tror mig som sagt veta, att förhållandena redan varit föremål för undersökningar. Med stöd i detta förhållande vågar jag uttala den förhoppningen, att Kungl. Maj:t inom den närmaste framtiden måtte undersöka vad motionären har föreslagit och, om detta är möjligt, framkomma med förslag i ärendet till nästa års riksdag. Jag vill emellertid påpeka, att det underliga har inträffat, att en motion, som är väckt av ledamoten i folkpartiet i andra kammaren baron de Geer och som gäller samma sak och utmynnar i ungefär samma yrkande, har remitterats till tillfälligt utskott, och att detta har avstyrkt motionen under hänvisning till en utredning, som rationaliseringskommittén bedriver.

Det finnes alltså tillräckligt med undersökningsmaterial, som kan läggas till grund för ett beslut av Kungl. Maj:t, och jag vågar som sagt hoppas, att ärendet utan nya utredningar kan föreläggas nästa års riksdag och att denna skall kunna komma till rätta med problemet.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 25, i anledning av väckt motion angående ändring i lagen om enskilda vägar; samt

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vissa ändringar i skogsvårdslagen den 15 juni 1923 (nr 212) m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölles.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 1, i anledning av väckt motion om en förutsättningslös och vetenskaplig utredning angående värdet av den homeopatiska läkemetoden m. m. *Om utredning ang. den homeopatiska läkemetoden m. m.*

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott för behandling hänvisad motion, nr 22, hade herr *Bergström* hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta företaga en förutsättningslös och vetenskaplig utredning angående värdet av den homeopatiska läkemetoden samt att Kungl. Maj:t, sedan utredningen slutförts, måtte förelägga riksdagen sådant förslag i ärendet, som av utredningens resultat kunde föranledas.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet anført:

»Homeopatien är en sedan länge känd och i vårt land praktiserad form för sjukdomsbehandling. Några hinder hava icke förelegat för densamma att inom den medicinska vetenskapen göra sig gällande efter måttet av sitt värde.

Den förutsättningslösa och vetenskapliga utredning angående värdet av den homeopatiska läkemetoden, som av motionären ifrågasattes, lär vid sådant förhållande anses opåkallad.

På grund av det anförda får utskottet hemställa, att förevarande motion ej måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.»

Herr Bergström: Utskottet har i sin korta fyraradersmotivering för avstyrkandet av motionen talat om, att homeopatien är en sedan länge i vårt land praktiserad läkekonst, och har dessutom lämnat den något passiva upplysningen, att några hinder icke förelegat för homeopatien att inom den medicinska vetenskapen göra sig gällande allt efter sitt värde. Ja, det låter ju säga sig, men man måste fråga sig på vad sätt den nämnda läkemetoden skulle kunna göra sig gällande, om den medicinska vetenskapens utövare icke upptaga den till prövning. Det är ju ungefär detsamma som att be någon, som knackar på en dörr, att stiga in, fastän dörren är låst och reglad.

I en intervju i en stockholmstidning har en legitimerad läkare med anledning av motionen, som nu föreligger till behandling, bland annat sagt, att förekomsten av utländska läkarehomeopater, homeopatiska sjukhus och fabriker eller ens anstalter och skolor icke utgör något som helst bevis för den homeopatiska lärans riktighet eller värde som läkekonst. Av vissa omständigheter att döma torde detta vara de flesta svenska läkares uppfattning.

Men den ifrågavarande läkares uttalande i intervjun förefaller vara en smula oförsiktigt, då det ju i allmänhet inom läkarkårerna nästan kan sägas vara en oskriven lag att icke kategoriskt utdöma kollegers uppfattning av vad som kan finnas av värde i det ena eller andra avseendet i fråga om dessa kollegers inställning till de metoder, desamma använda inom respektive vetenskapliga grenar. Det finnes emellertid åtskilliga vetenskapligt skolade läkare i världen, som anslutit sig till homeopatien, och jag upprepar, vad jag sagt i motionen, att det kan vara förklarligt, om lekmannen, efter allt vad som framföres även från vetenskapligt håll, blir oviss och betänksam och framställer spörsmålet, huruvida det är fråga om endast inbillning eller medvetet bedrägeri, utövat även av medicinskt skolade män och kvinnor ute i hela världen.

Om utredning ang. den homeopatiska läkemetoden m. m. (Forts.)

För den ovannämnda läkaren bör det inte vara obekant, att till en sådan organisation som International Homeopathic League, som har sitt säte i Glasgow, äro anslutna homeopater och homeopatiska legitimerade läkare från de flesta världens länder. Organisationens president är eller var åtminstone under 1936 med. dr C. E. Wheeler, London, sekreterare var med. dr Gagliardi, Rom, och skattmästare med. dr D. Jaccard, Genève. I de för mig tillgängliga senaste uppgifterna — från 1931 — kan man inhämta, att det i Amerikas Förenta stater då fanns legitimerade 9,000 homeopatiska läkare, 27 sjukhus med 802 homeopatiska läkare, 22 sjukhus med 297 allopatiska och 387 homeopatiska läkare, 2 homeopatiska medicinska högskolor, grundade respektive 1848 och 1860. Canada hade samma år 50 legitimerade sådana läkare och 1 sjukhus, Frankrike 235 legitimerade homeopatiska läkare och 5 mindre sjukhus. Och i flera andra länder finnas också sådana, men jag skall inte trötta kammaren med att upprepa alltsammans.

I Tyskland funnos det året 573 homeopatiska läkare, 19 fabriker för framställande av homeopatiska läkemedel, 5 homeopatiska kliniker samt homeopatiska sjukhus i München och Stuttgart; år 1928 upprättades en homeopatisk professur i Berlin och året därpå en universitetsklinik. England hade 220 legitimerade homeopatiska läkare och 15 mindre homeopatiska sjukhus, Holland 35 läkare och 1 sjukhus i Utrecht, Ryssland 45, Spanien 120 och Schweiz 35 legitimerade homeopatiska läkare.

Till dessa uppgifter skall jag lägga några korta utdrag av vad olika läkare sagt om homeopati.

Den franske läkaren François Cartier skriver i en engelsk medicinsk tidskrift: »Vår tids forskare ha oavsiktligt bevisat riktigheten i de homeopatiska principerna. Likhetslagen har fått sin vetenskapliga förklaring. Man har även vunnit klarhet i det sätt, på vilket verkningarna av homeopatiens doser inträda, något som hittills varit föremål för åtlöje. Detta har skett genom resultaten av den moderna forskningen inom bland annat kolloidkemien, och man kan även förutsätta, att den framtida forskningen i ännu högre grad än vår egen tids kommer att belysa giltigheten i den homeopatiska åskådningen.»

Professor J. Trauber skriver i Münchener Medizinische Wochenschrift:

»Det är icke önskvärt, att inom medicinen två olika riktningar ställas mot varandra. Jag hyser den meningen, att de allopatiska läkarna böra erkänna den homeopatiska forskningens uppfattning och att en sammansmältning mellan dessa båda riktningar bör äga rum med eliminering av det homeopatiska kvacksalveriet, varav den homeopatiska skolans allvarliga representanter själva ha största obehaget.»

Geheimerat professor A. Bier i Berlin, som professor G. Nyström i sin bok Kirurgi kallat »den berömde tyske kirurgen», har i en artikel, rubricerad: »Hur skola vi ställa oss till homeopati?», sagt bland annat: »Enligt min mening borde ingen uttala sig om homeopati, som icke prövat homeopatiska mediciner. Vi ha mer och mer närmat oss de homeopatiska doserna och därvid uppnått bättre resultat och framför allt icke åstadkommit några skador. Det finns två homeopatiska medel, vilka enligt min uppfattning och erfarenhet visa en så påfallande verkan, att ingen kan tvivla därpå.»

I motsats till många andra instämmer tydligen professor Bier med den vetenskapsman, som sagt, att *vetenskapen aldrig har sagt sitt sista ord*.

I dag på morgonen fick jag mig tillsänt ett korrekturavdrag av en intervju, som troligen skall inflyta i en veckotidning. Översändandet åtföljdes av meddelande, att jag fick använda den på det sätt jag ansåg lämpligt. Det är en intervju med en läkare i Stockholm, doktor Fritzell. Jag skall bara läsa några rader av allt vad han har sagt i intervjuen. »Jag har tyvärr blivit bekant

Om utredning ang. den homeopatiska läkemetoden m. m. (Forts.)

med den homeopatiska läkekonsten först på de senaste åren», säger doktor Fritzell. »Men jag har alltid hyst den åsikten, att vi läkare böra fördomsfritt tillvarata alla möjligheter att hjälpa de sjuka.» Så frågar intervjuaren, om han studerat homeopatin, och han säger: »Ja, både teoretiskt och praktiskt. Det finns bl. a. på svenska en skrift, översatt av dr W. Gårdlund, som ger en utomordentlig vägledning. Vidare har jag inte dragit mig för att studera sjukdomsfall direkt hos en praktiserande homeopat — en av den samvetsgranna, skickliga sorten, det vill jag förutskicka. Vad jag lärt och sett hos honom har fyllt mig med respekt och beundran för homeopatin.» Så frågar intervjuaren: »Den hjälper väl icke för alla åkommor?» »Nej», svarar doktor Fritzell, »operatörens kniv och den vanliga läkekonsten ha alltjämt sitt stora arbetsfält. . . . Men varför skall man inte tillgripa homeopati, då den passar, när den botar överraskande snabbt, enkelt och billigt?» Och han säger vidare, att de medicine studerande borde »orientera sig grundligt i homeopati. Det blir ingen bortkastad tid, som användes på det sättet, och jag beklagar mycket, att jag själv inte tidigare kom i kontakt med denna fina läkekonst.»

Jag anför detta, därför att man inte skall säga, att inte även läkare kunna gå in för homeopatin. Jag skulle vilja säga, att dessa vetenskapsmän, vilkas vitsord jag anför, äro lika kunniga som många andra, och den ene läkaren bör väl ha samma förstånd i sin vetenskap som den andre.

Vad nu våra läkare säga om alla dessa uttalanden av vetenskapligt skolade kolleger vet jag inte, men oss osakkunniga måste det förefalla besynnerligt, att uppfattningen hos den ena sidans sakkunniga skall fränkännas all betydelse.

Den läkare, som jag förut omnämnt och som uttalat sig i en Stockholmstidning, förklarar, att den legitimerade läkarkåren — i motsats till utskottet — principiellt inte kan ha någonting att invända mot en förutsättningslös och vetenskaplig utredning om den homeopatiska läkemetodens värde, och han säger, enligt tidningen, vidare, att om en sådan undersökning företages efter verkligt vetenskapliga principer, bör den av läkare hälsas med glädje. Och han tillägger, att kontrollundersökningar naturligtvis äro värdefulla, särskilt om de kunna göras i stor stil tack vare statsanslag.

Jag är för min lilla del överens med doktor Butler, att en sådan utredning och prövning, om den kunde komma till stånd, måste utföras av verkliga vetenskapsmän och enligt verkligt vetenskapliga metoder och principer.

I detta sammanhang kan jag nämna, att det har upplysts mig, ehuru jag inte kunnat verifiera uppgiften, att det vid universitetet i Uppsala finnes en donation, Zetterlingska fonden från 1872, som skulle vara avsedd för undervisning i homeopatin. Om fonden finnes, men universitetsmyndigheterna, såsom det ser ut, under nuvarande förhållanden inte vilja använda den i det syfte, som den är tänkt för, skulle den kunna tagas i bruk för en utredning och prövning av den homeopatiska läkemetoden.

Utskottet har, synes det mig, förbisett ett av de väsentligaste avsnitten i motionen, det, vari det säges, att den största skadan i här ifrågavarande avseende åstadkommes genom att så många om all läkekonst okunniga personer fuska i läkarens yrke. Det är väl allmänt känt, att människor utge sig för att vara homeopater utan att ha något eller åtminstone blott ha mycket ringa begrepp om sjukdomars behandling. Jag upprepar här, vad professor Sundberg, den svenske, nu allidne homeopatiske läkaren, sagt i ett föredrag: »Kvacksalveriet är till största delen av ondo, och häri instämma icke minst de 'kvacksalverihomeopater' med goda kunskaper, stor erfarenhet, stark ansvars känsla och omfattande praktik, som vi äga. De se i de okunniga och ansvarslösa homeopaterna homeopatins största fiender.»

Om utredning ang. den homeopatiska läkemetoden m. m. (Forts.)

Vi äro väl alla överens om att marodörerna inom läkekonsten borde hindras att utöva sådan skadlig verksamhet, men för att använda ett gammalt talesätt, man skall väl inte kasta ut barnet med badvattnet. Och det kunde ju inträffa, om man inte först undersökte, om det fanns något barn i vattnet.

På grund av alla de omständigheter, som jag påvisat, förefaller det åtminstone mig, som om en undersökning och prövning av den homeopatiska metoden och därmed sammanhängande förhållanden vore i hög grad påkallad. Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till motionen.

Herr Wistrand: Herr talman! Det enhälliga utskottet har icke velat yttra sig i frågan om homeopatiens värde eller icke värde som läkemetod. Därtill är inte utskottet kompetent. Men utskottet har haft den uppfattningen, vilken också verifierats av motionärens anförande, att denna metod har varit länge prövad och att det finns många läkare, såväl utländska som inländska, vilka ha omfattat den homeopatiska behandlingsmetoden. Denna är sålunda något, som på intet sätt har varit främmande för den medicinska forskningen. Motionären har inte ens gjort en ansats att bevisa, att det från denna forsknings representanter rests några hinder för homeopatien att vetenskapligt göra sig gällande.

Det förefaller mig, som om motionären hade brustit just i det väsentliga, när det är fråga om att vidtaga en så omfattande och säregen åtgärd som han föreslår — en genom statsmyndigheterna igångsatt opartisk undersökning angående värdet av en viss vetenskaplig riktning. Han hade måst visa upp, att det har förefunnits hinder för denna vetenskapliga riktning att, som utskottet utlåtut sig, göra sig gällande efter måttet av sitt värde, och att dessa hinder ha varit av sådan beskaffenhet, att de böra undanröjas genom statsmakternas åtgärder.

Med denna motivering skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag har jämte min familj kommit att under en lång följd av år intressera mig för homeopatiens förmåga att bota sjukdomar, och vi ha anlitat den jämte den allopatiska läkemetoden. Vi ha ansett, att man bör gå till väga så, att allopaterna anlitar man, så länge deras verksamhet kan ge goda resultat, men då de som allt mänskligt, särskilt på läkedomens område, ha en viss begränsning, och man finner, att man måste söka sig fram någon annanstans, ha vi också vänt oss till homeopatiska läkare, om vilka vi vetat, att de varit vetenskapligt lagda.

Vi ha funnit, att de ha skicklighet att av ogiftiga medel på ett för oss obekant sätt tillverka medikament och åstadkomma resultat, som, enligt vår erfarenhet, allopatien inte har nått fram till ännu. Därför finner jag, att dessa två läkekonster i mycket supplerar varandra. Även kiropraktiker förmå bota sjukdomar, inför vilka allopatien står hjälplös. Jag vill för min del under inga förhållanden fördöma homeopatien, såsom man vill inom den allopatiska läkekonsten. Det är mycket få läkare där, som ha sympati för något annat än vad de själva lärt sig, och det kan man förstå. De ha aldrig tagit notis om homeopatien och tro därför, att denna är ovederhäftig, eftersom den inte är legitimerad i det svenska undervisningssystemet.

Jag förmodar, att denna motion har väckts för att stämma i den bäck av angrepp, som nu lär förberedas på högre orter — det säges så, och det har även kommit till tidningarnas kännedom — för att komma allt kvacksalveri till livs genom stränga lagar. Till kvacksalveri räknas då av en mängd legi-

Om utredning ang. den homeopatiska läkemetoden m. m. (Forts.)

timerade svenska läkare allt annat »kvacksalveri» än vad som på detta område bedrivs jämväl av de legitimerade läkarna.

Men vi lekmän, som vilja bli friska, kunna inte underkasta oss ett sådant ensidigt omdöme. »Kvacksalveri» förekommer också inom allopatien. Det är svårt även för en legitimerad läkare att genomskåda naturen och ställa rätt diagnos. Det vimlar av fall, då diagnoser ställts oriktigt, vilket även föranlett, att personer bli ohulpna, skadade eller dödade. Jag kunde berätta egna upplevelser samt de mest kuriösa och muntrande fall, som min hustru såsom tidigare sjuksköterska upplevt i det avseendet, men det tillhör ju inte denna diskussion. Det må bara utsägas, att kvacksalvare äro vi alla litet var på sitt område, överallt där man ännu inte kunnat finna sanningen. Så förhåller det sig också här med allopatien, homeopatien och andra läkedomskonster.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter jämlikt de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Då alla ärenden på föredragningslistan nu blivit behandlade, medgav kamraren, på framställning av herr talmannen, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Föredrogos och bordlades på begäran Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 110, 113, 123, 124, 127—129 och 131.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 2, till Konungen i anledning av vissa i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1937/1938 under riksstatens andra huvudtitel, innefattande anslagen till justitiedepartementet.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 212, av herr *Andersson, Elon*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 17 och 37 §§ lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet m. m.;

nr 213, av herr *Johanson, Karl Emil*, och herr *Domö*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 17 och 37 §§ lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet m. m.; samt

nr 214, av herr *Lindhagen*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående elektrifiering av banorna Ånge—Bräcke—Långsele, Bräcke—Östersund och Göteborg—Uddevalla.

* Anmälades och bordlades

bankoutskottets utlåtanden:

nr 11, angående regleringen för budgetåret 1937/1938 av utgifterna under riksstatens elfte huvudtitel, innefattande anslagen till pensionsväsendet, utom i vad angår anslaget till allmänna indragningsstaten;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om användande under budgetåret 1937/1938 av vissa till fonden för pensionering av civila tjänst innehavare inflytande medel;

nr 13, i anledning av delegerades för riksdagens verk framställning angående vissa ändringar i avlöningsreglementet för samma verk; och

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av järnvägen Vimmerby—Hällefors m. m.;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av väckt motion om upphävande av tillämpningen på landsbygden av vissa bestämmelser i 13 § av ordningsstadgan för rikets städer; och

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tvångsuppfostran m. m.; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i lagen den 12 maj 1917 om expropriation; och

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av den internationella arbetsorganisationens konferens år 1936 vid dess tjugonde sammanträde fattade beslut.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.35 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.